

**UNIVERSITEIT
GENT**

De ervaringen en het moreel redeneren van plusmoeders in het nieuw samengesteld gezin: Een kwalitatief onderzoek

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte

Masterproef neergelegd tot het behalen van de graad van Master in de Moraalwetenschappen door Kato Verghote

Studentennummer: 01605746

Academiejaar 2019-2020

Promotor: Prof. Dr. Veerle Provoost

Commissarissen: Prof. Dr. Guido Pennings en Prof. Dr. Joke Meheus

Wordcount 1: 34.655

Wordcount 2: 38.627

Corona-preambule

De coronamaatregelen hebben geen invloed gehad op het schrijven van de literatuurstudie van deze masterproef, aangezien ik bijna al mijn bronnen online heb kunnen consulteren. Bronnen die ik niet online kon vinden, werden reeds in het eerste semester van dit academiejaar geraadpleegd. Voor de kwalitatieve studie van deze masterproef had ik oorspronkelijk gepland om ongeveer tien interviews af te nemen. Uiteindelijk werden er negen interviews afgenomen bij Vlaamse plusmoeders tussen december 2019 en februari 2020. Aangezien ik mijn data dus voor de uitbraak van de coronacrisis in België heb kunnen verzamelen, heb ik geen significante wijzigingen moeten doorvoeren in het oorspronkelijk ontwerp van deze masterproef.

Deze preambule werd in overleg tussen de student en de promotor opgesteld en door beiden goedgekeurd.

Voorwoord

Het onderwerp van deze masterproef, namelijk plusouderschap, heb ik zelf mogen kiezen. Het is een onderwerp dat mij aanspreekt, aangezien ik zelf ben opgegroeid in een nieuw samengesteld gezin. Door mij hierin te verdiepen, heb ik veel meer inzicht gekregen in de complexiteit van het onderwerp. Ik heb leren begrip opbrengen voor alle betrokken partijen: in eerste instantie voor plusouders, maar ook voor pluskinderen en biologische ouders.

Ik wil ook iedereen bedanken die mij heeft geholpen om deze masterproef tot stand te brengen. Allereerst wil ik Prof. Dr. Veerle Provoost bedanken voor de intensieve begeleiding die zij me heeft gegeven als promotor. Haar feedback en vele adviezen waren voor mij onmisbaar. Daarnaast wil ik ook zeker al de plusmoeders bedanken die bereid waren om deel te nemen aan een diepte-interview voor mijn kwalitatieve studie. Ik ben hen allen dankbaar voor hun gastvrijheid, boeiende verhalen en redeneringen. Zonder hen was deze masterproef niet mogelijk geweest. Mijn dank gaat vervolgens ook uit naar Jana en Els die mijn masterproef hebben nagelezen op fouten. Tot slot wil ik ook nog mijn vrienden en familie bedanken die mij hebben gesteund in deze periode. De coronacrisis heeft het gehele schrijfproces er niet gemakkelijker op gemaakt. Gelukkig had ik reeds eind februari al mijn interviews afgerond, waardoor ik geen significante wijzigingen heb moeten doorvoeren in het oorspronkelijk ontwerp van deze masterproef.

Inhoudsopgave

Inleiding	1
Deel 1: Literatuurstudie	3
1 Etymologie, stereotypen en vooroordelen	3
1.1 'De gemene stiefmoeder'	3
1.2 Hedendaagse stereotypen en vooroordelen	4
1.3 Alternatieve benamingen	6
2 De sociologie van nieuw samengestelde gezinnen	7
2.1 Soorten nieuw samengestelde gezinnen: kwalitatieve onderscheidingen	7
2.2 Verblijfsregelingen voor de kinderen	9
2.3 Insider-outsiderprobleem	12
3 Visies op ouderschap en plusouderschap	14
3.1 Visies op ouderschap	14
3.2 Visies op plusouderschap	17
3.2.1 Visies en rollen van plusouders	17
3.2.2 Visies van ouders	28
3.2.3 Visies van kinderen in NSG's	33
4 De morele relevantie van de sociale link tussen (plus)ouder en (plus)kind	42
4.1 Wat is ouderschap?	42
4.2 De morele relevantie van de genetische link tussen ouder en kind	46
4.3 De sociale ouder	48
Deel 2: Kwalitatief onderzoek	52
1 Inleiding	52
2 Methode	54
2.1 Dataverzameling	54
2.2 Rekrutering en selectie	56
2.3 Dataverwerking	57
3. Onderzoeksresultaten	60
3.1 Achtergrondinformatie participanten	60
3.2 De thema's	60
4. Analyse	63
4.1 De dynamische plusmoederrol	63
4.2 De constructie van plusmoederrechten	66
4.2.1 Subthema: De constructie van plusmoederrechten bij afwezigheid van 'maternal gatekeeping'	68
4.3 De interpersoonlijke en maatschappelijke erkenning van de plusmoeder	70
4.4 De waardering van de relaties met de kinderen in het NSG	72

4.4.1 Subthema: De waardering van de relatie met het pluskind na het wegvallen van de initiële link.....	76
4.5 De perceptie van plusmoeders op jongere halfbroers en halfzussen	77
4.6 De reconstructie van de plusmoederrol na een breukmoment	81
5. Discussie	85
5.1 De constructie en evaluatie van de plusmoederrol	85
5.2 Bloedverwantschap en de morele implicaties hiervan	86
5.3 De rol van gender in het debat over plusouderschap.....	90
5.4 Beperkingen van de studie en suggesties voor verder onderzoek.....	91
Conclusie.....	93
Bibliografie.....	95
Bijlagen	100

Inleiding

“Het gezin is dood”¹, klinkt het in een recent gezinspedagogisch boek van Michel Vandebroeck. “Wat men hier en daar nog wel eens het ‘kerngezin’ noemt, waarbij kinderen samen leven met hun mannelijke en vrouwelijke biologische ouder, ‘tot de dood ons scheidt’, is al lang de norm niet meer. Wat komt er dan na het gezin? De gezinnen in al hun diversiteit.”² En het nieuw samengesteld gezin is daar een voorbeeld van. Nieuw samengestelde gezinnen, afgekort als NSG’s, worden wereldwijd steeds meer een gangbare gezinssamenstelling. In Vlaanderen zien we dat ongeveer 1 op de 10 gezinnen met kinderen een NSG is³.

Net omdat NSG’s alomtegenwoordig geworden zijn, heeft het onderwerp plusouderschap de voorbije jaren in toenemende mate belangstelling gekregen. Het is een onderwerp dat reeds in de vorige eeuw in de wetenschappelijke literatuur werd behandeld, maar het duikt dezer dagen ook meer en meer op in de populaire literatuur. Denk maar aan Tatyana Beloy’s ‘Nooit meer stiefmoeder’⁴, dat eind vorig jaar gepubliceerd werd. Die shift naar de populaire literatuur doet vermoeden dat NSG’s en plusouderschap een onderwerp zijn geworden dat leeft en besproken wordt in de bredere samenleving. Dit heeft op zijn beurt een impact op de wetenschappelijke literatuur. Visies en attitudes ten aanzien van plusouderschap zullen de laatste jaren wellicht een evolutie hebben doorgemaakt. Het is daarom interessant om plusouderschap als hedendaags fenomeen onder de loep te nemen aan de hand van empirisch onderzoek. Op die manier zouden we een beter begrip kunnen krijgen van de hedendaagse visies en ervaringen met betrekking tot het NSG. De centrale onderzoeksvraag in deze masterproef is daarom tweevoudig: Ten eerste willen we meer te weten komen over hoe plusouders het samenwonen in een NSG beleven. Ten tweede vragen we ons af welke normatieve visies zij op plusouderschap kunnen hebben.

De literatuurstudie vormt het eerste deel van deze masterproef. In een eerste hoofdstuk gaan we respectievelijk dieper in op de oorsprong van de woorden ‘stiefouder’ en ‘plusouder’. We zullen hierbij wijzen op de nog steeds negatieve connotatie die vasthangt aan het woord ‘stiefouder’, en om die reden verkiezen we dan ook het modernere ‘plusouder’. In een tweede hoofdstuk bespreken we de sociologie van NSG’s, waarbij we enkele theoretische onderscheiden in de bestaande literatuur zullen aanhalen. In het derde hoofdstuk behandelen we een aantal studies waarin verschillende visies op plusouderschap werden onderzocht. We zullen hierbij drie doelgroepen in rekening brengen:

---

¹ Vandebroeck, *Het Gezin Is Dood, Leve Het Gezin*.

² Vandebroeck, 9.

³ Roest, “Een op tien gezinnen met kinderen is nieuw samengesteld.”

⁴ Beloy, Franck, and Geboers, *Nooit meer stiefmoeder*.

plusouders, biologische ouders en pluskinderen. In een laatste hoofdstuk zullen we het hebben over biologisch en sociaal ouderschap en over hoe die twee zich vanuit moreel opzicht tot elkaar verhouden. Het tweede deel van deze masterproef vormt de neerslag van een eigen empirisch onderzoek, meer specifiek van een kwalitatieve studie. Hiervoor werden negen semigestructureerde interviews afgenomen bij Vlaamse plusmoeders tussen december 2019 en februari 2020. We legden hierbij bewust de focus op de unieke, individuele ervaringen en het moreel redeneren van deze plusmoeders; twee aspecten die ons nog onderbelicht lijken te zijn in het bestaand wetenschappelijk onderzoek naar NSG's en plusouderschap.

Deel 1: Literatuurstudie

1 Etymologie, stereotypen en vooroordelen

1.1 'De gemene stiefmoeder'

Zoals in de titel vermeld staat, gebruiken we doorheen deze studie het woord 'plusmoeder' als centraal concept. Toch is het een vrij recent concept dat zijn opmars maakte in 2008. Hiervoor domineerde een ander concept; namelijk dat van 'stiefmoeder'. 'Stiefmoeder' is in vergelijking met het woord 'plusmoeder' een veel ouder concept dat een lange geschiedenis kent. Het voorvoegsel 'stief' kwam in verschillende varianten reeds voor in de dertiende eeuw en betekende zoveel als 'van iets beroofd zijn'. Toegepast op het gezin waarin een nieuwe partner terechtkwam na de dood van een van de 'oorspronkelijke' ouders, betekende het 'beroofd zijn van een biologische ouder'.⁵ Het voorvoegsel 'stief' sloeg aanvankelijk dus op de kinderen zelf. Het waren de kinderen die weeskinderen werden doordat ze beroofd werden van hun biologische ouder(s). In het Oud Engels betekende 'steopcild' dan ook 'weeskind'. Op basis van associatie is men 'stief' dan ook gaan gebruiken voor de nieuwe partners. 'Stiefmoeder' werd dan de benaming voor de vrouw die de nieuwe moeder werd van het weeskind.⁶

Het is onduidelijk of de concepten 'stief' en 'stiefmoeder' reeds in de beginjaren van hun bestaan een negatieve bijklank hadden. Wel waren deze toen inherent verbonden aan een sterfgeval, wat op zich al tragisch is. Doorheen de geschiedenis kregen de concepten weldegelijk een strikt negatieve connotatie. Wanneer of hoe die connotatie ontstond, kunnen we niet met zekerheid zeggen. Wat wel zeker is, is dat de negatieve connotatie vooral door middel van sprookjes werd bestendigd en verspreid⁷. Uit alle vormen van literatuur waren het de sprookjes die ons negatieve beeld van stiefmoeders, tot op heden, hebben helpen vormgeven. Het sprookje bij uitstek dat verhaalt over een boze stiefmoeder, is zonder twijfel Sneeuwwitje.

Het is algemeen bekend dat sprookjes in hun originele vorm vaak een veel ruwer of wreder karakter hadden. Ook de originele versie van Sneeuwwitje ontsnapt hier niet aan. Opmerkelijk genoeg is er geen sprake van een boze stiefmoeder in deze versie. De slechterik in de eerste versie van Sneeuwwitje is niemand minder dan Sneeuwwitjes biologische moeder: "The earliest known text is a manuscript of 1810, sent to Clemens Brentano but never published. Here the handsome queen is the girl's natural mother, who first wishes for her and is then dismayed by her ever-increasing beauty."⁸ De aanpassing

---

⁵ "'Stief-' in 'stiefmoeder', 'stiefvader', enz. (herkomst)."

⁶ "Step- | Origin and Meaning of Prefix Step- by Online Etymology Dictionary."

⁷ Williams, "Who's Wicked Now?: The Stepmother as Fairy-Tale Heroine."

⁸ Stone, "The Transformations of Snow White."

van de biologische moeder als slechterik naar de stiefmoeder als slechterik is er niet willekeurig gekomen. Omdat het doelpubliek van sprookjes al snel verschoof naar kinderen, moesten deze sprookjes aangepast worden, zo blijkt uit een blogbericht van Anja Pairoux⁹. Ze stelt hierbij dat moeders hun kinderen geen dergelijk verhaaltje wilden voorlezen. Een bloedeigen moeder die haar dochter zo in de steek laat? Dat kon men niet aanvaarden. Maar een stiefmoeder die hetzelfde deed? Dat kon dan weer wel, aldus Pairoux. Dankzij de populariteit van dit sprookje werd het slechte imago van 'de stiefmoeder' alleen maar bevestigd en bovendien versterkt.

Ook in andere sprookjes, zoals dat van Assepoester, zien we dat de typering van de stiefmoeder er nooit bekoorlijk is. Telkens schetst men het beeld van een gemene vrouw met voornamelijk, soms uitsluitend, kwade intenties. Op het morele spectrum wordt de stiefmoeder volledig naar één kant geduwd: ze is immoreel. Dat het een negatief beladen term is gebleven tot op vandaag, blijkt tevens uit ons huidig taalgebruik. Zo betekent een zin als 'ik heb dit stiefmoederlijk behandeld' even veel als 'ik heb hier weinig aandacht aan besteed' of in zijn letterlijke vorm zelfs 'liefdeloos'¹⁰. Net omdat het concept 'stiefmoeder' inherent verbonden is aan tal van vooroordelen, willen we het niet gebruiken als het centrale concept in onze studie. We gingen daarom op zoek naar een ander, minder vooringenomen en positiever concept.

1.2 Hedendaagse stereotypen en vooroordelen

In onze samenleving heerst een specifiek beeld over 'de stiefmoeder'. Dit beeld hangt vast aan verschillende stereotypen die tot op vandaag in zekere mate standhouden. Bryan, Coleman en Ganong besloten uit hun studie uit 1986 dat gezinsstructuur inderdaad een sociale categorie is op basis waarvan mensen stereotyperen¹¹. Deze onderzoekers vonden dat het nucleaire gezin, gedefinieerd als "de echtgenoten en de kinderen, als die er zijn"¹², het meest positief werd benaderd. Alle andere gezinsstructuren die van het nucleaire gezin afwijken, werden significant negatiever geëvalueerd, behalve het gezin met een ouder die weduwe of weduwnaar is¹³. Het is daarom ook duidelijk dat er een maatschappelijke bias bestaat waarin we stiefgezinnen consequent als minderwaardig beschouwen in vergelijking met het nucleaire gezin.

---

⁹ Pairoux, "Blog | Stiefmoeder Of Plusmama."

¹⁰ "Betekenis 'Stiefmoederlijk.'"

¹¹ Bryan et al., "Person Perception: Family Structure as a Cue for Stereotyping," 173.

¹² Bracke, *Sociologie, een hedendaagse inleiding*, 83.

¹³ Bryan et al., "Person Perception: Family Structure as a Cue for Stereotyping," 171.

We kunnen ons vervolgens afvragen over *welke* stereotypen het inhoudelijk gaat. Een onderzoek uit 2009 van Planitz en Feeney behandelde enkele specifiek negatieve concepten waarop stiefgezinnen hoog scoorden. Enkele voorbeelden hiervan waren dat de leden van stiefgezinnen minder hechte relaties zouden hebben ten opzichte van elkaar, dat er meer jaloezie en haat zou optreden in dergelijke gezinnen, dat de communicatie tussen de gezinsleden stroever zou verlopen en vaak een negatieve vorm zou aannemen (ruziemaken, roepen, vloeken) en dat misbruik en verwaarlozing ook vaker zou voorkomen in stiefgezinnen dan in andere gezinnen¹⁴.

Daarnaast kunnen we ons ook afvragen *wie* het meest expliciet gebruikmaakt van stiefgezinsterotypen. Hiervoor is de studie van Mark Fine uit 1986 informatief. In deze studie onderzocht Fine de aanwezigheid van stiefgezinsterotypen bij drie verschillende groepen studenten. De eerste groep bestond uit studenten die in een nucleair gezin opgegroeid zijn. De tweede groep werd gevormd door studenten die ten tijde van de studie in een eenoudergezin leefden en de derde groep waren studenten die zelf in stiefgezinnen leefden. Fine vond dat studenten uit de tweede en derde groep minder negatieve stereotypen gebruikten met betrekking tot stiefgezinnen en stiefouders dan studenten uit de eerste groep. De verklaring die hij hiervoor geeft, is tweevoudig. Ten eerste stelt hij dat de minder bevooroordeelde studenten eenvoudigweg meer vertrouwd zijn met stiefgezinnen. Ten tweede zouden de studenten door die vertrouwdheid meer appreciatie kunnen opbrengen voor de moeilijkheden die de leden in het stiefgezin ervaren.¹⁵

Een andere belangrijke bevinding was trouwens dat in alle drie de groepen er over het algemeen sterkere stereotypen bestaan tegenover stiefmoeders dan tegenover stiefvaders. Waarom dit precies zo was, is vrij onduidelijk. Wellicht heeft het te maken met andere stereotypen die bestaan rond moederschap. Moeders worden namelijk traditioneel, meer dan vaders, gezien als de primaire verzorger in het gezin. Zo claimt ook Bruno Bettelheim dat stiefmoeders meer gestereotypeerd worden dan stiefvaders, omdat ze simpelweg meer betrokken zijn (of meer geacht worden om betrokken te zijn) met de zorg van de kinderen en het gezin¹⁶. Deze bestaande stereotypen kunnen op een negatieve manier inwerken op stiefgezinnen. Fine formuleert twee mogelijke manieren. Allereerst bestaat de kans dat leden van het stiefgezin zichzelf in een zekere mate zullen percipiëren volgens de bestaande stereotypen. Dit kan zich uiten in negatieve verwachtingen die men heeft van in het begin dat het nieuw samengesteld gezin is gevormd. Daarnaast zorgen stiefgezinsterotypen ervoor dat het

---

¹⁴ Planitz and Feeney, "Are Stepsiblings Bad, Stepmothers Wicked, and Stepfathers Evil? An Assessment of Australian Stepfamily Stereotypes."

¹⁵ Fine, "Perceptions of Stepparents: Variation in Stereotypes as a Function of Current Family Structure."

¹⁶ Bettelheim and Jelgersma, *Het nut van sprookjes*.

stiefgezin moeilijkheden kan ervaren om zich aan te passen in een samenleving die hen op impliciete of soms zelfs expliciete manieren veroordeelt.¹⁷

1.3 Alternatieve benamingen

Als gevolg van de negatieve bijklank die het woord 'stiefmoeder' had en heeft, was de nood hoog om een alternatief te vinden. In België werd de zoektocht naar zo'n alternatief aangevat in 2008. Naar aanleiding van de eerste 'Stiefouderdag' die Christoph Bassez en collega's wilden organiseren, kondigden ze tegelijkertijd aan dat ze zochten naar een positiever klinkend woord. Ze hebben er een wedstrijd van gemaakt waarbij iedereen vrij was om voorstellen naar voren te schuiven. Het neologisme dat toen de eerste prijs binnenhaalde, was 'plusouder'.¹⁸ Nu, meer dan tien jaar later, is het woord 'plusouder' vrij goed ingeburgerd en geniet het meestal de voorkeur boven 'stiefouder'. Het woord verwijst dan ook naar iets positiefs, iets extra, een soort toegevoegde waarde. Dit alternatief is natuurlijk strikt plaatsgebonden, het is een Belgische uitvinding. Hoewel het woord ook niet onbekend in de oren klinkt in Nederland, reikt de *scope* van het woord niet veel verder. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat andere landen zich stug aan het oorspronkelijke 'stiefouder' en 'stiefmoeder' blijven klampen.

In het Frans zien we dat het woord 'belle-mère' standaard gebruikt wordt. In het Nederlands betekent dit zowel schoonmoeder als plusmoeder. Op het eerste gezicht heeft het Franse alternatief een veel positievere connotatie in vergelijking met het Nederlandse 'stiefmoeder', aangezien 'belle' dan ook 'mooi' betekent. Hierbij moeten we wel opmerken dat Fransen voorheen vooral het woord 'marâtre' gebruikten. 'Marâtre' betekent letterlijk de tweede partner van de vader. Daarnaast staat het woord synoniem met 'mauvaise mère'.¹⁹ Het voorvoegsel 'stief', inclusief de negatieve connotatie, vinden we ook in andere talen terug, zoals in het Engels (step-), het Duits (Stief-) en het Zweeds (styv-). In alle drie deze talen treffen we tevens eenzelfde alternatief aan: 'stief' wordt hier steeds vervangen door 'bonus'. Dat wordt dan respectievelijk 'bonus parents', 'Bonuseltern' en 'bonusföräldrar'. Hoewel er dus zeker officiële en informele alternatieven bestaan in verschillende talen, wil dit niet zeggen dat de woorden altijd even gangbaar zijn. In de Engelstalige, wetenschappelijke literatuur bijvoorbeeld, blijft men meestal het voorvoegsel 'step' gebruiken.

---

¹⁷ Fine, "Perceptions of Stepparents: Variation in Stereotypes as a Function of Current Family Structure," 538.

¹⁸ "Plusouder - ANW (Algemeen Nederlands Woordenboek)."

¹⁹ Larousse, "Définitions."

2 De sociologie van nieuw samengestelde gezinnen

2.1 Soorten nieuw samengestelde gezinnen: kwalitatieve onderscheidingen

Plusmoeders komen terecht in wat we een nieuw samengesteld gezin noemen. Een samengesteld gezin is per definitie een gezin waarin een kind maar met een van de volwassen partners een biologische band heeft²⁰. Strikt genomen klopt deze definitie niet helemaal, aangezien er niet altijd sprake is van een biologische band wanneer volwassenen bijvoorbeeld kiezen om kinderen te krijgen via adoptie of met behulp van een eicel- of spermadonor.

Er bestaat geen vaste structuur die op alle NSG's van toepassing is. Ieder NSG is in die zin uniek en heeft zijn eigen voorgeschiedenis, zowel aan de kant van de moeder/plusmoeder als aan de kant van de vader/plusvader. We kunnen NSG's wel van elkaar onderscheiden op basis van bepaalde eigenschappen. Een eerste onderscheid dat we terugvinden in de literatuur is dat tussen stiefvadergezinnen en stiefmoedergezinnen. De terminologie spreekt in principe voor zich: een stiefvadergezin is een gezin met een biologische moeder en een stiefvader, terwijl een stiefmoedergezin een gezin is met een biologische vader en een stiefmoeder²¹. Het is duidelijk dat de termen gebaseerd zijn op het perspectief van het kind. Daarom vinden we dit onderscheid ook vrij verwarrend, aangezien er in eenzelfde gezin sprake kan zijn van beide termen. Een voorbeeld kan dit verduidelijken: Beeld je een NSG in waarin Jan en Els de nieuwe partners zijn. De biologische kinderen van Jan beschouwen dit gezin dan als een stiefmoedergezin. De biologische kinderen van Els beschouwen dit gezin echter als een stiefvadergezin. Er kan dus geen algemene uitspraak worden gedaan over de aard van dit gezin, alleen maar met betrekking tot het perspectief van de kinderen.

Een tweede onderscheid dat in de literatuur wordt gemaakt, is dat tussen simpele en complexe NSG's. Dit onderscheid wordt perfect in volgend citaat uitgelegd: "Men spreekt verder van een simpel samengesteld gezin als de kinderen afkomstig zijn van slechts een van de partners. Een gezin waarin beide partners kinderen hebben uit een vorige relatie, plus eventueel samen een of meer kinderen, noemt men een complex samengesteld gezin."²² Het voorbeeld van Jan en Els dat we zonet aanhaalden, is aldus een voorbeeld van een complex samengesteld gezin.

---

²⁰ Heireman and Lemmens, "Nieuw Samengestelde Gezinnen."

²¹ Heireman and Lemmens.

²² Heireman and Lemmens.

Vervolgens zien we ook dat er verschillende gezinstypes worden gedefinieerd op basis van de vorm die het plusgezin aanneemt op lange termijn. Het duurt hierbij dus een aantal jaar vooraleer een bepaald type aan een specifiek gezin kan worden toegekend. De Amerikaanse psychologen James Bray en John Kelly kwamen op basis van klinisch onderzoek tot drie archetypen waaraan gezinnen na verloop van tijd kunnen voldoen. Hoewel ze toegeven dat gezinsfunctioneren in het algemeen heel complex is en niet zomaar in categorieën valt te verdelen, menen ze wel dat de meeste NSG's overeenkomen met één bepaald archetype, in die zin dat ze de voornaamste kenmerken ervan vertonen²³. Vooraleer we deze drie archetypen bondig zullen overlopen, willen we er graag nog op wijzen dat de neerslag van hun klinisch onderzoek dateert van 1998-1999. Om die reden is het belangrijk dat we opmerken dat ten eerste de focus in het boek vooral ligt op stiefvadergezinnen, en ten tweede dat een tweede huwelijk tussen de nieuwe partners als vanzelfsprekend wordt aangenomen.

Het eerste archetype dat deze psychologen onderscheiden, is het neotraditionele stiefgezin. Dit gezin tracht eigenlijk zo dicht mogelijk te komen bij wat we het nucleaire gezin of het kerngezin noemen. Bray en Kelly claimen dat dit gezinstype de meeste kans heeft op slagen en dat dit vooral te wijten is aan het goed functioneren tussen de nieuwe partners. De nieuwe partners houden er dan grosso modo een gedeelde set van waarden, gevoelens en wereldbeelden op na. Op deze manier bouwen ze een stevig fundament op. Dit creëert de mogelijkheid tot samenhang binnen het gezin. Een laatste belangrijk kenmerk in het neotraditionele stiefgezin is dat de gezinsleden voldoende de tijd nemen om het gezin op te bouwen en vorm te geven. Op dit vlak verschilt het neotraditionele stiefgezin vooral van het derde archetype, het romantische stiefgezin.²⁴

Ten tweede is er het matriarchale stiefgezin. De kenmerkende taakverdeling tussen beide partners, zoals in het neotraditionele stiefgezin aanwezig, is hier niet van toepassing. De opvoeding van de kinderen wordt in feite volledig op de schouders van de biologische moeder gelegd. We merken hierbij op dat we evengoed van een patriarchaal stiefgezin kunnen spreken waarbij de verantwoordelijkheden voor de opvoeding van de kinderen uitsluitend door de biologische vader worden opgenomen. Bray en Kelly spreken niet over het patriarchale stiefgezin, vooral omdat het in die tijd gebruikelijk was dat de meeste kinderen na een scheiding bij hun moeder zouden blijven en dat hun vader hen slechts af en toe bezocht. Daarom vertrokken Bray en Kelly ook van die aanname. Vandaag de dag kunnen we deze aanname natuurlijk niet meer aanhouden. Daarom stellen we dat de

---

²³ Bray and Kelly, *Stiefouders en stiefkinderen: de valkuilen en de oplossingen*, 35.

²⁴ Bray and Kelly, 42, 57.

kenmerken die Bray en Kelly toewijzen aan het matriarchale stiefgezin evenzeer gelden bij het vandaag ook voorkomende patriarchale stiefgezin. Allereerst is het dus zo dat de stiefouder zich voornamelijk als *outsider* gedraagt binnen het gezin. Hoewel de stiefouder een beperkte ouderrol op zich kan nemen, blijft de biologische ouder het centrum van het gezin. Hij of zij “is niet alleen het intellectuele en financiële zenuwcentrum van het stiefgezin, maar ook het hart ervan – degene naar wie de andere gezinsleden toekomen voor troost, advies en gezelschap.”²⁵ De stiefouder richt zich dan vooral op het gezelschap van zijn of haar partner en minder op de gedeeltelijke ouderrol die bij de relatie komt kijken. De relatie houdt ook maar stand zolang er vooral geïnvesteerd wordt in activiteiten die de nieuwe partners samen beleven, vaak zonder de kinderen.²⁶

Ten slotte staat het derde archetype bekend onder de naam van het romantische stiefgezin. Zoals eerder vermeld, is het grootste verschil tussen het romantische stiefgezin en het neotraditionele stiefgezin het verwachte tempo waarop het NSG zal worden uitgebouwd. De leden van het neotraditionele stiefgezin zijn hierin realistisch, menen Bray en Kelly, terwijl leden van het romantische gezin te hard van stapel lopen. Ze denken dat hun nieuwe gezin uit zichzelf zal ontplooiën en ze “verwachten dat gevoelens van liefde, harmonie en intimiteit automatisch zullen ontstaan”²⁷. Deze verwachtingen zijn natuurlijk utopisch. De auteurs benadrukken dat die verwachtingen meestal niet ingelost worden en dat hieruit negatieve gevolgen voor het gezin ontspruiten. Zolang de nieuwe partners het ideaalbeeld van het kerngezin te strikt willen benaderen en/of te snel willen voltrekken, blijft een stabiel en gezond functionerend NSG uit. Volgens Bray en Kelly concentreren de nieuwe partners zich in een romantisch stiefgezin onvoldoende op het werk dat ze moeten verrichten om een stevig fundament voor het gezin op te bouwen.²⁸

2.2 Verblijfsregelingen voor de kinderen

De kinderen in NSG's worden veelal onderworpen aan bepaalde verblijfsregelingen waardoor ze verplicht worden tussen (meestal) twee verschillende locaties heen en weer te verhuizen. We spreken hierbij al snel over co-ouderschap, maar het is in deze context belangrijk om in te zien dat er een juridisch onderscheid bestaat tussen verblijfsregelingen en gezagsregelingen. Co-ouderschap slaat eigenlijk op een gezagsregeling en niet op een verblijfsregeling. De betekenis van co-ouderschap is dan dat beide ouders juridisch gezien hun ouderlijk gezag aanhouden. Dit gezag houdt meer bepaald in dat de ouders belangrijke beslissingen voor hun kind, alsook in plaats van hun kind mogen nemen. De

---

²⁵ Bray and Kelly, 65.

²⁶ Bray and Kelly, 67.

²⁷ Bray and Kelly, 34.

²⁸ Bray and Kelly, 91–92.

verblijfsregeling die stelt dat de kinderen ongeveer een even lange periode bij hun moeder als bij hun vader wonen, heet strikt genomen verblijfsco-ouderschap, of ook wel bilocatie.²⁹

Bilocatie hoeft niet altijd proportioneel gezien gelijk te zijn. De mogelijkheid bestaat ook dat de verblijfsregeling voor de kinderen afwijkt van de 50/50-regel. Zo kunnen kinderen bijvoorbeeld het merendeel van de tijd bij hun moeder doorbrengen en slechts één weekend om de veertien dagen bij hun vader. Ook kunnen kinderen permanent bij een van de ouders wonen, terwijl de andere ouder hen dan komt bezoeken. De mogelijke verblijfsregelingen zijn eigenlijk heel divers (verhuizen per week/per maand/enkel in het weekend/enkel in het weekend om de 14 dagen...). Welke verblijfsregeling uiteindelijk wordt gekozen, moeten de gescheiden ouders onderling beslissen. Bij onenigheid wordt er verwezen naar de bilocatiewet die dateert van 2006. In deze wet staat het volgende:

“Bij gebrek aan akkoord, in geval van gezamenlijk ouderlijk gezag, onderzoekt de rechtbank op vraag van minstens één van de ouders bij voorrang de mogelijkheid om de huisvesting van het kind op een gelijkmatige manier tussen de ouders vast te leggen. Ingeval de rechtbank echter van oordeel is dat de gelijkmatig verdeelde huisvesting, niet de meest passende oplossing is, kan zij evenwel beslissen om een ongelijk verdeeld verblijf vast te leggen.”³⁰

De algemene regel die dus door de rechtbank wordt gevolgd, is een min of meer gelijke verdeling van de verblijfstijd van de kinderen tussen de twee ouders. Indien men hiervan afwijkt, is er wel een goede reden voor nodig. Wat als zo'n goede reden kan worden gezien, wordt echter niet verduidelijkt in de bilocatiewet. Volgens een schatting van 'Scheiding in Vlaanderen'³¹, een boek uit 2011, blijkt dat één op vijf van alle scheidingen in Vlaanderen met (ernstige) conflicten gepaard gaan tussen de ex-partners.

Een relatief nieuwe en minder gebruikelijke verblijfsregeling voor kinderen na een scheiding is 'birdnesting'. Onder deze regeling blijven de kinderen steeds in hetzelfde huis, terwijl het de gescheiden ouders zijn die verhuizen tussen twee locaties. Afwisselend trekken de ouders voor een bepaalde periode bij de kinderen in (bijvoorbeeld voor een week). Dit fenomeen heet 'birdnesting', omdat "de kinderen in het nest blijven, terwijl de ouders komen en gaan, zoals vogels die hun jongen

---

²⁹ "Begrippen Ivm Verblijfs- En Omgangsregeling."

³⁰ Art. 374, §2 BW

³¹ Mortelmans, *Scheiding in Vlaanderen*.

achterlaten in het nest om voedsel te gaan zoeken”³². ‘Birdnesting’ is er in de eerste plaats gekomen om de belangen van het kind meer te verdedigen. Een vaste stek voor kinderen zou namelijk meer stabiliteit betekenen. Het centrale idee achter ‘birdnesting’ is dat een scheiding de keuze is van de ouders en dat het daarom logisch is dat de ouders de negatieve gevolgen erbij nemen van het heen-en-weer verhuizen tussen twee locaties en niet de kinderen. Of ‘birdnesting’ weldegelijk in het beste belang van het kind is, wordt door sommigen sterk in twijfel getrokken. In de praktijk, zo stelt professor Michael T. Flannery, zien we dat deze verblijfsregeling niet zo vaak werkt. Het fungeert beter als een tijdelijke oplossing net na de scheiding dan als een permanente regeling.³³

Een eerste belangrijk argument dat wordt aangehaald tegen ‘birdnesting’, is dat het praktische moeilijkheden met zich meebrengt die niet opwegen tegen het voordeel van meer stabiliteit voor de kinderen³⁴. Praktische moeilijkheden kunnen zich op verschillende vlakken voordoen. Allereerst is ‘birdnesting’ financieel uitdagend voor pas gescheiden ouders³⁵, aangezien ze ook een tweede verblijfplaats moeten kunnen betalen voor de periode waarin ze niet bij hun kinderen inwonen. Ten tweede wordt de situatie bemoeilijkt wanneer de gescheiden ouders een nieuwe partner leren kennen die al dan niet ook eigen kinderen heeft³⁶. Het is onduidelijk hoe de gescheiden ouder dan zijn of haar tijd moet verdelen over de verschillende huishoudens. Zo lang gescheiden ouders eenzelfde huis met elkaar moeten delen en onderhouden, blijft het moeilijk voor hen om een nieuw leven op te bouwen. Dit houdt verband met een derde praktische moeilijkheid: Wanneer gescheiden ouders eenzelfde huis met elkaar blijven delen, moeten er meer zaken besproken worden dan wanneer ze elk in hun eigen huis wonen. Dit vereist dus een hechtere betrokkenheid en een regelmatigere communicatie; factoren die gescheiden ouders vaak net proberen te omzeilen na de separatie. Het is dus niet onlogisch dat ‘birdnesting’ tot meer conflict kan leiden tussen de gescheiden ouders³⁷, wat opnieuw een nefast effect kan hebben op de kinderen.

Een tweede belangrijk argument tegen ‘birdnesting’ is dat het een onnodige oplossing vormt, omdat het hoofddoel van ‘birdnesting’ – namelijk de stabiliteit voor de kinderen vergroten – in werkelijkheid geen zo’n gewichtig probleem zou zijn. Verblijfsco-ouderschap zou al voldoende zijn voor kinderen om

---

³² Silverman and Higgins, “When the Kids Get The House in a Divorce --- To Ease Disruption of Splits, Children Live in Family Home While Parents Alternate Stays.”

³³ Silverman and Higgins.

³⁴ Flannery, “Is ‘Bird Nesting’ in the Best Interest of Children?,” 299.

³⁵ Flannery, 303.

³⁶ Flannery, 303.

³⁷ Flannery, 306.

na een scheiding op den duur weer stabiliteit te ervaren³⁸. Onderzoek dat de stresserende aspecten van NSG's voor kinderen naging, kwam ook op die bevinding uit. Adolescenten werden gevraagd om op elf verschillende items aan te geven in hoeverre ze dit als stresserend ervaarden. Voorbeelden van items waren discipline opgelegd door de plusouder, loyaliteitsconflicten, wens om biologische ouders terug samen te zien, enzovoort. Het item 'lid zijn van twee huishoudens' werd eveneens opgenomen. Uit de resultaten van het onderzoek bleek echter dat de adolescenten dit item het minst vaak als stresserend aanduiden in vergelijking met de andere tien items.³⁹ Dit doet vermoeden dat kinderen over het algemeen vrij flexibel zijn en dat 'birdnesting' in de meeste gevallen misschien zelfs overbodig zou zijn.

2.3 Insider-outsiderprobleem

De beginperiode van een NSG is voor alle betrokken leden een grote verandering waaraan men niet onmiddellijk went. Deze verandering vraagt tijd, begrip en aanpassingsvermogen. Beide partners worden met nieuwe familieleden geconfronteerd. Zoals dat in alle nieuwe relaties gaat, maken de partners kennis met elkaars unieke familierelaties en -tradities. Deze wijken doorgaans in zekere mate af van de eigen familierelaties en -tradities. Naast de bredere familie functioneert ook elk gezin op zijn eigen manier. Wanneer een plusouder aldus in een NSG terechtkomt, gebeurt het wel vaker dat die zich gedurende de beginperiode een buitenstaander of *outsider* voelt⁴⁰. Het lijkt ons logisch dat dit *outsidergevoel* sterker tot uiting komt in een simpel NSG dan in een complex NSG. De reden hiervoor is, denken wij, dat men in een complex NSG sowieso meer moeite zal moeten doen om de twee huishoudens samen te voegen. De wederzijdse inbreng staat aldus centraal. In een simpel NSG hoeven de kinderen zich niet aan te passen aan halfbroers, halfzussen, plusbroers of pluszussen. Net omdat die aanpassing niet nodig is, wordt het wellicht gemakkelijker om de bestaande gezinstradities tussen de kinderen en hun biologische ouder te behouden. De plusouder staat hier dan een beetje buiten. Het is natuurlijk de bedoeling dat de plusouder betrokken wordt in deze bestaande gezinstradities of dat de bestaande tradities worden omgevormd zodat ook de plusouder er deel kan van uitmaken. Dit gebeurt echter niet altijd in de realiteit, waardoor de plusouder zich in toenemende mate als een *outsider* kan voelen⁴¹.

---

³⁸ Flannery, 339.

³⁹ Lutz, "The Stepfamily: An Adolescent Perspective," 370, 372.

⁴⁰ Bray and Kelly, *Stiefouders en stiefkinderen: de valkuilen en de oplossingen*, 136.

⁴¹ Bray and Kelly, 136–37.

Dit *outsidergevoel* is in ieder geval normaal in de beginperiode van het NSG. Het wordt pas een werkelijk probleem wanneer het gevoel na verloop van tijd blijft aanhouden en er niets of te weinig aan wordt gedaan om het te veranderen. Het gezin functioneert dan eigenlijk meer als een matriarchaal of patriarchaal stiefgezin dan een neotraditioneel stiefgezin. De plusouder kan zich in dit geval niet alleen buitengesloten voelen, maar eveneens machteloos voelen. De eerste stap om het *outsidergevoel* weg te werken zit erin eerlijk te communiceren binnen het gezin⁴². Eerlijkheid speelt een cruciale rol om ervoor te zorgen dat er rekening wordt gehouden met de behoeften van alle gezinsleden. Binnen het NSG moet er worden gestreefd naar een vorm van *middle ground* die alle gezinsleden met elkaar delen. *Middle ground* slaat op een concept van Patricia L. Papernow⁴³. Zij omschrijft het als een set van gedeelde waarden, rituelen en manieren om problemen op te lossen, een overeenkomstige kijk op de wereld. Het is niet noodzakelijk dat deze *middle ground* uiterst breed wordt, er mag zeker ruimte overblijven voor verschillen. Maar, zoals Papernow aangeeft, leidt een te beperkte *middle ground* tot instabiliteit en angst binnen het gezin waardoor deze uiteindelijk kan desintegreren.

---

⁴² Bray and Kelly, 149.

⁴³ Papernow, "Thickening the 'Middle Ground': Dilemmas and Vulnerabilities of Remarried Couples."

3 Visies op ouderschap en plusouderschap

3.1 Visies op ouderschap

Om de verschillende perspectieven op plusouderschap goed te kunnen begrijpen, is het noodzakelijk om eerst de bestaande perspectieven op 'gewoon' ouderschap te bekijken. De reden hiervoor is dat de eerstgenoemde perspectieven zonder twijfel in verband staan met en grotendeels gebaseerd zijn op de laatstgenoemde perspectieven. Omdat ouderschap tot op vandaag vaak in twee genderspecifieke rollen uiteenvalt, zullen we beide rollen hier ook apart behandelen. We zullen aanvangen met enkele visies op vaderschap, waarna we de eerder traditionele verwachtingen verbonden aan moederschap zullen bespreken. Een uitgebreidere normatieve analyse over wat ouderschap precies zou moeten zijn, volgt in deel 4 over de morele relevantie van de genetische en de sociale link tussen ouders en kinderen.

Kwalitatief onderzoek in twaalf verschillende focusgroepen leverde Ives et al. in 2008 een specifiek beeld op van 'de vader'. De onderzoekers vonden dat het concept 'vader' eigenlijk uit twee afzonderlijke componenten bestaat. Enerzijds is er de component van de vader-als-verwekker. Deze component is volledig biologisch van aard. De vader-als-verwekker is geen handelende actor, het is louter een karakterisering van het 'zijn' van de man in kwestie. Een belangrijke, bijkomende bevinding hierbij is dat de component een moreel neutrale connotatie heeft. De vader-als-verwekker kunnen we bijgevolg niet als een object van normativiteit behandelen; we kunnen er geen morele concepten, zoals 'goed' en 'slecht', aan verbinden. Anderzijds onderscheiden de onderzoekers de component van de vader-als-verzorger. Deze component staat in schril contrast met de eerste component, aangezien er hierbij wel duidelijk sprake is van een normatief geladen concept. De vader-als-verzorger kan in meer of mindere mate als een 'goede vader' beschreven worden. De morele evaluatie van de vader-als-verzorger hangt vast aan de mate waarin de man zijn specifiek sociale rollen vervult. De betrokken participanten in het onderzoek van Ives et al. hechtten allen een grotere waarde aan de vader-als-verzorger dan aan de vader-als-verwekker. Goed vaderschap in de praktijk moeten we dus gelijkstellen met de vader-als-verzorger die zijn sociale verantwoordelijkheden ten opzichte van de kinderen vrijwillig aanvaardt en opneemt.⁴⁴

Uit dit onderzoek bleek dat de genetische link tussen vader en kind niet de morele basis vormt van vaderschap. Vaderschap zou eerder steunen op hetgeen de vader *doet* voor het kind; zijn inzet en zijn betrokkenheid. De genetische link tussen vader en kind werd niet op zichzelf gewaardeerd, deze link

---

⁴⁴ Ives et al., "Becoming a Father/Refusing Fatherhood: An Empirical Bioethics Approach to Paternal Responsibilities and Rights," 78-79,81.

kreeg met andere woorden geen intrinsieke waarde toegewezen. In plaats daarvan werd de genetische link eerder op instrumentele wijze gewaardeerd. De onderzoekers hebben hierbij twee verschillende redenen afgeleid uit het relaas van hun participanten. Ten eerste zou een genetische link tussen vader en kind voordelig zijn voor het kind zelf. In welke domeinen deze voordelen precies tot uiting komen, werd niet gespecificeerd. Ten tweede zou een genetische link ervoor zorgen dat het gemakkelijker is om als vader een innige band met je kind op te bouwen.⁴⁵

Toch was er geen volledige eensgezindheid tussen de participanten over het gebrek aan moreel belang van de genetische link. Sommige biologische vaders uit dit onderzoek hadden namelijk de neiging heel sterk vast te hangen aan het idee van 'één echte vader'. Hoewel de meerderheid dus aangaf dat enkel vaders-als-verzorgers speciale 'vaderlijke rechten' verdienen (net omdat ze belangrijke 'vaderlijke verantwoordelijkheden' op zich nemen), was er toch ook een minderheid die dit betwistte. Deze minderheid bestond voornamelijk uit niet-inwonende vaders die nooit of nauwelijks contact hadden met hun kinderen. Omdat ze hoogstwaarschijnlijk hun eigen recht op vaderschap wilden beschermen, werden zij genoodzaakt om de vader-als-verwekker toch een belangrijke status toe te kennen. Dat deden ze door te stellen dat de vader-als-verwekker enkele onvervreembare 'vaderlijke rechten' verdient, waaronder het recht om betrokken te zijn in het leven van het kind. Hoewel dus ook de mannen uit deze minderheid een grotere morele waarde toekenden aan de rol van de vader-als-verzorger, waren ze in de praktijk meestal niet in staat om die rol op zich te nemen. De enige rol die zij wel aan zichzelf konden toeschrijven, was die van de vader-als-verwekker. Om zichzelf nog steeds een zekere vorm van vaderschap te kunnen toewijzen, werden ze dus genoodzaakt om toch een morele waarde toe te kennen aan de rol van de vader-als-verwekker.⁴⁶

We kunnen ons nu afvragen of we dezelfde twee componenten terugvinden bij moeders. Het wordt echter al snel duidelijk dat het hedendaags concept van moederschap nog steeds in een nauwe relatie staat tot traditionele opvattingen en stereotypen over de moederrol binnen het gezin. Moeders worden op voorhand verwacht hun kinderen onvoorwaardelijk lief te hebben en hen optimale zorg aan te bieden. Men spreekt in deze context doorgaans van 'het moederinstinct'⁴⁷. Vrouwen zouden een soort aangeboren capaciteit hebben om tegemoet te komen aan de behoeften van hun kinderen. Gezien de relatieve sterkte van deze stereotypen tot op heden, lijkt het onwaarschijnlijk dat we in lijn met de besproken visie op vaderschap hier een soortgelijke visie zullen aantreffen. Hoewel we ook

---

⁴⁵ Ives et al., 80.

⁴⁶ Ives et al., 82.

⁴⁷ Howard and Hollander, *Gendered Situations, Gendered Selves*.

twee componenten van moederschap kunnen onderscheiden – de moeder-als-verwekker en de moeder-als-verzorger – vermoeden we dat de componenten veel sterker aan elkaar vasthangen dan bij de visie op vaderschap het geval was. De moeder-als-verwekker lijkt trouwens een moeilijk houdbaar concept, omdat de moeder niet louter het genetisch materiaal ‘voorziet’, maar bovendien ook het kind negen maanden draagt en ten slotte baart. Deze bijkomende biologische feiten zorgen ervoor dat de moeder gemakkelijker en/of sneller verbonden wordt met de rol als verzorger dan de vader.

In het artikel van Ives et al. vinden we volgend citaat terug:

[C]ausing a child to exist (...) cannot generate a responsibility to be a father-as-carer. For the philosophers among us this view resonates strongly with the Kantian principle of ‘ought implies can’. It makes little sense to consider a person obligated to perform an action if it is not possible to perform it. Given that you cannot force a man to love a child, it follows that it is not plausible for a man to be morally required to do so. Therefore, given that a father-as-carer would, by definition, love a child, it is implausible to suppose a man could have an obligation to be ‘father-as-carer’.⁴⁸

De participanten uit het onderzoek van Ives et al. verbonden vaderschap heel sterk met een bewuste keuze die de man maakt. Hij kiest ervoor om betrokken te zijn en om zijn verantwoordelijkheden op te nemen en wordt op die manier een vader-als-verzorger. De bijkomende biologische feiten in de situatie van de vrouw lijken eenzelfde redenering in zekere mate tegen te gaan. Hoewel de vrouw na de bevalling ook wel de keuze heeft om het kind bijvoorbeeld voor adoptie op te geven, zorgen de bijkomende biologische feiten ervoor dat die keuze bemoeilijkt wordt. Een vrouw die haar toekomstig kind negen maanden heeft gedragen, staat letterlijk ‘dichter’ bij dat kind dan de man. Het is die ‘dichtheid’ die dikwijls al een innige band tussen moeder en kind creëert, nog voor het kind effectief ter wereld is gekomen⁴⁹. De keuze om moeder-als-verzorger te worden, kunnen we daarom niet helemaal gelijkstellen aan de keuze om vader-als-verzorger te worden. Bovendien zorgen de bestaande stereotypes over moederschap ervoor dat moeders in meerdere mate verwacht worden hun kind automatisch graag te zien in vergelijking met vaders⁵⁰. ‘Ought implies can’ lijkt helemaal geen aanvaardbaar principe te zijn voor moeders in onze samenleving.

---

⁴⁸ Ives et al., “Becoming a Father/Refusing Fatherhood: An Empirical Bioethics Approach to Paternal Responsibilities and Rights,” 80–81.

⁴⁹ Sorgen, “Bonding With Baby Before Birth.”

⁵⁰ Ashurst and Hall, *Understanding Women in Distress*, 46.

De verschillen in de perspectieven op vaderschap en moederschap blijven vaak aanhouden wanneer we opschuiven naar de context van plusouderschap. Ook binnen de context van plusouderschap lijken mensen verschillende verwachtingen te hebben van wat een plusvader of plusmoeder zou moeten zijn en doen⁵¹. Gendergerelateerde rolverwachtingen zorgen er dikwijls voor dat plusouderschap moeilijker is voor vrouwen dan voor mannen⁵². Dit heeft te maken met een specifiek conflict dat de plusmoeder veel explicieter ervaart dan de plusvader. Aan de ene kant denken plusouders vaak dat ze minder betrokken moeten zijn in de opvoeding van het pluskind, maar aan de andere kant leeft het stereotype dat vrouwen als de primaire verzorger moeten optreden voor het kind. Dit conflict resulteert in onzekerheid over de positie van de plusmoeder ten opzichte van haar pluskind, want “it is impossible to simultaneously be closely involved as women in families but distant as stepparents”⁵³.

3.2 Visies op plusouderschap

De verschillende visies op plusouderschap willen we in deze literatuurstudie vanuit verschillende perspectieven analyseren. We kiezen hier voor drie belangrijke perspectieven. Allereerst bekijken we de ervaringen van plusouders zelf van dichterbij, aangezien dit ook centraal zal staan in de empirische studie (zie deel 2: Kwalitatief onderzoek). Hoe zien ze zichzelf als plusouder en hoe verhouden ze zich tot hun partner in de opvoeding van hun pluskinderen? Vervolgens willen we ook mogelijke visies van niet-inwonende ouders meegeven. Het gaat in dit geval om de ex-partner van de plusouders huidige partner. Ten derde gaan we ook nog in op mogelijke visies die kinderen hebben op hun eigen plusouder in het nieuw samengesteld gezin.

3.2.1 Visies en rollen van plusouders

Voor de bespreking die volgt, is het belangrijk om nog enkele zaken op te merken. Zo gebruiken we in de bespreking van de ervaringen van plusouders vaak de term ‘biologische ouder/vader/moeder’. Hiermee willen we verwijzen naar de ouders van de plusmoeders pluskinderen. Hieruit volgt echter niet dat die ouders werkelijk de biologische ouders zijn van de pluskinderen. De kinderen kunnen ook op andere manieren onder het gezag van deze mensen gekomen zijn (bv. adoptie, sperma- en/of eiceldonoren). Daarnaast spreken we veelvuldig over ‘de partner’ van de plusmoeder of de plusvader. Hierbij kan de lezer ervan uitgaan dat die partner van het andere geslacht is dan de plusmoeder of plusvader in kwestie. In werkelijkheid hoeft dit natuurlijk helemaal niet het geval te zijn, maar de participanten uit de onderzoeken die we hier aanhalen, zijn allemaal heteroseksueel.

---

⁵¹ Weaver and Coleman, “A Mothering but Not a Mother Role: A Grounded Theory Study of the Nonresidential Stepmother Role,” 486.

⁵² Weaver and Coleman, 478.

⁵³ Weaver and Coleman, 478.

Bij aanvang van het samenwonen in het NSG ervaren nagenoeg alle plusouders een vorm van onzekerheid met betrekking tot de rol of de positie die ze zouden moeten innemen binnen het gezin⁵⁴. Plusmoeders en plusvaders kunnen niet berusten op maatschappelijk aanvaarde normen die voorschrijven hoe ze zich moeten gedragen binnen het gezin, simpelweg omdat er geen dergelijke vaststaande normen bestaan. Onderzoek toont aan dat plusouders wel nood lijken te hebben aan zo'n normen. Aanvaarde, praktische gedragsvoorschriften zouden hen kunnen helpen bij het zoeken naar de geschikte rol binnen het NSG⁵⁵. Plusouders zijn vandaag de dag echter gedwongen om zelf een geschikte positie te zoeken voor zichzelf binnen het gezin. De ervaring van dit proces is natuurlijk uiterst individueel van aard, maar we zien niettemin ook gemeenschappelijke patronen. Deze overlappen voor een groot deel tussen plusmoeders en plusvaders. We zullen ons eerst focussen op onderzoek dat peilt naar de ervaringen van plusmoeders en daarna op gelijkaardig onderzoek bij plusvaders.

Plusmoeders kunnen verschillende rollen op zich nemen binnen het NSG. Onderzoek van Gagné et al. uit 2015 toont aan dat de meeste plusmoeders uit hun studie een ondersteunende rol op zich namen, aangezien hun partner de dominante ouderrol opnam. De plusmoeder schikte zich dan naar de waarden en regels van haar partner en trachtte deze toe te passen op geschikte momenten.⁵⁶ De partner fungeerde bijgevolg als de primaire gezaghebber in de opvoeding van de kinderen. Dat wil echter niet zeggen dat de waarden en regels van de partner behandeld werden als vaststaande gegevens. De onderzochte koppels gaven aan dat de waarden en regels bespreekbaar waren en potentieel wijzigbaar, maar dat deze bespreking moest plaatsvinden bij afwezigheid van de kinderen.⁵⁷

Gagné et al. onderscheiden naast de ondersteunende rol van de plusmoeder ook nog twee andere mogelijkheden. Ten eerste was het mogelijk dat de plusmoeder een ouderrol opnam die evenwaardig was ten opzichte van de ouderrol van haar partner⁵⁸. NSG's waarin de ouderrollen op een gelijkmatige manier gedeeld werden, hadden doorgaans bepaalde bijkomende kenmerken. Omdat de ouderrollen grotendeels gelijk waren en door elkaar liepen, waren ze minder gendergebonden. De traditionele moedertaken werden zowel door de plusmoeder als door haar partner opgenomen, terwijl ook de traditionele vadtaken door beide partners konden worden ondernomen. Daarnaast vond het koppel

---

⁵⁴ Coleman et al., "When You're Not the Brady Bunch: Identifying Perceived Conflicts and Resolution Strategies in Stepfamilies."

⁵⁵ Gagné et al., "Reflecting on the Co-Parenting Experience of Couples Living in Established Stepfamilies: A Phenomenological Inquiry.," 115.

⁵⁶ Gagné et al., 109.

⁵⁷ Gagné et al., 113.

⁵⁸ Gagné et al., 113.

dat alle kinderen in het NSG op dezelfde manier behandeld moesten worden, zowel de plusmoeders eigen kinderen als haar pluskinderen. Dit was zo omdat beide partners evenveel zeggenschap hadden binnen het gezin. Een laatste mogelijke rol die de plusmoeder kon opnemen, was de dominante ouderrol⁵⁹. In dit geval trad ze op als de primaire gezaghebber in het gezin, meestal omdat haar partner niet in staat was om die taak op zich te nemen. De plusmoeder moest dan de voornaamste verantwoordelijkheden op zich nemen omtrent de opvoeding van haar pluskind(eren).

De verschillende plusmoederrollen die in het onderzoek van Gagné et al. worden beschreven, hangen steeds vast aan de rol die de partner van de plusmoeder op zich neemt. De plusmoederrol wordt met andere woorden geconstrueerd als een aanvulling op de rol van haar partner. Dit onderzoek zegt echter weinig over hoe de plusmoeder haar rol binnen het gezin ervaart. Om ook het ervaringsaspect van de plusmoederrol beter te kunnen begrijpen, zullen we hier een ander onderzoek bij betrekken. Het gaat om een onderzoek van Weaver en Coleman uit 2005 waarbij de focus werd gelegd op plusmoeders die minder regelmatig contact hebben met hun pluskinderen. Deze plusmoeders worden bijgevolg getypeerd als 'nonresidential stepmothers'. Het gaat dus over NSG's die verblijfsregelingen voor de kinderen hebben die afwijken van verblijfsco-ouderschap volgens de 50/50-regel. Zo komen de kinderen dan bijvoorbeeld maar een keer per maand voor een paar dagen over de vloer. Weaver en Coleman vonden op basis van hun resultaten drie belangrijke plusmoederrollen.

De eerste rol die plusmoeders uit dit onderzoek zichzelf konden toemeten, was de moederlijke rol. De *moederlijke rol* werd omschreven als een rol die vasthangt aan taken die (biologische) moeders normaliter op zich nemen, maar die niet zomaar gelijk te stellen valt aan de *moederrol*. De plusmoeder zou zich dan verhouden op manieren die gelijken op die van de biologische moeder, maar ze beperkte zichzelf hierin om zo de moeder-kindrelatie voorrang te geven.⁶⁰ De rol van de plusmoeder was in die zin steeds ondergeschikt aan de rol van de biologische moeder. De plusmoeder kon optreden als vriend, als verantwoordelijke en verzorgende volwassene, als verschafter van emotionele ondersteuning of als mentor voor haar pluskind. Hierbij gaf de plusmoeder soms advies mee, telkens in de vorm van suggesties of voorstellen. Ze zorgde ervoor dat haar advies niet te richtinggevend of sturend was, want dat zou eerder de taak van de moeder geweest zijn. De *moederlijke rol* scheidde de plusmoeder aldus heel duidelijk van de *moederrol*. Dit waren twee aparte constructen voor haar die

---

⁵⁹ Gagné et al., 113–14.

⁶⁰ Weaver and Coleman, "A Mothering but Not a Mother Role: A Grounded Theory Study of the Nonresidential Stepmother Role," 483–84.

ze zo voorzichtig mogelijk gescheiden trachtte te houden uit respect voor de rol van de biologische moeder.⁶¹

De tweede rol die plusmoeders soms op zich namen, was die van de intermediair. De plusmoeder fungeerde dan als brug tussen twee of meerdere personen. Dit kon op twee verschillende manieren tot uiting komen. Enerzijds kon er sprake zijn van de plusmoeder als 'liaison'⁶². Deze rol nam een plusmoeder op in het geval dat de relatie tussen haar partner en diens ex gebrekkig verliep. Zo besprak de plusmoeder dan de belangrijkste zaken omtrent de opvoeding van haar pluskind(eren) met de biologische moeder van dat/die pluskind(eren). Anderzijds kon de plusmoeder optreden als 'facilitator'⁶³: ze probeerde dan de relatie tussen haar partner en zijn eigen kind(eren) te verbeteren. Een gebrekkige vader-kindrelatie is niet abnormaal in NSG's met een ongelijk verdeelde verblijfsregeling voor de kinderen, aangezien vader en kind dan niet zo veel tijd hebben om een innige relatie (verder) op te bouwen.

Een derde en laatste rol die Weaver en Coleman vermelden, is de outsiderrol. Ook de outsiderrol kon opnieuw op twee verschillende manieren tot uiting komen. De plusmoeder kon een 'involved outsider' zijn. Ze was in dat geval wel aanwezig wanneer vader en kind tijd met elkaar spendeerden, maar ze nam geen deel aan dat moment van samen-zijn. Ze was louter een observator. Daarnaast kon de plusmoederrol ook uitsluitend gedefinieerd worden in termen van haar relatie tot haar partner ('Role by Relation'). Dan werd de plusmoeder door haar pluskind gepercipieerd als 'de vrouw van mijn vader', maar verder kreeg ze geen speciale plek in het leven van dat kind. De afstand tussen plusmoeder en pluskind was in dit geval het grootst.⁶⁴

De outsiderrol kan zowel extreem problematisch ervaren worden als bevredigend⁶⁵. Sommige plusouders verkiezen om een afstandige relatie te hebben met hun pluskinderen. Ze hebben simpelweg geen behoefte om er nieuwe of 'extra' kinderen bij te krijgen. De focus ligt op de relatie met hun partner, niet op die met de kinderen van die partner. Dergelijke situaties doen zich meestal voor wanneer de plusouder een relatie aangaat met iemand die al wat oudere kinderen heeft en/of iemand die zijn of haar kinderen niet zo geregeld over de vloer heeft (verblijfsregelingen die afwijken van verblijfsco-ouderschap volgens de 50/50-regel). In deze situaties moet de biologische ouder

---

⁶¹ Weaver and Coleman, 485.

⁶² Weaver and Coleman, 485.

⁶³ Weaver and Coleman, 486.

⁶⁴ Weaver and Coleman, 486.

⁶⁵ Bray and Kelly, *Stiefouders en stiefkinderen: de valkuilen en de oplossingen*.

minder tijd en energie in zijn of haar kinderen steken, waardoor er meer tijd en energie overblijft om deze toe te wijden aan de partnerrelatie.

Zoals we echter reeds in sectie 2.3 (insider-outsiderprobleem) hebben besproken, ervaren veel plusouders de outsiderrol wel als onaangenaam⁶⁶. Ze willen opgenomen worden in het NSG en ze willen evolueren naar een *insider*, maar er zijn bepaalde obstakels die hen daartoe beletten. Eerlijke communicatie hebben we toen als belangrijke factor naar voren geschoven als een gepaste aanzet om het probleem aan te kaarten. Dit is echter niet genoeg om de plusouder succesvol te integreren in het NSG. Volgens onderzoek van Pylyser et al. uit 2019 wordt de plusouder het best voldoende betrokken in een veelheid aan alledaagse activiteiten die de gezinsleden samen ondernemen⁶⁷. De rol van de partner is hierbij cruciaal. Hij of zij moet hier dan fungeren als bemiddelaar tussen plusouder en kind(eren). Enkele participanten uit het onderzoek van Gagné et al. wezen desondanks wel nog op een bijkomend probleem in deze context. De integratie van de plusouder gebeurt niet altijd even gemakkelijk. Er kan weerstand komen van beide partijen (zowel van de kinderen als van de plusouder). Hierdoor kan de biologische ouder het gevoel krijgen dat hij of zij tussen twee vuren staat⁶⁸.

Weaver en Coleman vonden ook dat de constructie van plusmoederrollen onderhevig was aan een aantal beïnvloedende factoren. De meeste invloeden waren verbonden aan specifieke personen. Meer bepaald beïnvloedden de *verwachtingen* van nabije anderen de constructie van plusmoederrollen. Ze speelden zelfs een zodanig grote rol dat de plusmoeders in deze studie vaak geneigd waren te doen wat anderen van hen verwachtten in plaats van te doen wat ze zelf zouden willen doen of wat ze zelf dachten dat het beste was om te doen⁶⁹. De plusmoeders hielden rekening met de verwachtingen van de biologische moeder, haar partner, haar pluskinderen, haar eigen kinderen (als ze die heeft) en andere familieleden (vooral dan aan de kant van haar schoonfamilie)⁷⁰.

Rolambigüiteit ontstond vooral in relatie met de verwachtingen van de partner en de pluskinderen. Plusmoeders gaven geregeld aan dat hun partner wel wilde dat ze betrokken waren in het leven van de pluskinderen, maar dat hij hier verder eerder vaag over bleef. Uit de studie van Weaver en Coleman bleek dat dit veelal te wijten was aan het feit dat de biologische vader zelf niet zo goed wist hoe hij

---

⁶⁶ Bray and Kelly.

⁶⁷ Pylyser et al., "Father Reflections on Doing Family in Stepfamilies," 15.

⁶⁸ Gagné et al., "Reflecting on the Co-Parenting Experience of Couples Living in Established Stepfamilies: A Phenomenological Inquiry," 112.

⁶⁹ Weaver and Coleman, "A Mothering but Not a Mother Role: A Grounded Theory Study of the Nonresidential Stepmother Role," 482.

⁷⁰ Weaver and Coleman, 486.

zich moest verhouden tot zijn kinderen, aangezien hij ze niet zo vaak zag (als gevolg van verblijfsregelingen die afwijken van verblijfsco-ouderschap volgens de 50/50-regel). Wanneer de kinderen minder vaak over de vloer komen, zijn ze ook minder vaak een gespreksonderwerp tussen de partners. Verbeterde communicatie hieromtrent zou de intensiteit van de rolambigüiteit die de plusmoeder ervaart, kunnen doen afnemen.⁷¹ Daarnaast wist de plusmoeder ook niet altijd goed wat haar pluskinderen precies van haar verwachtten. De meest courante strategie die Weaver en Coleman aantreffen in deze context, was die waarin de plusmoeder haar pluskinderen de relatie tussen beiden liet bepalen. De plusmoeder trachtte dan op een gepaste manier in te spelen op de karaktertrekken, behoeften en wensen van haar pluskinderen.⁷² Maar wanneer de pluskinderen hier geen initiatief namen en hun plusmoeder bijvoorbeeld grotendeels negeerden, liep deze strategie spaak. Een belangrijke factor leek hier de leeftijd van de pluskinderen te zijn. Zo ondervonden enkele plusmoeders uit de studie van Weaver en Coleman dat het met jonge pluskinderen doorgaans gemakkelijker is om een band op te bouwen dan met oudere pluskinderen. Oudere pluskinderen zouden dan meer vat op de situatie hebben en zouden vlugger geneigd zijn om zich hiertegen te verzetten.

De mate waarin vrouwen hun rol als plusmoeder positief evalueerden, hing volgens de bevindingen van Weaver en Coleman vast aan de mate waarin ze het gevoel hadden een significante impact na te laten op het leven van hun pluskind. De omvang van deze impact hoefde niet altijd groot te zijn. Wanneer een kind bijvoorbeeld het advies van zijn of haar plusmoeder opvolgde, kon de vrouw dit al zien als een succesvolle uitoefening van haar rol als plusmoeder. Omdat de relatie tussen plusmoeder en pluskind niet altijd even vlot verliep, gaven veel plusmoeders ook toe dat ze geregeld negatieve gevoelens ervaarden ten opzichte van hun pluskinderen. Hierbij voelden ze zich steeds ook heel schuldig, alsof het ervaren van deze negatieve gevoelens niet zou mogen en van hen een slecht mens maakte. Een laatste opmerkelijke bevinding uit het onderzoek van Weaver en Coleman heeft te maken met de persoonlijke evaluatie van de plusmoederrol. Wanneer de relatie tussen de plusmoeder en haar pluskinderen gebrekkig verliep, schreef ze dit eerder toe aan zichzelf. Ze gaf zichzelf dan de schuld. Wanneer de relatie tussen de plusmoeder en haar pluskinderen echter vlot verliep, schreef ze dit meestal niet toe aan zichzelf, maar aan de pluskinderen. Haar vermoedelijke eigen verdienste hierin verwaarloosde ze zodoende.⁷³ Samenvattend kunnen we zeggen dat volgens de participanten uit deze studie de plusmoeder haar rol voortdurend in vraag stelt en aanpast naargelang de situatie. De

---

⁷¹ Weaver and Coleman, 488.

⁷² Weaver and Coleman, 489.

⁷³ Weaver and Coleman, 493–94.

plusmoederrol kunnen we bijgevolg het best beschouwen als een dynamisch construct dat verschillende actoren mee helpen bepalen.

De ervaringen van plusvaders binnen het NSG sluiten grotendeels aan bij de ervaringen van plusmoeders. Dit blijkt uit de resultaten van een kwalitatieve studie van Van Parys et al. uit 2016 waarbij acht Belgische plusvaders werden geïnterviewd. In deze studie zien we twee belangrijke patronen terugkeren. Ten eerste stelden de plusvaders dat hun rol vooral een ondersteunende rol was, die naast de dominante rol van de partner bestond. Deze bevinding ligt in dezelfde lijn met wat uit het onderzoek van Gagné et al. bleek. De invloed die plusouders op hun pluskinderen uitoefenen, is ondergeschikt aan de invloed die de biologische ouders op hun kinderen hebben⁷⁴. Ten tweede omschreven de plusvaders zich als een goede vriend van het pluskind die in zekere mate ook bepaalde vaderlijke taken en rollen op zich zou moeten nemen. Cruciaal hierbij was dat alle plusvaders benadrukten dat ze niet de plaats wilden innemen van 'de vader'. Ze stelden dat het in het belang was van de kinderen dat ze wisten dat ze maar één vader hadden. Net zoals de plusmoeders in het onderzoek van Weaver en Coleman een onderscheid maakten tussen de *moederlijke rol* en de *moederrol*, onderscheidde de plusvaders hier dus ook een *vaderlijke rol* van de *vaderrol*.⁷⁵

Ander onderzoek uit 2007 lijkt dit laatste te ondersteunen. In een kwalitatieve studie met iets meer dan veertig plusvaders kwamen de onderzoekers William Marsiglio en Ramon Hinojosa tot de conclusie dat veel van hun participanten zich gedroegen als 'father ally', oftewel 'bondgenoot van de vader'. Dit concept definiëren de onderzoekers als een verzameling van vaak subtiele uitdrukkingen en handelingen van de plusvader die de relatie tussen de biologische vader en kind ondersteunt en soms zelfs doet verbeteren⁷⁶. De belangrijkste reden waarom plusvaders dergelijk bondgenootschap zouden aangaan met de biologische vader van hun pluskinderen, was omdat dit in het voordeel speelde van de pluskinderen. In deze studie legden veel plusouders zichzelf, in dezelfde mate zoals biologische ouders dat deden, een algemene morele imperatief op om de behoeften van de kinderen voor wie men zorgt, voorop te stellen⁷⁷. In onderzoek van McCarthy et al. uit 2000 bleek dat deze morele imperatief bij al hun participanten (inwonende ouders, inwonende plusouders en niet-inwonende ouders) aanwezig was⁷⁸.

---

⁷⁴ Van Parys et al., "Like a Parent and a Friend, but Not the Father: A Qualitative Study of Stepfathers' Experiences in the Stepfamily," 13.

⁷⁵ Van Parys et al., 12,19.

⁷⁶ Marsiglio and Hinojosa, "Managing the Multifather Family: Stepfathers as Father Allies," 846.

⁷⁷ McCarthy, Edwards, and Gillies, "Moral Tales of the Child and the Adult: Narratives of Contemporary Family Lives under Changing Circumstances," 789.

⁷⁸ McCarthy, Edwards, and Gillies, 786.

In de studie van Marsiglio en Hinojosa werden tevens nog twee andere mogelijke motieven geïdentificeerd waarom een plusvader een 'bondgenoot van de vader' trachtte te zijn. Enerzijds kon het op een instrumentele wijze spelen. Een belangrijk voorbeeld dat de onderzoekers in deze context aanhaalden, was dat plusvaders meenden dat hun pluskinderen het hen kwalijk zouden nemen, moesten ze de biologische vader slecht benaderen. De biologische vader van hun pluskinderen niet in een slecht daglicht presenteren, was daarom een middel tot een doel: de band met de pluskinderen onderhouden. Anderzijds kon de rol van 'bondgenoot van de vader' ook deels gebaseerd zijn op een vorm van empathie. Hierbij probeerde de plusvader zich in de positie van de biologische vader te stellen en koos hij ervoor om zich op een respectvolle manier te verhouden tot die biologische vader.⁷⁹ Een vorm van empathie kon ook optreden wanneer de plusvader zichzelf voor een stuk in de situatie van de biologische vader herkende. Een belangrijk voorbeeld hier was dat "For some stepfathers, negative personal experience with a family court system, particularly with regard to child support and visitation issues, help sensitize them to the father's personal struggles."⁸⁰

Een ander belangrijk thema dat Van Parys et al. hebben onderzocht, slaat op de vraag of plusvaders een verschil ervaren tussen de band die ze met hun eigen (biologische) kinderen hebben en de band die ze met hun pluskinderen hebben. De overgrote meerderheid van de plusvaders in dit onderzoek gaf aan dat er een reëel verschil bestaat tussen deze twee relaties. De band met de eigen kinderen werd hechter ervaren in vergelijking met de band met de pluskinderen. Opmerkelijk hierbij was dat de plusvaders in het onderzoek van Van Parys et al. geen duidelijke reden voor dit verschil konden geven. Sommigen haalden de bloedband aan als mogelijke verklaring, en nog anderen verwezen naar een grotere gedeelde geschiedenis die plusvaders hebben met hun eigen kinderen in vergelijking met hun pluskinderen.⁸¹ We vermoeden dat vooral de laatste factor (die van een gedeelde geschiedenis) gewicht verdient. Er was namelijk één plusvader in de studie die aangaf dat hij geen verschil ervaarde tussen zijn eigen kind en zijn pluskind. De onderzoekers lijken deze bevinding toe te schrijven aan het feit dat de plusvader reeds in het leven was van zijn pluskind toen dat kind heel jong was.⁸² Een mogelijke verklaring is dus de volgende: hoe jonger het pluskind is op het moment dat hij of zij de plusvader leert kennen, hoe meer geschiedenis beiden met elkaar delen, en hoe hechter de band tussen beiden kan worden.

---

⁷⁹ Marsiglio and Hinojosa, "Managing the Multifather Family: Stepfathers as Father Allies," 853.

⁸⁰ Marsiglio and Hinojosa, 856.

⁸¹ Van Parys et al., "Like a Parent and a Friend, but Not the Father: A Qualitative Study of Stepfathers' Experiences in the Stepfamily," 13–14.

⁸² Van Parys et al., 14.

Een laatste bevinding uit de studie van Van Parys et al. die we hier willen aanhalen, houdt verband met het insider-outsiderprobleem. De plusvaders in de studie gaven aan dat de beginfase waarin het NSG gevormd werd, een moeilijke periode was. Aangezien alles nieuw was voor hen hadden ze tijd nodig om aan de situatie te wennen en zich aan te passen. Op één na, ervaaerden alle plusvaders een positieve ontwikkeling binnen het NSG. Over de tijd heen bouwden ze stevigere relaties op met zowel hun partner als hun pluskind(eren), waardoor ze zich meer en meer als een *insider* binnen het gezin voelden. Vele plusvaders stelden hierbij dat het opbouwen van de verschillende relaties met de verschillende leden van het NSG grotendeels gelijktijdig verliep. Het kwam dus minder vaak voor dat plusvaders zich eerst uitsluitend op hun romantische relatie concentreerden met hun partner en pas daarna tijd investeerden in de relatie met het/de pluskind(eren).⁸³

De ervaringen van plusmoeders en plusvaders die we nu hebben overlopen, lijken sterk samen te hangen met enkele specifieke factoren. Uit de studies die we hebben gepresenteerd, halen we een viertal factoren waarvan we vermoeden dat ze een belangrijk verschil in ervaring kunnen verklaren. We willen dan ook rekening houden met deze factoren voor de rekrutering van plusmoeders voor de eigen kwalitatieve studie. De eerste factor is de leeftijd van de pluskinderen. We zagen dat de leeftijd van de pluskinderen zowel een rol speelde in het onderzoek van Weaver en Coleman als in de studie van Van Parys et al. De tweede factor is het aantal jaar dat de plusouder zich reeds in zijn of haar huidige relatie bevindt. Voor deze factor verwijzen we naar de studie van Van Parys et al. waarin mannen die nog maar recentelijk plusvader zijn geworden zich nog meer als een *outsider* voelen, terwijl mannen die al gedurende een langere periode plusvader zijn, zich meestal volledig geïntegreerd voelen in het NSG. De derde factor is de officiële verblijfsregeling voor de kinderen. Het onderzoek van Weaver en Coleman focuste enkel op ‘nonresidential stepmothers’. Uit dit onderzoek bleek dat NSG’s met verblijfsregelingen die afwijken van verblijfsco-ouderschap volgens de 50/50-regel, weldegelijk op een andere manier functioneren dan NSG’s waarbij de kinderen heel vaak over de vloer komen. De vierde en laatste factor die we hier onderscheiden, is het al dan niet hebben van eigen (biologische) kinderen. De meeste plusvaders in de studie van Van Parys et al. bekennen dat ze een verschil voelen tussen de band met hun eigen kinderen en de band met hun pluskinderen. Vandaar dat we dit ook als een aandachtspunt willen meenemen naar de eigen studie.

Om dit onderdeel af te sluiten willen we nog een visuele weergave (zie schema 1) meegeven van alle mogelijke rollen die plusouders zichzelf kunnen toemeten. Dit schema toont ook aan hoe de verschillende rollen uit de verschillende onderzoeken zich tot elkaar verhouden. De positie die we aan

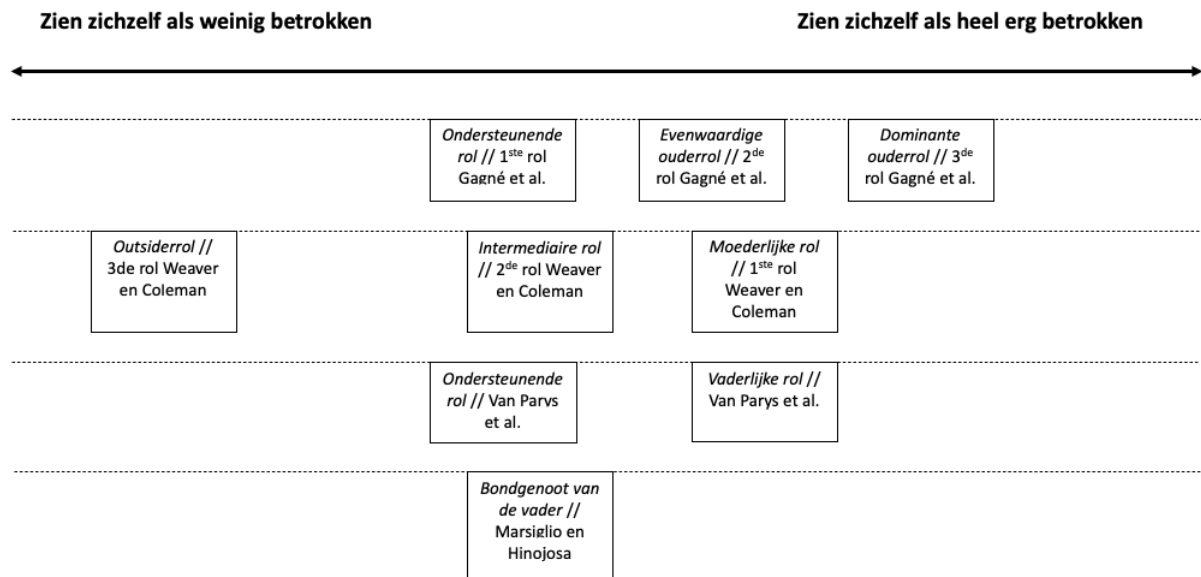
---

⁸³ Van Parys et al., 15–16.

elke plusouderrol hebben toegekend, staat niet vast. Het is louter een mogelijke voorstelling die voor een beter begrip van de overlopen onderzoeken kan zorgen.

Schema 1: Visies en rollen van plusouders

3.2.2 Visies van ouders

In de literatuur zien we jammer genoeg dat er een hiaat is met betrekking tot het perspectief van de biologische ouder op de plusouder. Dit perspectief werd tot op heden nauwelijks onderzocht, of toch niet rechtstreeks of diepgaand. In een studie van Ganong et al. uit 1999 gaan de onderzoekers wel bondig in op drie manieren waarop biologische ouders zich kunnen verhouden ten aanzien van de plusouder. De eerste manier was meteen ook de meest voorkomende: de biologische ouder en de plusouder traden in competitie met elkaar. Inhoudelijk betekende dit dat de biologische ouder dan de plusouder ging bekritisieren en deze kritiek openlijk communiceerde naar de kinderen toe. Voor de kinderen was dit meestal een ingewikkelde situatie die soms ook leidde tot het ervaren van loyaliteitsconflicten. Dat wil zeggen dat de kinderen niet meer goed wisten aan wie ze zich *mochten* hechten. Ze ervoeren dan het gevoel dat ze een keuze moesten maken: ze hechten zich óf aan hun biologische ouder, óf aan hun plusouder.⁸⁴ De tweede manier waarop een biologische ouder zich tot de plusouder kon verhouden, was door zich neutraal of meewerkend op te stellen. Ten slotte was het ook mogelijk dat er eenvoudigweg geen enkel contact bestond tussen beiden.⁸⁵

Deze bevindingen geven ons wel een indicatie van het perspectief van de biologische ouder op de plusouder, maar ze zijn inhoudelijk gezien mager. Ook het ervaringsaspect ontbreekt grotendeels. We zullen ons daarom op een ander onderzoek concentreren dat een vrij uniek thema behandelt binnen de wetenschappelijke literatuur; namelijk dat van *maternal gatekeeping* ten opzichte van de plusmoeder. Het concept van *maternal gatekeeping* slaat traditioneel op poortwachtergedrag dat de moeder stelt ten opzichte van de vader van haar kinderen (al dan niet na een scheiding). Het werd voor het eerst in 1999 door Sarah Allen en Alan Hawkins gedefinieerd als volgt: “Briefly, maternal gatekeeping is a collection of beliefs and behaviors that ultimately inhibit a collaborative effort between men and women in family work by limiting men’s opportunities for learning and growing through caring for home and children.”⁸⁶ *Maternal gatekeeping* komt dus ruwweg overeen met een afschermdende houding die moeders aannemen ten aanzien van de vader van hun kinderen. Die houding verhindert vaders veelal om voldoende betrokken te zijn bij de opvoeding van hun kinderen en/of belet hen ertoe om voldoende zelf de opvoeding als ouderlijke figuur vorm te kunnen geven.

---

⁸⁴ Ganong et al., “Stepparents’ Affinity-Seeking and Affinity-Maintaining Strategies With Stepchildren,” 312.

⁸⁵ Ganong et al., 313.

⁸⁶ Allen and Hawkins, “Maternal Gatekeeping: Mothers’ Beliefs and Behaviors That Inhibit Greater Father Involvement in Family Work,” 200.

Moeders kunnen echter ook poortwachtergedrag stellen ten opzichte van andere personen dan de vader van hun kinderen. In het onderzoek van Charlotte Maene, dat zij voor haar masterthesis uitvoerde in 2016, werd *maternal gatekeeping* bestudeerd als een gedragsfenomeen dat moeders stellen tegenover de plusmoeder van hun kinderen. Dit onderzoek werd gedaan aan de hand van interviews met achttien moeders. De resultaten kwamen tot stand op basis van een evaluatieve component en een gedragsmatige component. De evaluatieve component kon eerder positief of eerder negatief zijn en uitte zich in het al dan niet toelaten van zorg voor de kinderen. De gedragsmatige component kon de vorm aannemen van het wel of niet interveniëren in het huishouden van de ex-partner en de plusmoeder. Interventiegedrag leek vooral samen te hangen met de sterkte van het contact dat de moeder had met haar kinderen of ex-partner, alsook met bepaalde concepties van de moederidentiteit die de participant erop nahield.⁸⁷

Steunend op de gevonden evaluatieve en gedragsmatige componenten werden er in dit onderzoek vier verschillende strategieën van poortwachtergedrag onderscheiden die biologische moeders kunnen aanwenden ten opzichte van de plusmoeder. Deze strategieën worden als een typologie naar voren geschoven. De eerste strategie was die van 'partnerschap'. Partnerschap impliceerde dat moeders een positieve evaluatie hadden van de plusmoeder en daarom ook de plusmoeders initiatieven toelieten om een band met de kinderen op te bouwen. Net omdat de moeders de initiatieven van de plusmoeders percipieerden als acties met goede bedoelingen, vonden ze het niet nodig om te interveniëren. Hierdoor bleven de twee verschillende huishoudens duidelijk van elkaar gescheiden. Verder leek deze strategie gelinkt te zijn aan een moeizame communicatie tussen de moeder en haar ex-partner. De plusmoeder speelde hier een positieve rol in door de communicatie voor een stuk over te nemen van haar partner.⁸⁸ De plusmoeder trad dan eigenlijk op als een 'liaison', om het in de terminologie van Weaver en Coleman uit te drukken.

De volgende strategie werd 'management' genoemd. Ook hier evalueerden de moeders de plusmoeder min of meer op een positieve manier. In tegenstelling tot de strategie van partnerschap mengde de moeder zich wel vaker in het huishouden van de vader en de plusmoeder. Interviëren gebeurde vooral door te communiceren met de ex-partner over de taken die de plusmoeder al dan niet mocht of moest opnemen ten aanzien van de kinderen. De vrijheid van de plusmoeder om haar eigen rol te bepalen in het NSG werd deels afgenomen. De moeders die aan deze strategie gelinkt zijn, ervaarden aldus de nood om te helpen managen in het huishouden van de ex-partner en de

---

⁸⁷ Maene and Van de Putte, "Moeders over stiefmoederschap: de mythe voorbij? : Een kwalitatieve studie over het traject van *maternal gatekeeping* tegenover de stiefmoeder," 32.

⁸⁸ Maene and Van de Putte, 33–34.

plusmoeder. Ze gaven adviezen mee over hoe er het beste met de kinderen kon worden omgegaan en ze verantwoordden dit voor zichzelf door naar de eigen moederidentiteit te verwijzen. Als moeders claimden ze de persoon te zijn die het beste hun eigen kinderen aanvoelden en wisten te benaderen. De plusmoederrol werd hier door de moeder zelf geconstrueerd als een ondersteunende rol die ondergeschikt was aan de dominante ouderrollen die zij zelf en de ex-partner opnamen.⁸⁹

Vervolgens was er een strategie die de naam 'onbekend' heeft gekregen. Centraal in deze strategie stond een gebrek aan informatie over hoe het huishouden van de ex-partner en de plusmoeder precies functioneerde. Dit kon verschillende oorzaken hebben. Zo kon het zijn dat de kinderen de twee verschillende huishoudens voor zichzelf gescheiden hielden en daarom weinig vertelden over wat er gebeurd was tijdens het verblijf bij de vader en de plusmoeder. Ook kon de ex-partner een duidelijke grens aangeven tot waar de moeder mocht komen, ter bescherming van zijn nieuwe gezin. In die zin was het dan eigenlijk de vader die poortwachtergedrag vertoonde. Daarnaast kon de moeder ook voor zichzelf uitmaken dat interveniëren in het huishouden van haar ex-partner ongepast was. Dan stelde ze dus dat het haar taak niet was om in te grijpen en gaf ze bijgevolg voldoende vrijheid aan de plusmoeder om haar eigen rol in het NSG te bepalen. Moeders die deze strategie aanwendden, hielden er echter niet automatisch een positieve evaluatie van de plusmoeder op na. Net omwille van het gebrek aan informatie over het functioneren van het andere huishouden was de moeder niet in staat om een afgetekende evaluatie van de plusmoeder te maken. Het is daarom beter om over een neutrale evaluatie te spreken, of in sommige gevallen zelfs over een negatieve evaluatie wanneer de moeder eigenlijk wel meer informatie wilde, maar geen actie ondernam, omdat ze conflicten in de toekomst wenste te vermijden.⁹⁰

Tot slot werd de laatste strategie omschreven als 'vijandschap'. Hierbij uitten de moeders expliciet hun negatieve evaluatie ten opzichte van de plusmoeder. Dit deden ze dermate expliciet, omdat ze hun evaluatie konden staven met argumenten en voorbeelden. Ze waren aldus goed op de hoogte over het functioneren van het huishouden van de ex-partner en de plusmoeder, dit doordat de kinderen hier uitgebreid over vertelden. De reactie van de moeder uitte zich in interventies in het andere huishouden. Deze interventies begonnen veelal op dezelfde manier zoals moeders in de strategie van 'management' te werk gingen: ze communiceerden met de ex-partner over de problemen die de kinderen ervaarden. De ex-partners in deze studie hadden hier meestal geen oor naar en kozen de kant van de plusmoeder om het eigen gezin te beschermen. Omdat deze vorm van interveniëren dus

---

⁸⁹ Maene and Van de Putte, 34–36.

⁹⁰ Maene and Van de Putte, 36–37.

niet het beoogde resultaat leverde, wendden de moeders zich al snel richting de plusmoeder zelf. Ook deze aanpak leek in de meeste gevallen contraproductief te werken, aangezien alle moeders aangaven dat het conflict dan pas echt uit de hand liep. De situatie werd dan eerst gekenmerkt door negatieve communicatie tussen de huishoudens en uiteindelijk werd de communicatie zelfs geheel afgebroken.⁹¹

Er restte de moeder dan nog maar twee mogelijkheden om toch succesvol te kunnen interveniëren in het huishouden van de ex-partner en de plusmoeder. Deze tactieken konden gelijktijdig of apart aangewend worden. De eerste mogelijkheid hield in dat de moeder zich tot de kinderen richtte. Ze hadden zoals voorheen oor voor de problemen die de kinderen in het andere huishouden ervaarden, maar gingen dit keer een stapje verder door een negatief waardeoordeel te formuleren. De moeders gaven aan dat ze het beter zouden vinden indien de kinderen het contact met het andere huishouden beperkten. Sommige moeders gingen hier zelfs zodanig ver in – omdat ze de situatie wellicht als problematisch percipieerden – dat ze wilden dat de kinderen het contact met het andere huishouden volledig verbraken. Deze tactiek werkte niet in alle gevallen even goed, omdat kinderen ook verzet konden bieden en het contact niet zomaar wilden opgeven. Dit verzet kwam hoogstwaarschijnlijk voort uit loyaliteitsconflicten die de kinderen ervaarden. De tweede mogelijkheid die moeders hadden om alsnog succesvol te interveniëren in het andere huishouden, was door een derde partij in te schakelen. Deze partij kon een bepaalde formele autoriteit zijn, zoals de politie of een dokter. Maar ook het betrekken van andere familieleden viel onder deze mogelijkheid. Opnieuw was het doel hier om het contact tussen de kinderen enerzijds en de ex-partner en de plusmoeder anderzijds te beperken of te verbreken.⁹²

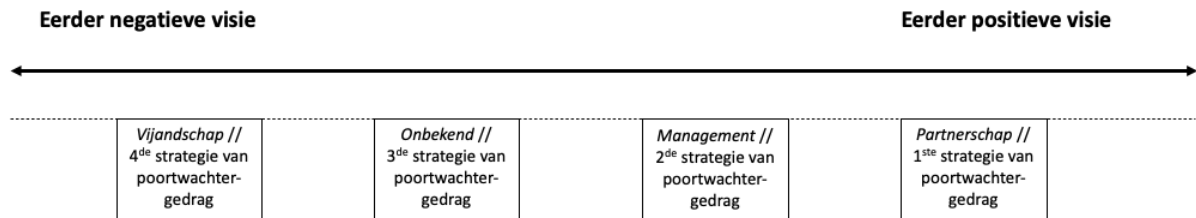
Omdat de huidige literatuur over dit thema vrij beperkt is, moeten we ons tevreden stellen met dit ene onderzoek. Het zou interessant geweest zijn om deze bevindingen naast ander onderzoek te plaatsen dat de ervaringen van vaders ten opzichte van de plusvader van hun kinderen nagaat. Zo zouden we de ervaringen van biologische moeders kunnen vergelijken met die van biologische vaders en misschien ook een algemeen perspectief van biologische ouders op plusouders kunnen opstellen. Helaas is zo'n onderzoek momenteel niet voor handen. We sluiten dit onderdeel af met een samenvattende visuele weergave (zie schema 2) van de vier strategieën die moeders kunnen gebruiken om zich te verhouden tot de plusmoeder van hun kinderen.

---

⁹¹ Maene and Van de Putte, 37–40.

⁹² Maene and Van de Putte, 40–43.

Schema 2: Visies van ouders (enkel data beschikbaar over biologische moeders)⁹³

⁹³ In het onderzoek van Charlotte Maene werd er niet vermeld of we deze strategieën effectief op een continuüm kunnen plaatsen. Dit is louter onze interpretatie.

3.2.3 Visies van kinderen in NSG's

Een derde belangrijk perspectief op plusouderschap is dat van de kinderen die in een nieuw samengesteld gezin opgroeien of opgegroeid zijn. Om de verschillende visies in kaart te brengen, steunen we op drie onafhankelijke studies die deze via interviews hebben onderzocht^{94, 95, 96}. In alle drie deze studies waren de participanten jongvolwassenen tussen 18 en 30 jaar. De eerste studie is die van Helen Crohn uit 2006 en focust uitsluitend op plusdochters die op voorhand hadden aangegeven dat ze de band met hun plusmoeder positief ervaren⁹⁷. Er is aldus sprake van een heel specifieke rekrutering in deze studie. De rekrutering in de tweede studie, die van Ganong et al. uit 2011, heeft een veel bredere *scope*: zowel plusdochters als pluszonen werden hier geïnterviewd en er werd naar hun visie gepolst ten opzichte van zowel plusmoeders als plusvaders⁹⁸. Hierbij is het dus goed mogelijk dat een participant zowel een plusvader had als een plusmoeder. De visies die de participant dan heeft op elke plusouder, kunnen heel uiteenlopend zijn, aangezien het gaat om twee aparte pluskind-plusouderrelaties binnen twee aparte huishoudens. In de derde studie, een studie van Kinniburgh-White et al. uit 2010, werden opnieuw zowel plusdochters als pluszonen bevraagd, maar enkel in relatie tot hun visie op hun plusvader⁹⁹. Plusmoeders werden in deze derde studie niet behandeld.

Elke studie komt op basis van de analyse en de interpretatie van hun interviews tot een typologie. Het is belangrijk om hierbij op te merken dat we de categorieën uit deze typologieën niet als rigide mogen beschouwen. Het lijkt ons beter om deze categorieën voor te stellen als punten op een continuüm. Bovendien ligt de nadruk in de derde studie op de dynamiek van pluskindervaringen. Zodoende kunnen we zelfs stellen dat de categorieën die in de studies worden onderscheiden *potentieel beweegbare* punten zijn op een continuüm. Na de bespreking van de drie studies zullen we dan ook weer een visuele weergave geven van hoe alle besproken typologieën zich tot elkaar verhouden.

We vangen aan met de studie van Crohn over de soorten positieve visies van plusdochters op hun plusmoeder. De onderzoeker vond vijf verschillende categorieën die vooral variëren op basis van de diepte van de plusdochter-plusmoederrelatie. De eerste categorie bestond uit plusdochters die hun plusmoeder louter beschreven als 'de vrouw van mijn vader'. De relatie met de plusmoeder werd als vrij oppervlakkig gekenmerkt. Het contact tussen beiden was beperkt en de focus lag op het

---

⁹⁴ Crohn, "Five Styles of Positive Stepmothering from the Perspective of Young Adult Stepdaughters."

⁹⁵ Ganong, Coleman, and Jamison, "Patterns of Stepchild–Stepparent Relationship Development."

⁹⁶ Kinniburgh-White, Cartwright, and Seymour, "Young Adults' Narratives of Relational Development with Stepfathers."

⁹⁷ Crohn, "Five Styles of Positive Stepmothering from the Perspective of Young Adult Stepdaughters," 123.

⁹⁸ Ganong, Coleman, and Jamison, "Patterns of Stepchild–Stepparent Relationship Development," 399.

⁹⁹ Kinniburgh-White, Cartwright, and Seymour, "Young Adults' Narratives of Relational Development with Stepfathers," 891.

onderhouden van het contact met de vader. De reden waarom plusdochters de relatie met hun plusmoeder toch als positief ervaarden, was dat ze redeneerden dat ‘het veel slechter had kunnen geweest zijn’.¹⁰⁰ Ze verwezen hiervoor naar andere situaties die veel onbehaaglijker en stroever verliepen dan hun eigen situatie. Ze konden het hier over situaties hebben van mensen die ze persoonlijk kenden, terwijl anderen verwezen naar de stereotypen over de ‘gemene stiefmoeder’.

In de tweede categorie zagen plusdochters hun plusmoeder als een *peer-like* vriendin. ‘Peer-like’ verwijst hier naar het feit dat de plusmoeder niet zodanig veel in leeftijd verschilde ten opzichte van haar plusdochter. Door dit minieme leeftijdsverschil stelden plusdochters dat ze veel gemeenschappelijke interesses hadden met hun plusmoeder. De positieve evaluatie van de plusmoeder hing daarom vooral vast aan samen leuke activiteiten doen. Het hebben van plezier met de plusmoeder vormde een centrale factor in de beoordeling van de plusdochter-plusmoederrelatie. Deze relatie miste echter wel wat diepgang, aangezien de meeste plusdochters uit deze categorie aangaven dat ze niet met hun persoonlijke problemen bij hun plusmoeder terechtkonden. Integendeel zelfs, de problemen van de plusmoeder zelf werden vaker besproken.¹⁰¹

In de derde categorie omschreven plusdochters hun plusmoeder als een oudere, dichte vriendin. Plusmoeders verschilden hier op twee belangrijke manieren van de vorige categorie. Ten eerste was er een groter leeftijdsverschil tussen de plusmoeder en haar plusdochter. Ten tweede gaven de plusdochters aan dat de mogelijkheid er wel was om haar persoonlijke problemen met haar plusmoeder te bespreken. Hierdoor lijkt het er ook op dat de plusdochter-plusmoederrelatie in de derde categorie een stuk diepgaander is in vergelijking met die in de tweede categorie. De plusmoeder verschaftte emotionele ondersteuning indien haar plusdochter dat zou wensen, zonder overdreven controlerend over te komen. Ze gaf eerder advies en suggesties, ze dwong haar plusdochter niets op. Dat laatste speelde een belangrijke rol in de positieve evaluatie die de plusdochter had van haar plusmoeder in deze categorie.¹⁰²

Vervolgens onderscheidt Crohn een vierde categorie van plusdochters. Deze plusdochters beschouwden hun plusmoeder als een soort familielid. De plusdochters in deze categorie hadden heel gelijklopende ervaringen als de plusdochters in de derde categorie, maar ze gingen nog een stapje verder door hun plusmoeder niet gewoon ‘een vriendin’ te noemen, maar naar haar te verwijzen met

---

¹⁰⁰ Crohn, “Five Styles of Positive Stepmothering from the Perspective of Young Adult Stepdaughters,” August 31, 2006, 125–26.

¹⁰¹ Crohn, 126–27.

¹⁰² Crohn, 127–28.

familie-gerelateerde woorden, zoals 'oudere zus' of 'tante'. De plusmoeders rol werd meermaals vergeleken met die van een mentor voor de plusdochter. Plusmoeders probeerden er in de mate van het mogelijke te zijn voor hun plusdochter en probeerden hen gepaste ondersteuning te bieden. Ze gingen hier echter niet te ver in en lieten de disciplinerende ouderrol over aan de vader.¹⁰³

Crohn vond dat er één participant was in haar studie die in geen enkele van de voorgaande categorieën paste. Daarom maakte ze nog een laatste, aparte categorie: plusdochters die hun plusmoeder percipiëren 'zoals een moeder'. De plusmoeder nam in dit geval een heel zorgende rol op ten opzichte van haar plusdochter. De ondersteuning die ze bood, ging veel verder in vergelijking met de plusmoeders in de vierde categorie. De belangrijkste reden waarom de participant haar plusmoeder 'zoals een moeder' beschouwde, was omdat haar biologische moeder zich vooral op haar carrière concentreerde en bijgevolg minder tijd had voor haar in tegenstelling tot de plusmoeder.¹⁰⁴

In de tweede studie die we hier zullen bespreken, worden er zes verschillende categorieën naar voren geschoven die mogelijks de ervaring van pluskinderen ten opzichte van hun plusouder(s) kan weerspiegelen. We herhalen nog eens dat de participanten hier zowel plusdochters als pluszonen waren en dat ze in de interviews vertelden over een of twee plusouders. Hun ervaringen staan aldus in relatie tot zowel plusmoeders als plusvaders.

Ganong et al. vangen aan met een categorie waarin pluskinderen hun plusouders 'aanvaardden als een ouder'. Dit was meteen een heel positieve evaluatie die pluskinderen hadden van hun plusouders. Hoewel verschillende participanten aangaven dat er ook af en toe conflicten waren tussen zichzelf en hun plusouders tijdens hun jeugd, spraken ze over het algemeen over vrij goede pluskind-plusouderrelaties. Twee elementen droegen wellicht bij aan deze positieve evaluatie. Ten eerste was er het feit dat de meeste participanten zeer jong waren toen ze hun plusouders voor het eerst ontmoetten. Dit had ook als gevolg dat ze eigenlijk niet zo veel herinneringen hadden aan de eerste momenten met de plusouder in kwestie. De pluskind-plusouderrelatie werd daarom deels als een vanzelfsprekendheid beschouwd. Voor zover hun geheugen reikte, was hun plusouder er 'altijd al geweest'. Dit verklaart waarom de plusouders van de pluskinderen in deze categorie gemakkelijk als een ouderlijk figuur werden erkend. Een tweede element dat bijdroeg aan de positieve evaluatie van plusouders in deze categorie, was de aanwezigheid van halfbroers of -zussen. Zij creëerden een significante connectie tussen alle leden van het NSG waardoor de samenhang tussen de gezinsleden

---

¹⁰³ Crohn, 128–29.

¹⁰⁴ Crohn, 129.

hechter werd.¹⁰⁵ We zien hier een opvallende parallel met de vijfde categorie van Crohn: plusdochters die hun plusmoeder ‘zoals een moeder’ zien.

In de tweede categorie gaven pluskinderen aan dat ze hun plusouders ‘leuk vonden vanaf het begin’. De meeste pluskinderen in deze categorie waren een stuk ouder dan de pluskinderen in de eerste categorie toen ze hun plusouders voor het eerst ontmoetten. De snelle, positieve evaluatie van de plusouders was te wijten aan bepaalde gemeenschappelijke interesses en waarden, alsook aan bepaalde activiteiten die gezamenlijk werden gedaan. Samen plezier beleven stond dan ook centraal in de pluskind-plusouderrelatie. De pluskinderen in deze categorie verklaarden dat de band met hun plusouders voornamelijk vriendschappelijk van aard was en dat de plusouders geen belangrijke ouderlijke verantwoordelijkheden op zich namen.¹⁰⁶ Deze categorie doet duidelijk denken aan de plusmoeder als *peer-like* vriendin van de plusdochters in de studie van Crohn. De onderzoekers van deze tweede studie geven echter geen informatie mee over de leeftijd van de plusouders. Daarom kunnen we niet met zekerheid stellen dat deze twee categorieën overeenkomen, maar we merken hoe dan ook wel belangrijke gemeenschappelijke kenmerken op tussen beiden.

Vervolgens spreken de onderzoekers over een categorie waarin pluskinderen hun plusouders ‘accepteren met ambivalentie’. De naam van deze categorie doet meteen al vermoeden dat er hier sprake is van een iets minder positieve evaluatie van de plusouders. De opbouw van de pluskind-plusouderrelatie verliep eerder traag en moeizaam. In de beginfase leken plusouders weldegelijk moeite te doen om de relatie te verbeteren, maar de pluskinderen gaven zelf aan dat ze die pogingen eigenlijk afwendden. De pluskinderen gedroegen zich aanvankelijk dus heel distantiërend en ze verkozen de plusouder eerst een tijdje te negeren. Na verloop van tijd merkten de pluskinderen een langzame verandering op bij zichzelf. Ze werden zich namelijk meer en meer bewust van de inspanningen die de plusouders leverden om een goede relatie met hen op te bouwen. De pluskinderen gingen hier op den duur dan ook positiever op reageren. Op die manier ontwikkelden ze meer waardering ten opzichte van hun plusouders. Deze waardering bleef echter binnen bepaalde grenzen. De pluskinderen in deze categorie bekenden dat de relatie met hun plusouders nooit echt diepgaand zal worden en dat ze zelf niet zo veel tijd en energie in de relatie willen steken. Een treffend citaat uit deze studie vat het derde perspectief goed samen: “The stepparents were nice but not necessary.”¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ Ganong, Coleman, and Jamison, “Patterns of Stepchild–Stepparent Relationship Development,” 401, 403.

¹⁰⁶ Ganong, Coleman, and Jamison, 404.

¹⁰⁷ Ganong, Coleman, and Jamison, 405.

De naam die Ganong et al. aan de vierde categorie hebben gegeven, 'changing trajectories', wijst op ervaringen die veranderen doorheen de jaren. Net zoals de pluskinderen in de vorige categorie spraken deze pluskinderen ook over een moeilijke beginfase in het NSG. Ze negeerden de plusouder niet alleen, maar ze vertoonden een sterke afkeer ten opzichte van de plusouder. De belangrijkste reden die deze afkeer verklaart, is dat de pluskinderen het nog heel moeilijk hadden met de separatie van hun ouders. De komst van een nieuwe partner in het gezin konden ze daarom niet zomaar aanvaarden. Langzamerhand ervoeren ook deze pluskinderen een graduele verbetering van hun relatie met de plusouders. De aanhoudende inspanningen die de plusouders leverden ten opzichte van het pluskind zelf, alsook ten opzichte van de biologische ouder van het pluskind, speelden hier een belangrijke rol in. De initiële afwijzing die plusouders kregen van hun pluskind schrikte hen niet af en hun continue inzet wierp op den duur toch zijn vruchten af.¹⁰⁸ Ons inziens lijken de derde en de vierde categorie van deze studie niet zo veel van elkaar te verschillen. We vinden alleen enkele nuanceverschillen terug.

Een vijfde categorie die de onderzoekers opstellen, brengt een heel negatieve evaluatie van plusouders met zich mee. Pluskinderen in deze categorie gaven aan dat ze hun plusouders simpelweg afwezen. Opnieuw was er een moeilijke beginfase in het NSG, maar hier kwam doorheen de jaren geen verandering in. De pluskinderen meenden ook dat hun plusouders geen moeite deden om een betere relatie met hen op te bouwen. De afstandelijkheid was in dit geval wederzijds. Sommige pluskinderen gaven ook eerlijk toe dat ze de relatie dermate negatief ervoerden dat ze zich ook openlijk onbeleefd of vijandig opstelden ten opzichte van de plusouders. Naarmate deze pluskinderen ouder werden, wilden ze contact met de plusouder zo veel mogelijk vermijden. Zo probeerden ze af te spreken met hun biologische ouder in afwezigheid van de plusouder.¹⁰⁹

Ten slotte vormt 'co-existeren' de zesde categorie in deze studie. Deze pluskinderen waren in vele gevallen al wat ouder wanneer ze hun plusouders voor het eerst ontmoetten. Ze beschouwden hun plusouder als 'de partner van hun moeder of vader' en daar stopte het. Dit overlapt met de eerste categorie die Crohn onderscheidt, namelijk 'de vrouw van mijn vader'. Ook hier zien we dat de pluskinderen deze relatie eigenlijk helemaal niet zo negatief ervoerden. Ze gaven aan dat de pluskind-plusouderrelatie inderdaad niet diepgaand was, maar dat dit niet impliceerde dat ze zich vijandig tegenover elkaar opstelden. Gering contact vormde de voornaamste reden waarom de relatie tussen beiden oppervlakkig was. De pluskinderen in deze categorie vonden het ook niet erg dat die relatie oppervlakkig was. Ze kwamen vrij onverschillig over op dit vlak en stelden dat het de moeite niet was

---

¹⁰⁸ Ganong, Coleman, and Jamison, 405–6.

¹⁰⁹ Ganong, Coleman, and Jamison, 406–7.

om veel tijd en energie in de pluskind-plusouderrelatie te steken, aangezien het contact toch beperkt was.¹¹⁰

In de derde studie, die van Kinniburgh-White et al., worden vijf verschillende patronen in ervaringen van pluskinderen ten opzichte van hun plusvader beschreven. De onderzoekers spreken expliciet over patronen, aangezien ze willen benadrukken dat de ervaringen van pluskinderen dynamisch van aard zijn. Een eerste patroon vertrok van een positieve beginsituatie in het NSG en bleef vervolgens positief doorheen de tijd. De positieve evaluatie van de plusvader hing volgens de pluskinderen vast aan diens persoonlijkheid en de warmte die hij bracht in het gezin. Alle pluskinderen die aan dit patroon werden gelinkt, gaven aan dat ze nog regelmatig contact hadden met hun plusvader. De onderzoekers hebben dit patroon 'continuous positive regard' genoemd.¹¹¹ Een tweede patroon was ook continu van aard, maar dan in de negatieve zin. De onderzoekers spreken dan ook van 'continuous struggle'. De beginsituatie in het NSG werd negatief ervaren door de pluskinderen en hier kwam geen verandering in doorheen de jaren. Verschillende redenen werden hiervoor naar voren geschoven: de plusvader die weinig warmte in het gezin bracht en dikwijls zijn eigen (biologische) kinderen bevoordeelde en bijgevolg zijn pluskind achterstelde, het veelvuldig voorkomen van conflicten binnen het gezin en twee participanten rapporteerden zelfs dat hun plusvader fysiek geweld tegen hen gebruikte. Deze pluskinderen verklaarden, uiteraard, dat ze alle contact met hun plusvader hadden verbroken.¹¹²

Het derde patroon dat Kinniburgh-White et al. vonden, vertrok ook van een slechte beginsituatie in het NSG. Deze slechte beginsituatie schreven de meeste pluskinderen toe aan het specifieke gedrag van hun plusvader: hij gedroeg zich onredelijk en controlerend ten opzichte van de pluskinderen. Ze stelden dat dit gedrag een uiting was van de autoritaire persoonlijkheid van de plusvader. Doorheen de tijd merkten deze pluskinderen een geleidelijke evolutie op die eindigde in wat de onderzoekers een 'truce', of in het Nederlands een 'bestand', hebben genoemd. Werkelijk positief evalueerden de pluskinderen hun relatie met de plusvader niet, maar de relatie werd echter niet dermate negatief gepercipieerd zoals de pluskinderen die een 'continuous struggle' ervaarden. Deze pluskinderen hielden trouwens ook nog contact met hun plusvader. Een samenvattend kenmerk van dit derde patroon is 'distance'.¹¹³

---

¹¹⁰ Ganong, Coleman, and Jamison, 407.

¹¹¹ Kinniburgh-White, Cartwright, and Seymour, "Young Adults' Narratives of Relational Development with Stepfathers," 898–900.

¹¹² Kinniburgh-White, Cartwright, and Seymour, 900–901.

¹¹³ Kinniburgh-White, Cartwright, and Seymour, 901.

Het vierde patroon, 'deterioration and recovery', werd gekarakteriseerd als een patroon met een goede beginsituatie, waarna een soort dieptepunt volgde, maar uiteindelijk werd de pluskind-plusvaderrelatie toch nog gered. Op een gegeven moment deed er zich aldus een dieptepunt voor waardoor de pluskind-plusvaderrelatie ernstig geschaad werd. Deze opgelopen schade was echter niet onomkeerbaar. De meeste pluskinderen die aan dit patroon werden gelinkt, gaven mee dat ze vooral zichzelf verantwoordelijk hielden voor het voorkomen van het dieptepunt. Dat dieptepunt deed zich namelijk vooral voor in de kritieke periode waarin het pluskind zich in de pubertijd bevond. De opgelopen schade kon na de pubertijd geleidelijk aan worden weggewerkt. Deze pluskinderen stelden dat naarmate ze ouder werden, ze meer begrip en respect voor hun plusvader konden opbrengen, waardoor hun relatie terug verbeterde. Alle pluskinderen binnen dit patroon hadden nog contact met hun plusvader.¹¹⁴

Het vijfde en laatste patroon dat Kinniburgh-White et al. onderscheiden, is dat van 'gradual improvement'. De beginsituatie in het NSG werd gekenmerkt door moeizaamheid, maar de pluskind-plusvaderrelatie verbeterde geleidelijk aan doorheen de tijd. De moeilijke start schreven de pluskinderen toe aan initiële gevoelens van afkeer, zoals we ook zagen in de vierde categorie van de vorige studie; 'changing trajectories'. Bovendien zorgde gering contact tussen pluskind en plusvader er ook voor dat de verbetering van hun relatie zich maar traagzaam voltrok. De huidige relatie met hun plusvader ervaarden deze pluskinderen als relatief positief, maar niet zo positief als de pluskinderen in patroon één en vier. Het voornaamste verschil met het derde patroon is dat de plusvaders binnen dit vijfde patroon zich minder controlerend gedroegen ten opzichte van hun pluskind. De verklaring voor de moeilijke start ligt hier eerder in initiële gevoelens van afkeer en gering contact, dan in een negatief gepercipieerde persoonlijkheid van de plusvader. Alle pluskinderen gaven tot slot ook aan dat ze nog contact hadden met hun plusvader.¹¹⁵

Nu we de drie verschillende studies en hun bijhorende typologie hebben besproken, willen we een samenvattende, visuele weergave (zie schema 3) geven van hoe alle besproken categorieën zich tot elkaar verhouden. Dit doen we, zoals eerder vermeld, door de categorieën op een continuüm te plaatsen. Het feit dat we spreken over een continuüm wil bijgevolg ook zeggen dat de ervaringen van een specifiek pluskind helemaal niet hoeven te passen binnen één bepaalde categorie. Het is goed mogelijk, en wellicht aannemelijker, dat elke specifieke situatie elementen zal bevatten uit verschillende categorieën. Ook stelden we reeds dat elke categorie op het continuüm een potentieel

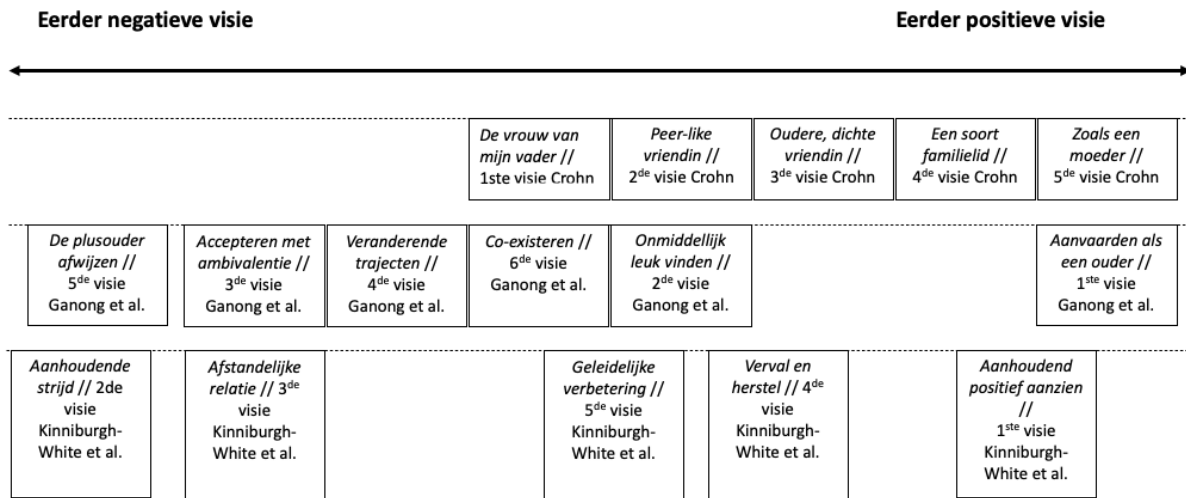
---

¹¹⁴ Kinniburgh-White, Cartwright, and Seymour, 902.

¹¹⁵ Kinniburgh-White, Cartwright, and Seymour, 902–3.

beweegbaar punt is. Daarom besluiten we dat de positie die we aan elke categorie hebben toegekend, niet permanent vaststaat. De visuele weergave van de categorieën is louter een mogelijke voorstelling die we willen meegeven om alle onderzochte visies van pluskinderen op hun plusouder(s) uit de drie studies begrijpelijker te maken.

Schema 3: Visies van pluskinderen

4 De morele relevantie van de sociale link tussen (plus)ouder en (plus)kind

Uit de bespreking van de verschillende perspectieven op plusouderschap volgt dat de plusouderrol geen statisch construct is. Integendeel zelfs, het kan een heel andere vorm aannemen afhankelijk van de aanwezige partijen die bepaalde verwachtingen en noden – al dan niet expliciet – aangeven. Ook zagen we reeds dat plusouders vaak enkele (ondersteunende rol) of alle (evenwaardige of dominante ouderrol) taken op zich willen nemen die verbonden zijn aan de opvoeding van hun pluskind(eren). We stellen ons daarom de vraag in hoeverre we plusouders als volwaardig ouderlijke figuren kunnen of mogen beschouwen. Is hun sociale link met het pluskind voldoende opdat we over ouderlijke rechten en verantwoordelijkheden kunnen spreken? En is de genetische link steeds gewichtiger ten opzichte van de sociale link?

In wat volgt zullen we eerst verschillende visies overlopen op wat ouderschap precies zou moeten inhouden. Het gaat hier aldus om verschillende normatieve visies. Deze kunnen steunen op een of meerdere voorwaarden waaraan voldaan moet worden om over volwaardig ouderschap te kunnen spreken. Mogelijke voorwaarden waar we dieper op zullen ingaan, zijn vrijwillige verbintenis, intentie, zwangerschap, causaliteit en genen. Aansluitend op dit laatste willen we het morele belang van de genetische link tussen ouder en kind bespreken. Daarna willen we de sprong maken naar de sociale link tussen (plus)ouder en (plus)kind. We vragen ons hierbij af hoe moreel relevant die sociale link wordt geacht en hoe die zich verhoudt ten opzichte van de genetische link.

4.1 Wat is ouderschap?

Om te kunnen antwoorden op de vraag of een plusouder als volwaardig ouderlijk figuur kan worden gezien, moeten we eerst begrijpen wat volwaardig ouderschap precies impliceert. Dit is echter een ethische vraag waarop we verschillende antwoorden terugvinden in de literatuur. Over het algemeen zien we wel dat de mogelijke antwoorden uiteenvallen in drie categorieën. Ten eerste zijn er de monistische theorieën over ouderschap. In dergelijke theorieën claimt men dat er één specifieke voorwaarde bestaat op basis waarvan we ouderschap kunnen definiëren en bijgevolg ook kunnen toewijzen aan mensen. Deze voorwaarde moet met andere woorden aanwezig zijn om iemand een ouder te kunnen noemen; dat wil zeggen dat de voorwaarde *noodzakelijk* is. En aangezien deze theorieën slechts uitgaan van één voorwaarde betekent dit meteen dat de voorwaarde *voldoende* is; vanaf het moment dat er aan de voorwaarde wordt voldaan, is er sprake van volwaardig ouderschap.¹¹⁶

---

¹¹⁶ Bayne and Kolers, "Toward a Pluralist Account of Parenthood," 222.

Een andere categorie van mogelijke antwoorden op de vraag wat volwaardig ouderschap is, is pluralistisch van aard. De terminologie spreekt voor zich: ouderschap wordt gevormd door meer dan een voorwaarde. Pluralistische theorieën kunnen we onderverdelen in twee verschillende categorieën. Enerzijds heb je pluralistische theorieën die vertrekken vanuit noodzakelijkheid. Dat wil zeggen dat er meerdere voorwaarden noodzakelijk zijn om over ouderschap te kunnen spreken. Apart zijn deze voorwaarden echter niet voldoende. Anderzijds heb je ook pluralistische theorieën die focussen op meerdere voorwaarden die elk op zich voldoende zijn om over ouderschap te kunnen spreken. De voorwaarden zijn daarom niet allen noodzakelijk.¹¹⁷

In de hedendaagse literatuur zien we dat pluralistische theorieën de voorkeur genieten. Dit is zo, omdat monistische theorieën in veel opzichten te rigide bevonden worden en daardoor een diversiteit aan ouderschapsvormen uitsluiten. Er bestaat echter ook kritiek op pluralistische theorieën: ze zouden te brede concepties van ouderschap naar voren schuiven, wat leidt tot het probleem van ‘te veel ouders’. Onder brede concepties van ouderschap kunnen veel verschillende personen vallen, waardoor het moeilijk wordt om voor elke persoon te beslissen *of* die ouderlijke verantwoordelijkheid heeft, en zo ja, *hoeveel* dan precies. We zullen nu enkele mogelijke voorwaarden bekijken op basis waarvan mensen ouderschap zouden kunnen verwerven.

We vangen aan met de voorwaarde van ‘vrijwillige verbintenis’. Deze voorwaarde houdt in dat iemand een ouder wordt door vrijwillig de ouderlijke verantwoordelijkheid voor een bepaald kind op zich te nemen. In haar boek ‘The Risk of a Lifetime: How, When, and Why Procreation May Be Permissible’ uit 2016 formuleert Rivka Weinberg een kritiek op de voorwaarde van ‘vrijwillige verbintenis’. Ze stelt dat deze voorwaarde te ambigu is, omdat het niet duidelijk is op welke manieren we die verbintenis kunnen aangaan. Welke praktijk moeten we hiervoor precies uitvoeren? Daarnaast lijkt het ook een te gemakkelijke voorwaarde die gestoeld is op een simpele belofte. Mensen maken echter vaak beloftes en ze komen ze ook geregeld niet na. Komt iedereen trouwens zomaar in aanmerking om die belofte te maken? Het antwoord blijft onduidelijk en daarom verwerpt Weinberg ‘vrijwillige verbintenis’ als plausibele voorwaarde voor ouderschap.¹¹⁸

Een tweede mogelijke voorwaarde is ‘intentie’. Ouders worden dan gedefinieerd als zij die de intentie hebben om voor een bepaald kind te zorgen en het op te voeden. Het concept van intentie beschouwen we echter voor verschillende redenen als problematisch. Zoals Weinberg aangeeft,

---

¹¹⁷ Bayne and Kolers, 222.

¹¹⁸ Weinberg, *The Risk of a Lifetime*, 51.

kunnen intenties veranderen doorheen de tijd en kunnen mensen ze relatief gemakkelijk ontkennen. Er heerst namelijk epistemische onzekerheid over de intenties van andere personen. We hebben nooit een gegarandeerde toegang tot die intenties, waardoor we mensen moeten geloven op hun woord. Op die manier kunnen mensen zelf bepalen waarvoor ze verantwoordelijk willen gehouden worden, maar dat maakt van ouderschap een te onstabiel construct.¹¹⁹

De zwangerschap, oftewel het dragen van een kind tot de geboorte, vormt een derde mogelijke voorwaarde die we hier willen aanhalen. Deze voorwaarde wordt vooral voorgesteld om te kunnen wijzen op de ouderlijke rechten van een draagmoeder. Het probleem dat hieruit voortvloeit, is dat deze voorwaarde voornamelijk specifieke ouderlijke *rechten* wil genereren, zonder dat het echt ouderlijke *verantwoordelijkheden* toewijst. Die vraag blijft dan nog in het midden. Bovendien bemoeilijkt deze voorwaarde ook de aanduiding van vaderschap. Vaders kunnen enkel geïdentificeerd worden door te verwijzen naar hun relatie tot de zwangere vrouw. De ouderlijke verantwoordelijkheid van de vader is daarom dan louter een afgeleide.¹²⁰

Vervolgens bekijken we de voorwaarde van ‘causaliteit’. Iemand verwerft ouderschap indien hij of zij het bestaan van het kind heeft veroorzaakt. Op die manier kunnen koppels die gebruik maken van sperma- en/of eiceldonoren toch als rechtmatige ouders worden gezien. De kritiek die Weinberg hierbij echter naar voren schuift, is dat het een te brede voorwaarde is die ouderlijke verantwoordelijkheid mogelijks te wijdverspreid laat zijn. De reden hiervoor is dat causaliteit op een verregaande manier kan begrepen worden: externe invloeden, waaronder vrienden en grootouders, kunnen in sommige gevallen de primaire oorzaak zijn die leidt tot de beslissing om voor een kind te gaan (al dan niet via sperma- en/of eiceldonoren). Toch zouden we intuïtief gezien niet zeggen dat die vrienden of grootouders ouderlijke verantwoordelijkheden moeten krijgen, ondanks dat zij wel aan de oorzaak liggen van het bestaan van het kind. In die zin lijkt ‘causaliteit’ als voorwaarde voor ouderschap te breed.¹²¹

Dat probleem kaart ook Giuliana Fuscaldo aan in haar paper ‘Genetic ties: Are they morally binding?’ uit 2006. Toch wil ze de voorwaarde van ‘causaliteit’ niet zomaar verwerpen. In plaats daarvan wil ze het toepassingsveld van het concept verengen, waardoor we met een meer werkbare voorwaarde overblijven. Ze stelt: “To be more plausible an account of how moral responsibility for children is

---

¹¹⁹ Weinberg, 52.

¹²⁰ Weinberg, 53.

¹²¹ Weinberg, 55.

generated should be consistent with at least the standards views about causation, consequences and moral responsibility”¹²². Ze verduidelijkt dit door in te gaan op twee aparte standaardvisies. De eerste daarvan is de visie op *vrijheid*. Over het algemeen zijn we het erover eens dat we niet verantwoordelijk kunnen gehouden worden voor handelingen die we niet kunnen vermijden. Situaties waarin we in een conditie van onvrijheid verkeren om te handelen, ontheffen ons uit onze morele verantwoordelijkheid. De tweede standaardvisie die Fuscaldo in deze context aanhaalt, is die over *voorzienbaarheid*. Mensen gaan doorgaans akkoord met de visie dat de gevolgen van onze handelingen voorzienbaar zijn als een redelijk persoon een reden zou hebben om te verwachten dat die specifieke gevolgen zich zouden voordoen. Hoewel deze visie imperfect is en bijvoorbeeld niet verder ingaat op hoe we iemands redelijkheid kunnen vaststellen, lijkt de visie voldoende duidelijk om toe te passen op de context die Fuscaldo voor ogen heeft; namelijk die van gametendotatie. Op basis van de twee standaardvisies op vrijheid en voorzienbaarheid komt Fuscaldo tot slot tot een meer werkbare voorwaarde van ‘causaliteit’: “[P]arental obligations are generated when a child is a reasonably foreseeable consequence of a free action”¹²³.

De vraag is voor ons echter niet of deze voorwaarde werkbaar is in de context van gametendotatie, maar of het enigszins nuttig kan blijken in de context van plusouderschap en nieuw samengestelde gezinnen. Wanneer we Fuscaldo’s invulling van de causaliteitsvoorwaarde bekijken, lijkt het op het eerste gezicht wel te passen binnen de context die wij voor ogen hebben. Plusouders zijn namelijk vrij om te kiezen of ze een relatie willen aangaan met een nieuwe partner (conditie van vrijheid) en ze weten hierbij dat ze zullen moeten samenleven met het/de kind(eren) van die partner (conditie van voorzienbaarheid). Fuscaldo construeerde deze causaliteitsvoorwaarde echter niet om toe te passen op situaties waarin de kinderen al bestaan. Het probleem is hier dus voornamelijk dat de twee contexten (die van gametendotatie en die van NSG’s) te ver uit elkaar liggen om te kunnen vergelijken. In sectie 4.3 over de sociale link zullen we er andere contexten bijhalen die wellicht dichter aanleunen bij die van NSG’s.

Een laatste relevante voorwaarde voor ouderschap die Weinberg bespreekt, houdt verband met genen. Ouderschap baseren op de eicel en zaadcel die tot de creatie hebben geleid van het kind, is wellicht de meest aangenomen visie in onze samenleving. De biologische ouders, de ouders die de genen hebben verschaft, zij worden meestentijds als ‘de echte ouders’ omschreven. Hoewel Weinberg zeker de relevantie van genen niet ontkent, wijst ze erop dat het ook niet allesbepalend kan zijn. De

---

¹²² Fuscaldo, “Genetic Ties: Are They Morally Binding?,” 70.

¹²³ Fuscaldo, 71.

relevantie van genen verdwijnt wanneer er niet aan de conditie van vrijwilligheid wordt voldaan. Diefstal van gameten wordt hierbij als voorbeeld aangehaald. Weinberg besluit daarom: “[W]hen seeking to determine parental responsibility, geneticism cannot be the whole story”¹²⁴. Wij volgen Weinberg hierin en vinden niet dat genen op een absolute manier ouderschap kunnen of mogen bepalen. Desondanks kunnen we het morele belang dat mensen aan de genetische link tussen ouder en kind hechten, niet verwaarlozen. In het volgend onderdeel willen we er daarom graag wat uitgebreider op ingaan.

4.2 De morele relevantie van de genetische link tussen ouder en kind

Dat ouderschap hoofdzakelijk gedefinieerd wordt in termen van overgedragen genetisch materiaal wordt duidelijk als we enkele praktijken van naderbij bekijken. Ten eerste willen we aandacht geven aan rechtszaken. Hoewel we niet alle rechtszaken over dezelfde kam mogen scheren, zien we weldegelijk dat rechters vaak in het voordeel van de biologische ouder(s) pleiten. In een rechtszaak uit 2006, die bekendstaat onder de naam *Magill v. Magill*, moest een dispuut beslecht worden tussen man en vrouw, omdat de man beweerde dat hij niet de biologische vader was van ‘zijn’ kinderen. DNA-onderzoek bevestigde die bewering: de man had geen genetische connectie met twee van de drie kinderen. Om die reden besloot men in het Hooggerechtshof van Australië om de man financieel te vergoeden: “a husband is entitled under the family law regime in Australia to seek an order for the repayment of *any moneys wrongly paid* for child support, or child maintenance”¹²⁵ [cursivering toegevoegd]. Uit dit citaat blijkt heel duidelijk dat wanneer een man geen genetische link heeft met een kind, hij geen ouderlijke verantwoordelijkheden wordt toegeschreven (waaronder financiële verantwoordelijkheden) en bijgevolg ook niet als volwaardig ouder wordt gezien.

Twee andere relevante Amerikaanse rechtszaken in deze context dateren uit de jaren 1990. In beide zaken moest er een dispuut beslecht worden tussen een of meerdere biologische ouders enerzijds en adoptieouders anderzijds. In de eerste zaak, die van baby Jessica, kwam de vrouw enkele dagen na Jessica voor adoptie opgegeven te hebben, op dat besluit terug. Haar argument was dat ze had gelogen over wie de echte vader was. Ze stelde dat de ‘echte vader’ van Jessica nooit toestemming gegeven had voor de adoptie en dat die adoptie daarom nietig moest worden verklaard. De rechtbank besloot uiteindelijk dat de rechten van de ‘echte vader’ nooit beëindigd waren en dus ook niet werkelijk overgedragen geweest zijn naar de adoptieouders. Ook in de tweede zaak, die van baby Richard, werd het dispuut beslecht in het voordeel van de biologische ouders. De biologische vader werd aanvankelijk

---

¹²⁴ Weinberg, *The Risk of a Lifetime*, 56.

¹²⁵ *Magill v Magill* at 46.

bestempeld als een ongeschikte ouder, maar dit bleek een misvatting te zijn. Door die misvatting recht te zetten, kwam de rechtbank tot het besluit dat geschikte ouders wel toestemming moeten geven voor de adoptie van hun kind en aangezien de man in kwestie die toestemming niet wou geven, moest baby Richard op 4-jarige leeftijd terugkeren naar zijn biologische ouders.¹²⁶

Vervolgens tonen ook de praktijken van sperma- en eiceldonatie de morele relevantie van de genetische link aan. Zo gebeurt het soms dat mensen spermadonoren en/of eiceldonoren gebruiken die genetisch gezien aan zichzelf verwant zijn. Zus-tot-zus eiceldonaties zijn bijvoorbeeld vrij gebruikelijk, aangezien de vrouw op die manier toch 25% van haar genen deelt met haar toekomstige kind (aangezien ze theoretisch gezien 50% van haar genen deelt met haar broers en zussen). Broer-tot-zus spermadonaties zijn ook mogelijk. Als de zus zelf de ontvanger is, wordt het sperma gebruikt van haar broer en een eicel van een andere vrouw (ook een donor). Daarnaast is het mogelijk dat de zus de partner is van de ontvangende vrouw. Broer-tot-zus spermadonaties resulteren in feite in eenzelfde genetische link van 25%, maar komen minder voor omwille van de intuïtieve associatie met incest die mensen in dit geval rapper maken. Deze associatie is onterecht zolang de broer geen intentie heeft om het kind samen met zijn zus op te voeden.¹²⁷

De praktijken van sperma- en eiceldonatie bestendigen het morele belang van de genetische link ook nog op een andere manier. Donoren moeten namelijk na hun donatie een specifiek document ondertekenen. In dit document verklaren ze akkoord te gaan met de overdracht van ouderlijke rechten en verantwoordelijkheden naar de ontvangers van hun gameten. De donoren worden hierdoor ontheven van die ouderlijke rechten en verantwoordelijkheden. Maar het bestaan van zo'n document bekrachtigt alleen maar de idee dat genetisch materiaal de kerncomponent is die ouderschap definieert. Zo stelt ook Weinberg: "But waiving one's parental rights and being supposedly absolved of parental responsibility by the gamete recipient seems, if anything, to confirm one's initial parental responsibility. If you are not initially responsible, you have no responsibility to transfer and no rights to waive."¹²⁸

Tot slot willen we nog even aanhalen dat de morele relevantie van de genetische link ook blijkt uit de uitspraken van plusouders. Onderzoeken die we eerder reeds bespraken, tonen dit aan. Zo stelden de meeste plusvaders uit het onderzoek van Van Parys et al. dat hun pluskind(eren) maar één 'echte

---

¹²⁶ Rosenman, "Babies Jessica, Richard, and Emily: The Need for Legislative Reform of Adoption Laws."

¹²⁷ Pennings, "Incest, Gamete Donation by Siblings and the Importance of the Genetic Link," 14–15.

¹²⁸ Weinberg, *The Risk of a Lifetime*, 73.

vader' heeft/hebben en dat zij de plaats van die vader niet willen innemen¹²⁹. Hetzelfde vonden Weaver en Coleman bij de meeste van hun vrouwelijke participanten terug: de plusmoeders gaven systematisch aan dat ze de relatie tussen het kind en diens biologische moeder voorrang willen geven¹³⁰. We besluiten daarom dat het morele belang van de genetische link tussen ouder en kind sterk vervat zit in de juridische, de medische, alsook in de bredere maatschappelijke context.

4.3 De sociale ouder

In de bestaande literatuur vinden we niet meteen een vaststaande omschrijving terug van wat sociaal ouderschap precies inhoudt. Wel wordt het voortdurend tegenover genetisch ouderschap geplaatst. De sociale ouder is dan de ouder die geen genen deelt met het kind waarvoor hij of zij zorgt. Verder kunnen we stellen dat sociaal ouderschap slaat op een verzorgende relatie tussen een volwassene en een kind en dat deze gekenmerkt wordt door langdurigheid en sociale en emotionele verbondenheid. In sommige definities wijst men erop dat een sociale ouder geen juridische band heeft met het kind in kwestie, terwijl men in andere definities de legale situatie in het midden laat. Deze bepaling is echter cruciaal om bepaalde vormen van ouderschap als sociaal ouderschap te kunnen benoemen. We denken hierbij in eerste instantie aan adoptie waarbij de adoptieouders geen genetische band hebben met hun kind, maar wel een juridische. Wij zullen de definitie van sociaal ouderschap gebruiken die de legale situatie in het midden laat, zodat we ook adoptie als een vorm van sociaal ouderschap kunnen aanduiden.

Nu we een omschrijving hebben van sociaal ouderschap, kunnen we ons ook afvragen op welke situaties de term van toepassing is. We haalden reeds adoptie aan. Daarnaast vallen ook ouders die gebruik maken van reproductieve technologie (zonder eigen gameten) onder de noemer van 'sociale ouder', alsook pleegouders en tot slot ook plusouders. In sectie 4.1 zagen we al dat de context van gametendonatie moeilijk vergelijkbaar is met de context van NSG's, omdat er in die eerste context nog geen sprake is van 'bestaande kinderen'. Dan blijven de contexten van adoptie en pleegouderschap nog over. Laten we deze respectievelijk bekijken en vergelijken met plusouderschap.

Adoptie en de vorming van een NSG kunnen we zien als twee situaties die een soort ex post oplossing vormen voor een situatie waarin de biologische ouders van kinderen niet meer of niet meer samen kunnen of willen zorgen voor de kinderen. Een eerste verschil tussen beide contexten zou kunnen

---

¹²⁹ Van Parys et al., "Like a Parent and a Friend, but Not the Father: A Qualitative Study of Stepfathers' Experiences in the Stepfamily," 19.

¹³⁰ Weaver and Coleman, "A Mothering but Not a Mother Role: A Grounded Theory Study of the Nonresidential Stepmother Role," 483.

liggen in het feit dat adoptieouders de intentie hebben om de kinderen op te voeden. Ze hebben hier expliciet voor gekozen door een adoptieaanvraag in te dienen, terwijl plusouders de kinderen van hun partner er louter hebben 'bijgenomen'. Plusouders ontwikkelen dan de intentie om hun pluskinderen 'erbij te nemen' uit liefde voor hun partner. In die zin kunnen we de intentie van adoptieouders als direct beschrijven en de intentie van plusouders als indirect of secundair van aard. Een tweede verschil tussen beide contexten gaat terug naar de juridische band tussen de volwassene en het kind. Adoptieouders hebben de ouderlijke rechten en verantwoordelijkheden overgedragen gekregen. Zij zijn bijgevolg de legale ouders van de kinderen. Na een scheiding, daarentegen, blijven de ouderlijke rechten en verantwoordelijkheden van de biologische ouders meestal intact, waardoor plusouders juridisch gezien niets te zeggen hebben over hun pluskinderen. Een heel nieuwe situatie doet zich voor wanneer de ex-partner van de plusouders huidige partner uit het plaatje verdwijnt (bijvoorbeeld door eigen keuze of na overlijden). Pas dan kunnen we analoog aan de adoptiecontext spreken over een transfer van ouderlijke rechten en verantwoordelijkheden, indien alle partijen hiermee akkoord gaan: de plusouder, de partner van de plusouder en het pluskind (indien het kind 12 jaar is of ouder). Dat heet dan volle stiefouderadoptie. Indien die ex-partner nog leeft, verliest hij of zij dan het ouderlijk gezag over het kind¹³¹.

In het geval van pleegzorg worden de ouderlijke rechten doorgaans nog steeds aan de biologische ouders toegeschreven, maar hun ouderlijke verantwoordelijkheden kunnen zij even niet of niet helemaal op zich nemen. Pleegouders nemen dit dan tijdelijk over. Tijdelijkheid kenmerkt de pleegouder-pleegkindrelatie, alhoewel sommige pleegouders ook na afloop van de pleegplaatsing contact willen houden met het pleegkind. NSG's wijken van dit tijdelijke karakter af en hebben de bedoeling om stand te houden, ze hebben een definitiever karakter. Een tweede verschil is dat pleegkinderen voor een (on)bepaalde duur geen enkele biologische ouder hebben die hen kan verzorgen. In NSG's is dit niet het geval. Vaak zijn beide biologische ouders nog aanwezig om de opvoeding van de kinderen op zich te nemen. Een derde verschil is dat pleegouderschap als een vrijwillig engagement wordt gezien. "Kandidaat-pleegouders hebben daarbij inspraak in welke kinderen ze al dan niet willen opvangen"¹³². Plusouders hebben daar geen keuze in. Er wordt niet op voorhand gekeken of de plusouder en het pluskind wel matchen op specifieke vlakken. Wat wel eerder gelijkaardig is in beide contexten is een vorm van gedeeld ouderschap. Pleegouders en plusouders kunnen we dan zien als meeouders die (voor een deel) betrokken zijn in het leven en de opvoeding van het kind.

---

¹³¹ Art. 356-1, derde lid BW

¹³² Vandenbroeck, *Het Gezin Is Dood, Leve Het Gezin*, 192.

Hoewel we dus enkele gelijkenissen treffen tussen plusouderschap en adoptie en tussen plusouderschap en pleegouderschap, kunnen we het aan geen enkele context echt gelijkstellen. Het lijkt ons vooral belangrijk om te kijken naar de ouderlijke rechten en verantwoordelijkheden. Zoals we net zagen, ligt dit juridisch vast bij adoptieouders. Bij pleegouders is er geen (of weinig) sprake van ouderlijke rechten, maar wel van een tijdelijke overname van de ouderlijke verantwoordelijkheden. Wat kunnen we zeggen over ouderlijke rechten en verantwoordelijkheden ten aanzien van de plusouder? Vanuit een juridisch oogpunt hebben plusouders deze niet (behalve na de voltrekking van volle stiefouderadoptie). We kunnen de zaak echter ook vanuit een moreel oogpunt bekijken. Hiervoor verwijzen we naar wat we eerder zagen in het onderzoek van Ives et al. over de vader-als-verzorger: van tel is wat een ouderlijk figuur *doet* voor een kind en niet louter wat die *is* (namelijk biologische ouder of plusouder)¹³³.

Op basis van die redenering zou het onrechtvaardig zijn om geen enkele morele relevantie toe te kennen aan de sociale link tussen plusouder en pluskind. Vooral wanneer plusouders al langdurig een deel uitmaken van het NSG en wanneer ze zelf aangeven een hechte band te hebben met hun pluskind(eren). Wanneer plusouderschap gekenmerkt wordt door langdurigheid en betrokkenheid in de zin van het opnemen van ouderlijke taken en verantwoordelijkheden, dan kunnen ouderlijke rechten verworven worden. Volgens het onderzoek van Ives et al. is het een kwestie van rechten *verdiene*n: “By being a father-as-carer, and by fulfilling the responsibilities associated with that role, a man earns the right to be involved in a child’s life and to make decisions concerning a child’s upbringing and welfare.”¹³⁴ De manier waarop deze ouderlijke rechten verdiend kunnen worden, verloopt dan gelijk bij biologische ouders en plusouders.

De laatste vraag die ons nog rest, is hoe we de sociale link kunnen verhouden ten opzichte van de biologische link. Met de besproken praktijken uit sectie 4.2 in het achterhoofd lijkt het misschien te hoog gegrepen om de sociale link op hetzelfde niveau te plaatsen als de genetische link. We zien namelijk in de praktijk dat de sociale link vaak nog niet op dezelfde manier wordt behandeld als de genetische. Toch denken we dat wanneer kinderen aangeven geen relevant verschil te voelen tussen een biologische ouder en een plusouder, een sociale link een even grote morele waarde kan hebben als een genetische link. Wanneer de plusouder zich dermate engageert en wanneer het pluskind dat engagement ook toelaat, ontstaat er een wederzijds geapprecieerde dynamiek die, volgens ons, een sterke basis vormt voor een intieme verzorger-kindrelatie. Toewijding en aanvaarding dienen dus van

---

¹³³ Ives et al., “Becoming a Father/Refusing Fatherhood: An Empirical Bioethics Approach to Paternal Responsibilities and Rights,” 80.

¹³⁴ Ives et al., 81.

twee kanten te komen. We besluiten daarom dat de morele relevantie van de sociale link tussen plusouder en pluskind evenwaardig *kan* zijn aan de morele relevantie van de genetische link tussen biologische ouder en kind, maar dat dit wellicht eerder uitzonderlijk dan gangbaar is. De reden voor dit laatste is dat er in de praktijk heel wat persoonlijke (bv. loyaliteitsconflicten, onverenigbare persoonlijkheden, enz.), relationele (bv. negatieve voorstelling van plusouder door niet-inwonende, biologische ouder) en contextuele factoren (bv. weinig contact tussen plusouder en pluskind) spelen die de situatie kunnen bemoeilijken.

Deel 2: Kwalitatief onderzoek

1 Inleiding

Het aantal nieuw samengestelde gezinnen in België is gestegen doorheen de jaren¹³⁵. Het wordt steeds meer een alomtegenwoordige gezinssamenstelling. In Vlaanderen tellen we de dag van vandaag ongeveer 10% nieuw samengestelde gezinnen¹³⁶. Hoewel we dus met een groeiend aantal plusouders te maken krijgen, blijven de grenzen van de plusouderrol vaag gedefinieerd. Perspectieven vanuit verschillende hoeken (biologische ouders¹³⁷, kinderen¹³⁸, experts¹³⁹) houden er verschillende verwachtingen en voorkeuren op na, waardoor het moeilijk wordt voor de plusouder om zijn of haar plaats te vinden in het nieuw samengesteld gezin. Veel plusouders uit onze studie gaven aan dat ze het onderwerp graag eens zouden bespreken met andere plusouders. Hun situaties met elkaar vergelijken, zou namelijk verrijkend kunnen werken. Hoewel dit niet per se tot drastische aanpassingen aan de eigen situatie hoeft te leiden, kan de confrontatie met de ideeën en de werkwijze van andere plusouders wel een proces van zelfreflectie op gang brengen. En het is die zelfreflectie die waardevol kan blijken voor heel wat plusouders. Diepgaand kwalitatief onderzoek naar de ervaringen van plusouders kan hierbij alleen maar relevant zijn, lijkt ons. Het is in ieder geval een eerste stap richting meer verbinding tussen de unieke verhalen van plusouders.

Uit onze literatuurstudie blijkt dat er al heel wat onderzoek verricht werd rond het thema van nieuw samengestelde gezinnen. Vooral de ervaringen van plusouders en kinderen uit nieuw samengestelde gezinnen werden reeds in de diepte onderzocht. Hierin werden voornamelijk hun ervaringen met betrekking tot gezinsvorming, gezinsrelaties (verhouding van plusouder tot partner in de opvoeding van het pluskind, verhouding van plusouder tot pluskind en omgekeerd, verhouding van plusouder tot niet-inwonende, biologische ouder) en gezinsmoeilijkheden (rolambiguïteit, loyaliteitsconflicten) bestudeerd. Wat opvalt, is dat het merendeel van deze studies Amerikaans sociologisch onderzoek is. Deze sociologische onderzoeken werken dikwijls aan de hand van een typologie. Typologieën geven een algemene indicatie over wat de mogelijke ervaringen kunnen zijn, maar ze missen soms ook wel diepgang. Typologieën zijn dan ook beperkt, in die zin dat ze ruime groepen onderscheiden op basis van bepaalde kenmerken¹⁴⁰. Individuele of unieke aspecten komen daardoor minder snel aan bod, of er wordt minder uitgebreid op ingegaan.

---

¹³⁵ Lodewijckx, "Kinderen en de gezinsvorm waarin ze opgroeien : een schets van de veranderingen tussen 1990 en 2008."

¹³⁶ Roest, "Een op tien gezinnen met kinderen is nieuw samengesteld."

¹³⁷ Maene and Van de Putte, "Moeders over stiefmoederschap: de mythe voorbij? : Een kwalitatieve studie over het traject van maternal gatekeeping tegenover de stiefmoeder."

¹³⁸ Ganong, Coleman, and Jamison, "Patterns of Stepchild-Stepparent Relationship Development."

¹³⁹ Miller, *Stepparenting: The Expert Advice You Need to Succeed*.

¹⁴⁰ "Typologie - de Betekenis Volgens Redactie Ensie."

Ook de normatieve dimensie, over hoe de plusouderrol er zou *moeten* uitzien, wordt veelal minder (of helemaal niet) belicht in sociologisch onderzoek. Het bestuderen van de normatieve visies die plusouders erop nahouden, kan nochtans helpen om meer duidelijkheid te scheppen over de gepaste grenzen van de plusouderrol. Dit kan op zijn beurt informatief zijn voor plusouders die vandaag de dag moeilijkheden ervaren met het vinden van een geschikte positie in het nieuw samengesteld gezin. Onze onderzoeksvraag is bijgevolg tweeledig: Ten eerste willen we meer te weten komen over de individuele ervaring van plusmoeders in het nieuw samengesteld gezin. Ten tweede willen we dieper ingaan op het moreel redeneren van plusmoeders. We hebben ervoor gekozen alleen het perspectief van plusmoeders te onderzoeken, en niet dat van plusvaders. Deze afbakening van de sample kozen we louter uit praktische overwegingen.

2 Methode

2.1 Dataverzameling

Om de individuele ervaring van plusmoeders diepgaand te kunnen onderzoeken, wordt er best gewerkt aan de hand van kwalitatief onderzoek. We hebben ervoor gekozen om semigestructureerde interviews af te nemen. Dit zijn interviews waarbij we op voorhand een interviewleidraad opstellen, maar we hoeven deze leidraad niet strikt te volgen. Het is de bedoeling dat de opgestelde vragen een aanzet geven om belangrijke onderwerpen aan te kaarten. Daarnaast kunnen andere, specifiekere vragen gesteld worden afhankelijk van hetgeen de participant vertelt. Het uitvoeren van semigestructureerde interviews heeft enkele voordelen. Ten eerste kan er op die manier gemakkelijker contact gelegd worden met de participant. Door verder in te gaan op kwesties die de participant aanhaalt, weet de participant dat er aandachtig geluisterd wordt en dat hij of zij op een interessant spoor zit waar ook de onderzoeker belangstelling voor heeft. Zo groeit er ook meer vertrouwen tussen participant en onderzoeker. Ten tweede verstrekken semigestructureerde interviews veel flexibiliteit. Wanneer men strikt vasthoudt aan een vragenlijst en de vragen dus in een vaste volgorde voorschotelt, is die flexibiliteit er veel minder. Dit is nochtans nodig om de individuele ervaring van participanten voldoende te kunnen vatten. Vaak komt het voor dat participanten dingen vertellen waaraan de onderzoeker initieel niet had gedacht en die hij of zij daarom niet heeft opgenomen in de op voorhand opgestelde vragenlijst. Het derde voordeel staat hiermee in verband: door op nieuwe thema's in te gaan, verkrijg je als onderzoeker ook nieuwe inzichten en rijkere data dan je op voorhand had verwacht.¹⁴¹

In de praktijk hebben we dus meerdere diepte-interviews afgenomen. Omdat er veelal persoonlijke en soms gevoelige vragen werden gesteld, lieten we de interviews doorgaan op een plek die vertrouwd aanvoelde voor de participant. De meeste interviews voor onze studie gingen door in de woning van de participanten. Dit zorgde ervoor dat de participanten zich comfortabel voelden. In twee gevallen waren er gezinsleden in de buurt tijdens de afname van het interview. Dit was mogelijk nadelig, aangezien de interviews ook betrekking hadden op die andere gezinsleden (partner, kinderen, pluskinderen). Tijdens het interview probeerde de onderzoeker een ondersteunende rol op te nemen, zoals door kwalitatief onderzoeker Jonathan Smith ook wordt aanbevolen¹⁴². De onderzoeker leidde het interview, maar uiteindelijk was het vooral de participant zelf die de richting van het interview bepaalde. Dit laatste was belangrijk, omdat we onze participanten in feite als experts wilden

---

¹⁴¹ Smith, *Qualitative Psychology*, 59.

¹⁴² Smith, 63–64.

behandelen. De onderzoeker stelde zich dan op als een onwetend persoon, die niettemin grote interesse vertoonde in de belevingswereld van de participant.

Hoewel de participanten dus uiteindelijk zelf bepaalden welke thema's hoofdzakelijk werden besproken, was er ook nood aan een aanzet van waaruit de onderzoeker kon vertrekken. Onze interviewleidraad (zie bijlage 1) bestond uit drie verschillende onderdelen. Allereerst was er een luik met vragen die polsten naar de individuele ervaring van de plusmoeders. Deze vragen gingen voor een deel in op het gezinsfunctioneren doorheen de tijd. Daarnaast werd er gepeild naar de aard van de plusmoeder-pluskindrelatie, alsook naar de positie die de plusmoeder inneemt binnen het nieuw samengesteld gezin. In een volgend onderdeel focusten we op de specifieke attitudes van plusmoeders over verantwoordelijkheid en zeggenschap over pluskinderen. Hierbij was het de bedoeling om een kader te schetsen van de rechten en plichten die je kan hebben of zou moeten hebben als plusouder.

Om dit te onderzoeken, maakten we gebruik van een elicitatietechniek. In het algemeen worden elicitatietechnieken gebruikt om spontane reacties bij mensen uit te lokken¹⁴³. Deze reacties zijn betekenisvol, omdat ze een weerspiegeling vormen van wat er onbewust in de belevingswereld van die persoon speelt. De elicitatietechniek die wij hanteerden, werkte op basis van stellingen. Deze stellingen waren soms radicaal of ongenueanceerd. Dit hielp bovendien om onze participanten aan te zetten tot reflectie. Aan de ene kant leveren elicitatietechnieken dus ondoordachte antwoorden op, maar aan de andere kant zorgt de techniek er ook voor dat de geïnterviewde persoon op zoek gaat naar een verklaring voor die spontane reactie. Zelfreflectie wordt bijna automatisch gestimuleerd. Dit maakt een elicitatietechniek net zo interessant om te gebruiken tijdens een interview.

In een derde en laatste onderdeel in onze interviewleidraad keken we welke persoonlijke evaluatie de plusmoeders er op nahielden. Centraal hierbij stond de vraag in hoeverre zij vinden dat ze hun taak als plusmoeder goed doen, afhankelijk van hoe ze die taak zelf zouden definiëren.

Vooraleer we effectief van start gingen met het interview, was het belangrijk dat de participanten op de hoogte waren van hun rechten tijdens dat interview. Daarom overliepen we eerst een formulier voor de geïnformeerde toestemming (zie bijlage 2). Hierin verduidelijkten we dat de participanten op geen enkele manier gedwongen zouden worden om te praten over zaken waar ze zich niet comfortabel bij voelden. Ze hadden dan ook het recht om op elk moment, en dit zonder een reden te moeten geven, het interview te onderbreken of stop te zetten of een bepaalde vraag over te slaan. We

---

¹⁴³ Stalpers, "Elicitatietechnieken in kwalitatief onderzoek."

benadrukten ook dat de participant na het voltooien van het interview het recht had om te beslissen dat het interview toch niet mocht gebruikt worden in de studie.

2.2 Rekrutering en selectie

Voor onze studie waren we op zoek naar vrouwen die momenteel plusmoeder zijn. We hebben hierbij geen specifieke leeftijdsgrenzen opgesteld, omdat we plusmoeders van alle leeftijden de kans wilden geven om hun verhaal te doen. Het was ook expliciet onze bedoeling om tot een *maximum variation sampling* te komen. Dat betekent dat we een sample wilden opstellen waarin de participanten op bepaalde factoren heel erg van elkaar verschilden. Dit was nuttig, omdat we via deze sampling toch tot diverse ervaringen konden komen van individuen die zich min of meer in dezelfde situatie bevonden; ze waren namelijk allemaal plusmoeders. *Maximum variation sampling* is aldus voordelig wanneer we te maken hebben met een relatief kleine steekproef van individuen die een gelijkaardige ervaring met elkaar delen¹⁴⁴.

Door plusmoeders te selecteren die verschilden van andere participanten met betrekking tot bepaalde factoren, eindigden we met een vrij diverse sample van negen plusmoeders. We hebben vier factoren gekozen op basis waarvan we onze participanten selecteerden. Die keuze was gebaseerd op wat we gevonden hadden in ons literatuuronderzoek. Daaruit bleek ten eerste dat de leeftijd van de pluskinderen een verschil in ervaring kan teweegbrengen. Dit is dan ook meteen de eerste factor die we hebben opgenomen. In onze sample varieerden de leeftijden van de pluskinderen tussen vijf en eenentwintig jaar; een breed interval dat reikt van kleuters tot jongvolwassenen. De tweede factor die we hebben gekozen, is het aantal jaar dat de plusmoeder reeds een koppel vormde met haar huidige partner. Ook hier zagen we in onze sample opnieuw een breed interval waarbij dat aantal schommelde tussen anderhalf en twaalf jaar. Bij één plusmoeder was haar partner al enkele jaren overleden.

Vervolgens werd er ook naar de officiële verblijfsregeling voor de pluskinderen gekeken. Dit is de derde factor. In onze sample zagen we heel verschillende regelingen opduiken. De ene regeling werd ook systematischer opgevolgd dan de andere, waarbij er dus een verschil zat in hun flexibiliteit. Sommige verblijfsregelingen waren precies gelijk verdeeld over de twee verschillende huishoudens, andere dan weer niet. Zo waren er ook plusmoeders die hun pluskind(eren) slechts in de schoolvakanties zagen en plusmoeders die hun pluskind(eren) één weekend om de veertien dagen zagen. Bij twee plusmoeders was het het geval dat hun pluskind permanent bij hen (en hun partner) inwoonde. De vierde factor die

---

¹⁴⁴ List, "Maximum Variation Sampling for Surveys and Consensus Groups."

we tot slot onderscheiden, is het al dan niet hebben van biologische kinderen. Van de negen plusmoeders uit onze sample waren er zes die één of meerdere biologische kinderen hadden, en dus drie die er geen hadden.

We wensten om tot een sample te komen van ongeveer tien participanten. We bekwamen uiteindelijk een sample van negen plusmoeders, wat onze wens aldus goed benaderde. We hebben deze sample verkregen door participanten op twee verschillende manieren te rekruteren. Doelgerichte of *purposive sampling* via sociale media was onze eerste manier. Dit deden we enerzijds door een oproep op Facebook te plaatsen, en anderzijds door mogelijke kandidaten persoonlijk aan te spreken via chatberichten. Plusmoeders die geïnteresseerd waren om aan een interview deel te nemen, konden contact opnemen via e-mail, chatberichten of telefonisch. Ze kregen dan een informatiebrief (zie bijlage 3) opgestuurd waarin er gedetailleerde informatie stond over wat precies de bedoeling van het interview en het onderzoek in het algemeen zou zijn. Wanneer de plusmoeders ook hier bevestigend op reageerden, werden verdere praktische afspraken gecommuniceerd in e-mails of chatberichten. Waar en wanneer het interview precies zou doorgaan, konden de participanten vrij kiezen. Via deze eerste manier van rekruteren, kwamen we in contact met zeven plusmoeders. Om onze sample te vervolledigen, hebben we een tweede manier aangewend om plusmoeders te rekruteren: *snowball sampling*. Hierbij vroegen we na een interview te hebben afgerond of de participant nog andere potentiële kandidaten kende die bereid zouden zijn om mee te werken. Indien de participant aangaf dat zij inderdaad een geschikte kandidaat kende, werd er hen een informatiebrief meegegeven die zij aan de persoon in kwestie konden afgeven. Via deze manier van rekruteren, kwamen we in contact met nog twee andere plusmoeders.

2.3 Dataverwerking

Om hetgeen dat gezegd werd tijdens de interviews voldoende diepgaand te kunnen analyseren, werden deze interviews uiteraard opgenomen. Hiervoor werd eerst toestemming gevraagd. We vermeldden hier ook bij dat de opnames verwijderd zouden worden, na de dataverwerking voltooid te hebben. Alle participanten stemden hier mee in. Vervolgens werden de interviews uitgetypt in Word. Hierbij gaven we aan wanneer er stiltes waren, wanneer de participant tussenwerpsels gebruikte en wanneer de participant een bepaalde houding aannam of een bepaalde emotie uitte die relevant was bij hetgeen ze vertelde. De uitgetypte versies van de interviews, de transcripties, werden vervolgens veilig bewaard op een met paswoord beveiligde computer. Enkel de onderzoeker en diens promotor hadden inzage in de gegevens. Deze transcripties hebben we niet in bijlage toegevoegd aan deze masterproef om de anonimiteit van onze participanten te waarborgen. Verder werd de

vertrouwelijkheid van de gegevens gewaarborgd door maximaal pseudoniemen te gebruiken. Zo werden bijvoorbeeld voornamen en woonplaatsen die direct of indirect tot de identificatie van de participant konden leiden, weggelaten of vervangen. Volledige anonimiteit konden we de participanten echter niet beloven, aangezien zij over unieke levenssituaties zouden vertellen.

In een volgende stap gingen we dieper in op de inhoud van de interviews. We hebben gekozen om een thematische analyse te maken van onze verkregen data. Dit is een methode waarmee we thema's, ook wel patronen genoemd, kunnen identificeren, analyseren en rapporteren op basis van onze kwalitatieve data. Onze data kunnen we aan de hand van deze methode op een ordelijke manier samenbrengen en in detail beschrijven. Vaak gaat de methode ook nog een beetje verder door niet enkel te beschrijven, maar door de data ook te interpreteren.¹⁴⁵ Er zijn een aantal voordelen verbonden aan het uitvoeren van een thematische analyse. Ten eerste is er opnieuw de flexibiliteit die een belangrijke rol speelt. Thematische analyses kunnen op diverse manieren uitgewerkt worden en dat geeft de onderzoeker veel vrijheid. Ten tweede is het een handige methode waarmee we de meest essentiële aspecten kunnen halen uit een vrij omvangrijke dataset. Interviews genereren doorgaans veel data. Haast elke zin uit zo'n interview heeft de mogelijkheid om op een relevante manier bij te dragen aan het onderzoek. Een thematische analyse kan dan helpen om er toch de meest pertinente zaken uit te halen en om die op een overzichtelijke manier samen te brengen. Ten derde kunnen we via een thematische analyse zowel de verschillpunten als de gelijkenissen benadrukken over de verschillende interviews heen. Een laatste voordeel dat we nog willen aanhalen, houdt verband met het feit dat we via een thematische analyse tot interessante, onvoorziene inzichten kunnen komen; dit vooral door de data niet louter te beschrijven, maar ook te interpreteren.¹⁴⁶

Omdat er lange tijd onduidelijkheden bestonden over hoe onderzoekers op een goede manier zo'n thematische analyse kunnen uitvoeren, hebben Virginia Braun en Victoria Clarke in 2006¹⁴⁷ een paper geschreven over hoe je dit precies kunt aanpakken. Ze stellen hierbij dat hun voorstel niet de enige manier vormt waarop thematische analyses uitgevoerd kunnen worden, maar dat het een mogelijke werkwijze is die onderzoekers kan helpen bij het analyseren van hun kwalitatieve gegevens. Die werkwijze stellen Braun en Clarke voor aan de hand van zes stappen, die wij in het opstellen van onze analyse hebben gevolgd.

---

¹⁴⁵ Braun and Clarke, "Using Thematic Analysis in Psychology," 6.

¹⁴⁶ Braun and Clarke, 37.

¹⁴⁷ Braun and Clarke, "Using Thematic Analysis in Psychology."

De eerste stap is van verkennende aard. Hierbij is het de bedoeling dat de onderzoeker vertrouwd raakt met de data die hij of zij verzameld heeft. Dit kan door de transcripties van de interviews meermaals aandachtig te lezen en na te denken over wat de participanten precies bedoelden met hun uitspraken. In een tweede stap begint de onderzoeker voorzichtig met stukjes data onder een eerste codenaam te plaatsen. Het gaat dan over aspecten in de data die opvallen of die duidelijk in relatie staan tot de onderzoeksvragen van de studie. Het gaat op dit moment om onzekere codes, ze liggen nog niet vast. In deze tweede stap doet de onderzoeker een eerste poging tot onderverdeling van data in betekenisvolle groepen. Het is pas in de derde stap dat de onderzoeker specifiek op zoek gaat naar thema's of patronen in de data. Thema's hebben een groter bereik in vergelijking met de codes die gevonden werden in de vorige stap. Nu wordt er dus gekeken naar de lijst met codes en tracht de onderzoeker verschillende codes onder één bepaald thema te plaatsen. In deze fase kan blijken dat een bepaalde code eigenlijk gewoon als een thema kan worden gezien, eerder samengaat met andere codes of zelfs nergens echt toebehoort. In de derde stap eindigt de onderzoeker met een lijst met potentieel bruikbare thema's.¹⁴⁸

In de vierde stap worden de potentieel bruikbare thema's van dichterbij bekeken. Nu is het de bedoeling dat de onderzoeker deze thema's verfijnt. Er wordt gekeken of een thema niet te ruim of te eng is. In dat laatste geval is het mogelijk dat twee thema's samengenomen worden. Andere thema's blijken bij nader inzien toch niet bruikbaar te zijn. Thema's krijgen een naam in de vijfde stap. Elk thema waarvan reeds werd bepaald dat het bruikbaar is voor de studie, wordt benoemd en uitgebreider gedefinieerd. Dat wil zeggen dat de onderzoeker aangeeft waarover een bepaald thema gaat en welk aspect uit de data erin belicht wordt. In de laatste stap werkt de onderzoeker dan aan een finale, schriftelijke versie van de gevonden thema's. Deze schriftelijke neerslag vormt een soort samenvatting van de complexe data, waarin de onderzoeker op een zo coherent en duidelijk mogelijke manier de thema's presenteert. Citaten uit de interviews kunnen hier helpen om de essentie van elk thema te verduidelijken en te staven.¹⁴⁹ De thematische analyse in onze studie werd uitgevoerd met behulp van het analyseprogramma NVivo.

---

¹⁴⁸ Braun and Clarke, 16, 18–20.

¹⁴⁹ Braun and Clarke, 20, 22–23.

3. Onderzoeksresultaten

3.1 Achtergrondinformatie participanten

Zoals al aangegeven, bekwamen we dankzij onze rekruteringspogingen een diverse sample van negen participanten. Alle participanten waren plusmoeders die contact hadden met één of meerdere pluskinderen. In de onderstaande tabel (zie tabel 1) vatten we enkele kenmerken samen per participant. Ten eerste geven we de leeftijd van de participanten mee. Dit hebben we uitgedrukt in een leeftijdscategorie om de anonimiteit van de participanten te garanderen. Ten tweede rapporteren we de seksuele oriëntatie van de participanten. Ten derde geven we ook het aantal jaar bij de nieuwe partner mee, opnieuw omgezet naar intervallen om de anonimiteit te bewaren. Het vierde kenmerk, 'partner overleden', hebben we toegevoegd om op de ene uitzonderlijke situatie uit onze sample te wijzen, waarbij de partner van de plusmoeder overleden is. Ten vijfde geven we ook gegevens mee over de kinderen in het NSG; zowel over de eigen kinderen die de plusmoeder al dan niet heeft, als over haar pluskind(eren). We wijzen hierbij op het aantal (plus)kinderen, hun geslacht en hun leeftijd. Tot slot vinden we het nuttig om de aan- of afwezigheid van 'maternal gatekeeping' mee te geven. Hiermee bedoelen we of de plusmoeder al dan niet te maken heeft met een biologische, niet-inwonende ouder die zich regelmatig 'mengt' in het huishouden van de plusmoeder en haar partner. Deze biologische, niet-inwonende ouder kan natuurlijk evengoed een man zijn, in het geval de participant een lesbische relatie heeft met haar partner. In dat geval moeten we spreken over het al dan niet aanwezig zijn van 'paternal gatekeeping'. Het concept van 'gatekeeping' bespreken we ook nog eens duidelijk in de analyse.

3.2 De thema's

Op basis van ons onderzoeksmateriaal, namelijk de interviews, zijn we tot zes verschillende thema's gekomen. Het eerste thema gaat over de constructie van de plusmoederrol. Hierbij zien we vooral de sterke invloed van de context opduiken. De plusmoederrol wordt geconstrueerd binnen een specifieke situatie. Het is geen op voorhand vastgelegd gegeven, maar een unieke, aanvullende rol binnen het NSG. Vervolgens bespreken we het thema van de constructie van plusmoederrechten. Dit verloopt procesmatig waarbij we verschillende fasen elkaar zien opvolgen. Onder dit thema behandelen we ook een subthema over de constructie van plusmoederrechten bij afwezigheid van 'maternal gatekeeping'. Centraal staat hier de vrijheid die plusmoeders krijgen van de niet-inwonende, biologische ouder en de manier waarop ze daarmee omgaan. In een derde thema gaan we dieper in op de interpersoonlijke en maatschappelijke erkenning die plusmoeders al dan niet krijgen en wat dit bij hen teweegbrengt. We zien hierbij ook dat interpersoonlijke erkenning de basis vormt voor de plusmoeders zelfevaluatie *als plusmoeder*.

Het volgende thema betreft de waardering van de relaties met de kinderen in het NSG. Het gaat hier om alle kinderen in het gezin: zowel de eigen kinderen (als die er zijn) als de pluskinderen. In dit thema vergelijken we eigenlijk de waardering van de relatie met eigen kinderen ten opzichte van de waardering van de relatie met pluskinderen. We kijken hoe die waardering tot stand komt en in welke mate dit verschilt van relatie tot relatie. We bespreken hier ook een subthema, dat handelt over de waardering van de relatie met het pluskind nadat de initiële link tussen plusmoeder en pluskind weggevallen is. Met initiële link bedoelen we de partner van de plusmoeder die de relatie met het pluskind in eerste instantie heeft mogelijk gemaakt. Daarna gaan we in op een thema rond de perceptie van plusmoeders op jongere halfbroers en halfzussen. Hier krijgen we te maken met een dichotomie: twee soorten percepties die zowat tegenover elkaar staan. In een zesde en laatste thema bespreken we de reconstructie van de plusmoederrol na een breukmoment. Dit breukmoment slaat op de escalatie van een reeds gebrekkige plusmoeder-pluskindrelatie.

Tabel 1: Achtergrondinformatie participanten

Naam plusmoeder^a	Anneleen	Astrid	Elke	Esther	Eva	Miet	Sabine	Valerie	Vera
Leeftijd^b	36-40	31-35	41-45	41-45	41-45	46-50	46-50	31-35	46-50
Seksuele oriëntatie	Hetero-seksueel	Hetero-seksueel	Hetero-seksueel	Lesbisch	Hetero-seksueel	Hetero-seksueel	Hetero-seksueel	Hetero-seksueel	Hetero-seksueel
Aantal jaar bij partner	10+	0-3	0-3	7-9	4-6	4-6	0-3	10+	10+
Partner overleden	Nee	Nee	Nee	Ja	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
Eigen kinderen^c	Nvt.	V <5	V 9-12 V 9-12 M 5-8	Nvt.	Nvt.	M 17-21 V 17-21	M 13-16	M 5-8	V 17-21 M 17-21
Pluskinderen	M 13-16	M 5-8	V 5-8 M 5-8	M 17-21	M 9-12	V 13-16	V 5-8 V 5-8	V 9-12	M 13-16
Aanwezigheid van 'maternal gatekeeping' of 'paternal gatekeeping'	Nee	Ja	Ja	Nee	Nee	Ja	Ja	Ja	Nee

^a We hebben gebruik gemaakt van pseudoniemen om de anonimiteit van onze participanten te garanderen.

^b Leeftijd werd uitgedrukt in leeftijdscategorieën om de anonimiteit van onze participanten te garanderen. Hetzelfde werd gedaan bij 'aantal jaar bij partner' en bij de leeftijd van de (plus)kinderen.

^c Het geslacht van de (plus)kinderen wordt aangegeven door M (= mannelijk) of V (= vrouwelijk).

4. Analyse

4.1 De dynamische plusmoederrol

Alle plusmoeders uit onze sample gaven op hun eigen manier aan dat hun rol binnen het gezin geen vaststaand gegeven was en is. Ze hadden op voorhand niet voor zichzelf uitgemaakt welke positie ze precies zouden innemen. Integendeel zelfs, ze probeerden er geen al te hoge verwachtingen op na te houden en ze lieten zich in de nieuwe situatie 'rollen'. De plusmoederrol beschreven onze participanten als een rol die zich aanpast naargelang de situatie die zich aandient. Vanuit die bestaande context vertrokken de plusmoeders om hun rol te construeren. Ze zochten op die manier hun positie binnen het NSG, rekening houdend met alle relevante betrokken partijen: hun partner, hun pluskind(eren), hun eigen kind(eren) en de biologische, niet-inwonende ouder. Ze gaven met andere woorden geen eigen invulling aan het begrip 'plusmoeder', ze lieten anderen dat in hun plaats doen. Elke vertelde dat ze vooral de pluskinderen zelf wilde laten bepalen hoe de verhouding tussen plusmoeder en pluskind moet zijn. Zo probeerde zij in te spelen op hun wensen.

Elke: En ik wil, ik wil gewoon, euh ja, iemand kunnen zijn die ze met plezier naast hun papa zien staan, denk ik ook, ja. En wat voor hen, ja, dat mogen zij zelf kiezen, maar ik, ik ben in ieder geval wel bereid om er voor hen te zijn.

Ook de nieuwe partner hielp veelal op een indirecte manier vormgeven aan de plusmoederrol. Zo was het vaak het geval dat de relatie tussen de twee biologische ouders van het pluskind ietwat gebrekkig verliep, als een gevolg van de separatie. Pluskinderen waren hier gevoelig voor en hadden soms de nood om hierover te praten. De plusmoeder leek hierbij in een geschikte positie te zitten: ze was op de een of andere manier betrokken en begreep de situatie, maar ze stond er ook voor een groot deel buiten. De plusmoeder nam dan een soort outsiderrol op en probeerde de situatie objectief te benaderen en ze probeerde ook een luisterend oor te zijn voor het pluskind. De aanwezigheid van de partner beïnvloedde tevens de mate waarin de plusmoeder de disciplinerende rol ten opzichte van de pluskinderen opnam. Wanneer de partner er was, schoof ze die rol liever in zijn (of haar) schoenen. Dan had ze precies het gevoel dat ze niet te veel in de weg mocht staan. Ze wilde haar partner wel steunen, maar ze wilde haar aanwezigheid ook niet opdringen. Een heel andere situatie deed zich voor wanneer de partner er niet was. Dan zag ze zichzelf als de enige ouderlijke figuur in de buurt en koos ze er meestal voor om meer disciplinerend op te treden indien dat nodig zou zijn. Niet gaf toe dit verschil heel duidelijk te ervaren.

Miet: Ik moest er plots aan denken dat het ook wel beter gaat tussen Lotte (plusdochter) en mij als Gert (partner) er niet is. Dan richt ze zich ook tot mij om iets te vragen en anders doet ze dat niet. Als Gert er niet is, voel ik me verantwoordelijk en kan ik precies die moederrol opnemen. Als hij er is, verdwijnt precies alles.

Uit deze ervaring bleek dat zowel Miet als haar pluskind ander gedrag vertoonden bij de afwezigheid van Gert. Plusmoeder en pluskind ervaarden de situatie hier als anders dan hetgeen ze gewend waren en stelden dan ook ander gedrag. Het leek ook zeker een wederzijdse beïnvloeding te zijn. Wanneer het pluskind zijn of haar gedrag al dan niet bewust aanpaste, volgde de plusmoeder dit patroon en omgekeerd.

In vergelijking met de moederrol leek de plusmoederrol een dynamischer karakter te hebben. De rollen overlaptten wel gedeeltelijk, maar we kunnen ze niet zomaar aan elkaar gelijkstellen. De plusmoederrol had eigenlijk een uniek karakter. Het was geen vervangende rol die een bepaalde leegte trachtte op te vullen. Het was veeleer een aanvullende rol, waarbij de plusmoeder de bestaande ouderrollen zo veel mogelijk wilde respecteren en bewaren. Elke wees hier ook op.

Elke: [Z]ij (de pluskinderen) weten dat van mij, euhm, dat het niet mijn bedoeling is om hun tweede mama te zijn, maar om iets te kunnen, een meerwaarde te kunnen zijn in hun leven, iemand extra erbij die, die euhm, die hen gaat steunen bij alles wat dat ze doen.

Alle plusmoeders gaven meermaals aan dat ze niet wilden dat hun pluskinderen hen als mama aanzagen. Dat hoefde voor hen helemaal niet. Ze benadrukten steeds dat dat kind “al een mama heeft” en ze wilden niet tussenbeide komen. In die zin kunnen we ook stellen dat plusmoeders zich enigszins verantwoordelijk voelden ten aanzien van de biologische ouders. Ze voelden zich verantwoordelijk om de rechten die uit biologisch ouderschap vloeien, te bewaken. Door regelmatig voor zichzelf en tegenover anderen te herhalen dat zij “zeker niet de moeder zijn”, herinnerden ze er zich aan wat hun positie binnen het NSG zeker niet was. Hoewel ze dus vaak onzeker waren over wat hun positie als plusmoeder *wel* zou moeten zijn, wisten ze opvallend goed wat die positie zeker *niet* mocht zijn. Daarnaast kunnen we de plusmoederrol ook specifieke kenmerken toewijzen die we niet meteen met de moederrol zouden verbinden. Een eerste belangrijk kenmerk staat in verband met wat we eerder aanhaalden over de plusmoeder die een outsiderrol kan opnemen. Sommige plusmoeders vonden dat hun outsiderrol voordelen kon hebben ten aanzien van het pluskind. Hun objectievere manier van kijken naar de zaken, zou dan ten goede komen en zou soms waardevoller advies kunnen opleveren

dan een biologische ouder zou geven. Zowel Esther als Anneleen gaven het belang van dit kenmerk aan.

Esther: Maar doordat ik niet de mama ben, kan ik dat relativeren en kan ik dat nuchterder bekijken.

Anneleen: [I]k denk dat het ook belangrijk is als plusmama dat ze (...) ook weten dat ze misschien ietsje meer bij jou terecht kunnen omwille van, als er dan iets is, dat ze weten van 'Ja, ik kan dat meer op mijn gemak tegen haar vertellen, want ze is toch mijn moeder niet en ze gaat dan misschien niet panikereren'.

Iets anders dat kenmerkend was voor de plusmoeders uit onze sample, was dat ze hoofdzakelijk wilden investeren in het onderhouden van hun relatie met het pluskind. Hoewel ze samen met hun partner het kind wilden opvoeden en het waarden en normen wilden bijbrengen, lag hun focus vooral op een goed contact met het kind. Hier kwamen eigenlijk twee mogelijke posities naast elkaar te liggen die niet altijd zomaar kunnen samengaan. Aan de ene kant wilde de plusmoeder haar partner aanvullen en een disciplinerende rol innemen ten opzichte van haar pluskind. Maar aan de andere kant wist ze dat die disciplinerende rol ongenoegen kon veroorzaken bij het kind en dat dit een situatie kon teweegbrengen die haaks stond op haar doel om een goed contact met het kind te onderhouden. Haar disciplinerende rol als meeouder en haar rol als vriend voor het kind kwamen hier in spanning te staan. Anneleen duidde meermaals op dit innerlijk conflict.

Anneleen: Euh, maar uiteindelijk is het de bedoeling, net zoals in een gewoon gezin, dat je samen, ja, aan hetzelfde einde trekt en met de neus in dezelfde richting staat. Maar dat is wel soms moeilijk, ja. Omdat ik dan ook nog altijd, ik wil goed staan bij Bas (pluszoon). In die zin, allee, als moeder is het normaal dat je boos doet, want dat is ook één van je taken als moeder. Maar ik ben geen moeder. Dus ik wil vooral overeenkomen met Bas. Maar ja, dat hoort er dan wel een keer bij dat je eens iets zegt dat ze niet graag horen. Ja, dat is, ja, ik vind dat soms dubbel.

Het probleem dat Anneleen hier aankaartte, staat in verband met de onduidelijkheid die de plusmoeders ervoeren over welk gedrag en welke reacties gepast waren om te vertonen in verschillende situaties. Het was een probleem waarop geen eenvoudig antwoord kon worden gevonden, omdat de verwachtingen van verschillende partijen en de eigen perceptie op de plusmoederrol hier allemaal samenkwamen. Tussen al deze gezichtspunten diende de plusmoeder te schipperen. Ze moest beroep doen op haar fijngevoeligheid om de situaties te vatten en om een evenwicht te zoeken tussen het opstellen van persoonlijke grenzen als ouderlijk figuur en terzelfdertijd openheid en vertrouwen te creëren tussen zichzelf en het pluskind. Dat was een lastige taak waarbij

de plusmoeder haar verantwoordelijkheid trachtte op te nemen ten aanzien van het pluskind én de biologische ouders. De plusmoeder probeerde dus doorheen de tijd een *modus vivendi* te vinden door alle relevante gezichtspunten bij elkaar te nemen en door te kijken hoe die in één geheel konden samen passen.

4.2 De constructie van plusmoederrechten

De constructie van plusmoederrechten leek een proces te zijn dat in verschillende fasen verliep. Deze rechten kreeg de plusmoeder niet zomaar 'cadeau' vanaf het moment dat zij een relatie aanging met haar nieuwe partner. Bij aanvang had de plusmoeder helemaal geen zeggenschap. De beginperiode fungeerde daarom als een soort onderbouwende fase waarin de plusmoeder zich diende te 'bewijzen'. Dit werd in de praktijk niet zo benoemd, maar het was wel hoe plusmoeders de beginfase aanvoelden. Ze moesten op verschillende manieren tonen dat ze geen eendagsvlieg waren en dat ze betrokken wilden zijn in het leven van het pluskind. Ze moesten de tijd nemen om het kind te leren kennen en om inzicht te verwerven in het functioneren van dat kind. Die bevestiging van betrokkenheid was in eerste instantie noodzakelijk voor de nieuwe partner van de plusmoeder. Deze moest enigszins het gevoel krijgen dat zijn of haar kind er mocht zijn en een volwaardige plek zou krijgen binnen het NSG. Esther benadrukte hoe het er in de beginperiode aan toging.

Esther: Dus ik heb heel lang moeten wel, in grote overtuiging, moeten zeker overtuigd zijn dat ik Leon (pluszoon) minstens even graag zag als haar. Dat was heel belangrijk voor Greet (voormalige partner).

Pas als de eerste fase min of meer succesvol was verlopen, kon de plusmoeder op graduele wijze rechten verwerven. Het ging hier duidelijk om een proces waar in de meeste gevallen enkele jaren over gingen. In die zin kunnen we stellen dat je niet zomaar plusmoeder *bent* vanaf dag één, maar dat je plusmoeder – met bijhorende rechten en taken – *wordt*.

Valerie: Eigenlijk heb je geen recht hé. Het is de mama en de papa. Maar ik vind wel, we zijn nu al meer dan 10 jaar samen, ik voed ze al meer dan 10 jaar op alsof het mijn eigen kind is. Ze kent me al meer dan 10 jaar. Ik ben geen eendagsvlieg of een jaarvlieg. Het is niet dat papa om de zo veel tijd een andere relatie heeft bijvoorbeeld. Ze heeft stabiliteit hier.

De constructie van plusmoederrechten gebeurde bovendien op twee verschillende terreinen. De plusmoeders konden allereerst rechten binnen de grenzen van het eigen gezin verwerven. Dit gebeurde in samenspraak met hun partner. De meeste plusmoeders gaven hierbij aan dat hun partner bereid was om hen dezelfde ouderlijke rechten te geven, om op die manier als koppel een krachtig

front te kunnen vormen. Hieruit bleek ook een voorzichtige wens om het NSG te laten gelijken op een kerngezin waarbij beide ouders hun zeggenschap uitoefenen. Daarnaast konden plusmoederrechten ook verworven worden over de grenzen van het eigen gezin heen. Dit proces verliep doorgaans minder vlot, omdat de biologische, niet-inwonende ouder hier een sleutelpositie in had. Hiermee bedoelen we dat het verwerven van plusmoederrechten over de grenzen van het eigen gezin heen sterk afhankelijk was van de mate waarin de plusmoeder vrijheid kreeg van de biologische, niet-inwonende ouder. Valerie legde uit hoe cruciaal die vrijheid was om rechten te kunnen verwerven.

Valerie: We (Valerie en de biologische moeder van haar pluskind) hebben dan afgesproken en een heel lang moment samengezeten en veel dingen uitgebabbel. En dan heeft ze zelf ook gezegd van 'We gaan nu stoppen met hetgeen gebeurd is, want dat is, allee, ik ga dat achter mij laten en we gaan beginnen met een nieuwe lei'. En dat ging dan veel beter.

Een belangrijk begrip dat in deze context speelde, is dat van 'maternal gatekeeping'. Dit definieerden Allen en Hawkins als een afschermende houding die moeders aannemen ten aanzien van de vader van hun kinderen¹⁵⁰. Het was echter ook mogelijk dat moeders die houding aannemen ten aanzien van de plusmoeder van hun kinderen, zoals we zagen in het onderzoek van Charlotte Maene¹⁵¹. Dit kon verschillende vormen aannemen. Soms uitte het zich louter in het geven van advies aan de plusmoeder. Maar de moeder kon hier ook verder in gaan door bijvoorbeeld op expliciete wijze ongenoegen te uiten over de plusmoeder en door aan te geven dat ze niet wilde dat de plusmoeder erg betrokken was in het leven en in de opvoeding van haar kinderen. Sommige plusmoeders uit onze sample gaven aan dat dergelijk ongenoegen beïnvloedde hoe de kinderen naar de plusmoeder gingen kijken, maar ook hoe de plusmoeder naar zichzelf ging kijken. De plusmoeder kreeg dan het gevoel dat haar inspanningen niet geapprecieerd werden en zette daarom een stap opzij. Bij andere plusmoeders uit onze studie bleef het poortwachtergedrag van de biologische moeder echter binnen de perken of was het er zelfs helemaal niet. Deze plusmoeders ervoeren dan een zekere vrijheid om bepaalde ouderlijke rechten op te nemen.

Na uiteindelijk enkele plusmoederrechten verworven te hebben, kwam de plusmoeder in een fase terecht waarin zij haar rechten ook ging uitoefenen. Wat we hier steeds zagen terugkeren, was dat plusmoeders hun rechten niet als absoluut beschouwden. Ze erkenden wel dat ze rechten hadden,

---

¹⁵⁰ Allen and Hawkins, "Maternal Gatekeeping: Mothers' Beliefs and Behaviors That Inhibit Greater Father Involvement in Family Work."

¹⁵¹ Maene and Van de Putte, "Moeders over stiefmoederschap: de mythe voorbij? : Een kwalitatieve studie over het traject van maternal gatekeeping tegenover de stiefmoeder."

maar de uitoefening ervan moest volgens hen doorgaans binnen een informele sfeer blijven. Wanneer er beslissingen moesten worden gemaakt voor het pluskind die van een definitieve of officiële aard waren, dan schortten ze hun eigen recht op. Ze leverden wel input en bediscussieerden de zaak graag met hun partner, maar ze vonden niet dat de eindbeslissing in hun handen mocht liggen. Dat recht hadden ze dan weer niet. Die begrenzing leek een zelfbewuste respons te zijn. Dit werd niet expliciet door een ander aan hen opgelegd. De plusmoeders oordeelden hier zelf tot waar hun rechten reikten en waar ze precies ophielden. In onderstaande citaten van Astrid en Anneleen zagen we dat oordeel sterk naar voren komen.

Astrid: Jasper (partner) gaat daar sowieso ook over babbelen met mij. Dan gaan we dat wel bespreken en dan ga ik ook wel zeggen wat ik vind, maar Jasper gaat nog altijd mogen beslissen of hij het gaat doen of niet.

Anneleen: Ik denk wel dat Alexander (partner) waarschijnlijk wel het laatste woord gaat hebben, omdat het is dan toch wel zijn zoon. (...) Als het over de inschrijving van een school gaat; ik ga hem niet gaan inschrijven hé. Ik vind niet dat dat mijn ding is. 'Het is wel de mijne niet', zeg ik dan. Allee, ik vind dat je dat dan weer niet mag doen. Maar erover discussiëren en er je mening over zeggen, ja, dat wel. Maar uiteindelijk, ja, het is Alexander toch die beslist hé. Dat denk ik toch wel. Dan denk ik toch wel dat de eigen papa of de eigen mama de eindbeslissing neemt.

Anneleen maakte haar visie overigens heel concreet door erop te wijzen dat ze juridisch gezien geen zeggenschap had over haar pluskind. In die context was het bijgevolg gewoon onmogelijk om haar rechten als plusmoeder uit te oefenen.

Anneleen: Als het voor een rechtbank zou komen, heb je het recht niet hé. Dat gaat niet, ja, het is de jouwe niet.

Het leek er daarom op dat de manier waarop plusouders vandaag de dag juridisch behandeld worden, een niet te onderschatten invloed had op hoe de plusmoeders uit onze sample naar zichzelf kijken en welke rechten ze zichzelf al dan niet willen toeschrijven.

4.2.1 Subthema: De constructie van plusmoederrechten bij afwezigheid van 'maternal gatekeeping'

Bij een paar plusmoeders was het het geval dat de niet-inwonende, biologische ouder slechts een zwakke verbintenis had met haar (of zijn) eigen kind. Dit uitte zich enerzijds in een lage betrokkenheid in het leven van dat kind. Anderzijds was er ook weinig interesse van die biologische ouder om specifieke rechten en plichten met betrekking tot het kind op zich te nemen. 'Maternal gatekeeping'

(of 'paternal gatekeeping') deed zich hier dan totaal niet voor. Op geen enkele manier ging de niet-inwonende, biologische ouder interveniëren in het huishouden van de plusmoeder. Dit gaf de plusmoeder veel vrijheid wat betreft haar doen en laten *als plusmoeder*. Zij besliste dan grotendeels zelf hoe ze met die vrijheid wilde omgaan. Natuurlijk speelde haar partner daar ook een belangrijke rol in, maar zoals we reeds zagen, waren de meeste partners bereid de plusmoeder dezelfde ouderlijke rechten te geven. Het was dan aan de plusmoeder wat ze daarmee deed. Wat echter opviel, was dat alle plusmoeders uit onze sample ervoor kozen om die vrijheid te aanvaarden en de ruimte in te nemen. Dit deed vermoeden dat 'moederlijke rechten en taken' haast iets exclusiefs zijn: wanneer de biologische moeder deze opnam, dan leken ze 'bezet' te zijn en construeerde de plusmoeder andere, gerelateerde rechten en taken die wel bij haar rol hoorden. Wanneer de biologische moeder haar moederlijke rechten en taken echter niet opnam, of nauwelijks, dan kreeg de plusmoeder de kans om die op zich te nemen. En dat was precies wat we bij enkele van onze participanten zagen gebeuren. Dit wees opnieuw op de sleutelpositie van de niet-inwonende, biologische ouder in deze context.

Eva: [D]e mama vraagt zelfs niet achter het rapport (lacht). Dus ja, als ik het niet zou doen of de papa zou het niet samen doen met mij, dan zou het gewoon niet gebeuren.

Het was ook merkwaardig dat Eva moest lachen op het moment dat ze de lage betrokkenheid van de biologische moeder besprak. Ze suggereerde hierdoor dat ze zich niet in een doorsneesituatie bevond en dat het vrij uitzonderlijk was dat zij als plusmoeder zo'n intensieve ouderrol kon opnemen. Die intensievere ouderrol impliceerde voor de plusmoeders uit onze sample meer disciplinerende taken en plichten als plusmoeder, alsook verregaandere beslissingsrechten.

De aanwezigheid van 'maternal gatekeeping' leek ervoor te zorgen dat plusmoeders voorzichtiger verhaalden over de biologische moeder van hun pluskind, terwijl de afwezigheid ervan plusmoeders net aanzette om zich explicieter uit te spreken over de moeder. Dat was het geval bij zowel Eva als Anneleen. Beiden gaven aan dat de biologische moeder weinig betrokken was in het leven van hun pluskind. Hoewel geen van beiden hier een duidelijk waardeoordeel over uitsprak, gaven ze wel een voorbeeld mee van een moment waarop ze op eigen initiatief de moeder terecht hadden gewezen. Dit deden ze omdat ze een interventie hier als noodzakelijk beschouwden. Bij de een ging het over onaanvaardbaar gedrag dat de biologische moeder stelde in bijzijn van haar kind. Bij de ander ging het over een ondoordachte beslissing van de biologische moeder die ernstige gevolgen kon hebben voor haar kind. Omdat de plusmoeders oordeelden dat het welzijn van hun pluskind op de eerste plaats moest komen, voelden ze zich verantwoordelijk om in te grijpen. Beiden gaven toe dat hun interventie verregaand was, omdat het tot conflict leidde met de biologische moeder, maar ze vonden de

interventie niettemin noodzakelijk, om zo het pluskind te kunnen beschermen. Opmerkelijk hierbij was dat ze alle twee de interventie vooraf met hun partner hadden besproken, maar dat het initiatief wel echt vanuit zichzelf kwam. Dit wees op een hoge betrokkenheid in het leven van het pluskind en op een groot verantwoordelijkheidsgevoel ten aanzien van dat pluskind. Anneleen legde uit hoe de urgentie van de situatie een aanspraak maakte op haar verantwoordelijkheid als plusmoeder en hoe ze ook bewust haar recht om te interveniëren opnam.

Anneleen: Ze (de biologische mama) is een heel eindje heel slecht bezig geweest. En ik heb dan echt eens uitgevlogen. En ik wilde dan ook niet dat Bas daar nog was. Euhm, ik zeg: 'Zij gaat wel zijn toekomst niet verpesten'. Dat wilde ik echt niet. (...) En ik heb dan echt uitgevlogen en ze is daar heel boos voor geweest. Maar dat is dan haar probleem. Kijk, ik doe het puur voor Bas.

4.3 De interpersoonlijke en maatschappelijke erkenning van de plusmoeder

Een ander thema dat uit de interviews viel af te leiden, houdt verband met erkenning. Met erkenning bedoelen we hier het volgende: "Het feit dat iets wordt gezien en toegegeven"¹⁵². We zagen dat er een sterke link bestond tussen interpersoonlijke erkenning en de positieve zelfevaluatie van de plusmoeders. Wat bleek, was dat de zelfevaluatie geconstrueerd werd op basis van de reacties van anderen om hen heen. Om zichzelf dus te kunnen evalueren, koppelden de plusmoeders terug naar de evaluatie van andere mensen. Enkel wanneer die reacties over het algemeen positief waren, waren de plusmoeders er ook zelf van overtuigd dat ze al die tijd al goed hadden gehandeld. Voordien leefden ze toch nog een beetje in onzekerheid, ook al ervoerden ze dat hun relatie met het pluskind relatief goed zat. Impliciete of expliciete erkenning hadden zij nodig om met zelfzekerheid te kunnen beamen dat "ze het best wel goed doen". Deze erkenning kon van verschillende personen komen: personen uit de vriendenkring, de eigen familie, de schoonfamilie of het gezin. Esther vermeldde dat vooral de erkenning van de partner en van het pluskind bijdroeg tot een positieve zelfevaluatie. Ze ontkende niet dat erkenning die losstaat van de partner of het pluskind geen ondersteunend effect kon hebben. Het was louter van secundair belang met betrekking tot de zelfevaluatie van de plusmoeder.

Esther: Dus voor mij, ja, van vrienden doet dat wel deugd, ik heb ook vrienden die zeggen van 'Wauw, hoe doe jij dat?'. Vrienden en familie doen deugd, maar de partner zelf en het kind zelf, denk ik, zijn cruciaal.

---

¹⁵² "Erkenning Nederlands Woordenboek - Woorden.Org."

Hierbij aansluitend vertelde Esther dat het krijgen van erkenning *als plusmoeder* door vrienden ook een ondermijnend effect kon hebben. Sommige van haar vrienden gaven toe dat Esther een belangrijke rol had als plusmoeder, maar ze benadrukten terzelfdertijd dat die rol zeker niet dezelfde was als de rol van de moeder, en ook in waarde overtroffen werd door de moederrol. Dergelijke redeneringen hadden een duidelijk negatieve bijklank. Ze ondersteunden de plusmoeder niet, maar 'wezen haar terecht' op een bekritisierende manier.

Esther: Ja, zelfs goede vrienden die dat wel goed bedoelen (...) die blijven zeggen 'Jij bent de mama niet' en die mij er precies af en toe willen op wijzen 'Je doet dat toch niet goed' en 'Je bent te jong' en 'Je laat te veel toe'. Dan denk ik 'Weet je wat; Leon doet dat goed, hij is meestal wel gelukkig, hij heeft een huis, hij heeft eten, hij studeert goed, we babbelen goed'. Ik denk 'Wat is in feite jullie probleem?'.

Hoewel ze toegaf dat deze reacties van haar vrienden ondermijnend inwerkten op haar zelfevaluatie als plusmoeder, greep Esther vooral terug naar de expliciete bevestiging die ze kreeg van haar pluskind en de impliciete bevestiging die ze had gekregen van haar partner voordat zij gestorven was.

Esther: [H]et feit dat Greet (voormalige partner) mij zo rustig heeft achtergelaten, zal ik maar zeggen, met Leon, dan heb ik ook altijd gedacht 'Zij heeft beslist dat ik goed genoeg was en dus is het zo en het zal zo zijn'.

Naast interpersoonlijke erkenning van naasten, ging een van de participanten ook dieper in op de manier waarop plusmoeders in de samenleving behandeld worden en dan vooral op de gebrekkige maatschappelijke erkenning van plusmoeders. Sabine ervaarde dit als onrechtvaardig, omdat we volgens haar in een samenleving leven waarin plusouderschap alomtegenwoordig is geworden. Om die reden hoort er meer aandacht aan gegeven te worden volgens Sabine en verdient het een betere omkadering binnen de maatschappij.

Sabine: Ja, je komt altijd op de tweede plek.

Interviewer: Hoe bedoel je?

Sabine: Euh, allee, hoe moet ik het zeggen? Het heeft gewoon met school te maken. Als de kinderen iets moeten maken voor school – sommige scholen doen dat wel, maar in hun school niet. Allee, je doet dezelfde zorgen voor de kinderen, je moet even veel doen zoals de mama, maar ze denken nooit aan de plusmama in school. Allee ja, toch niet in die school. En dat vind ik in feite niet meer kunnen.

Hieruit bleek dat deze plusmoeder maatschappelijke erkenning belangrijk vond, omdat dit ook een significante impact kon hebben op de manier waarop de pluskinderen naar haar keken, of naar plusmoeders in het algemeen.

4.4 De waardering van de relaties met de kinderen in het NSG

Sommige van de geïnterviewde plusmoeders woonden in wat we een complex nieuw samengesteld gezin noemen: een gezin waarin beide partners kinderen hebben uit een vorige relatie en eventueel samen nog een of meerdere kinderen hebben¹⁵³. Plusmoeders in complexe NSG's hebben dus te maken met drie verschillende soorten gezinsrelaties: de relatie met de partner, de relatie met de eigen kinderen en de relatie met de pluskinderen. Om de relatie met hun pluskind(eren) te duiden, grepen plusmoeders vaak terug naar de relatie die ze hadden met hun eigen kind(eren). Ze maakten dan vergelijkingen op tussen deze twee soorten relaties om verschilpunten te kunnen blootleggen. Een verschilpunt dat meerdere keren aan bod kwam in de interviews, handelt over de bloedband. Bloedverwantschap bracht volgens enkele plusmoeders uit onze sample bepaalde elementen met zich mee, waaronder de zwangerschap en de geboorte, die het gevoel tegenover de eigen kinderen waardevoller leek te maken. Al die elementen samengenomen maakte de band die ze met hun biologische kinderen hadden toch nog dat tikkeltje specialer. Het ging in dit geval dus voornamelijk over een affectief verschil tussen eigen kinderen en pluskinderen.

Astrid: Het is toch iets speciaals als dat van je eigen is. Iedereen zegt dat altijd, maar dan denk je 'Ja, ja'. Maar je hebt die geboorte, en dat zijn zo allemaal dingen die toch wel ervoor zorgen dat er, ja, iets meer errond hangt, denk ik.

Opvallend genoeg stipten ook enkele plusmoeders zonder eigen kinderen hetzelfde aan. Ze stelden dat ze dit natuurlijk nooit zeker zouden weten, omdat ze geen biologische kinderen hebben, maar ze vermoedden alleszins dat de bloedband een verschil zou uitmaken. Hoewel ze dus expliciet vermeldden dat hun uitspraak een vooronderstelling was, leken ze er heel zelfverzekerd over. In de onderstaande quote wees Eva ook op de associatie die je gemakkelijker maakt tussen jezelf en een kind als er een biologische band is.

Eva: Hoh ja, omdat dat een bloedverwant is, omdat dat echt, ja, je herkent jezelf daarin.

---

¹⁵³ Heireman and Lemmens, "Nieuw Samengestelde Gezinnen."

Andere verschilpunten tussen eigen kinderen en pluskinderen die de plusmoeders frequent aanhaalden, hangen vast aan spontaniteit en hechting. Communicatie met de eigen kinderen zou op een veel spontanere wijze gebeuren in vergelijking met de pluskinderen. De woorden zouden minder worden gewikt en gewogen, maar ook over handelingen ten opzichte van elkaar zou er minder worden nagedacht. De band met de eigen kinderen werd bovendien vaak als hechter omschreven. De meest cruciale factor hierin leek tijd te zijn. Hoe meer geschiedenis (plus)ouder en (plus)kind deelden, hoe meer tijd ze hadden verkregen om samen een band op te bouwen. Wanneer er meer geschiedenis voorhanden is waarop (plus)ouder en (plus)kind kunnen terugvallen, lijkt het logisch dat ze zich spontaner tegenover elkaar opstellen, net omdat ze meer ervaringen hebben van de reacties en handelingen die het gezinsslid vroeger reeds heeft vertoond. De factor tijd kon zowel de gepercipieerde waarde van de band met de eigen kinderen als van de band met de pluskinderen beïnvloeden. Anneleen wees meerdere keren op het belang van de factor tijd in de relatie die ze had met haar pluszoon.

Anneleen: Natuurlijk wij hebben wel het voordeel gehad dat Bas nog heel klein was en dat hij daarmee gegroeid is. Terwijl; moest hij nu op deze leeftijd iemand leren kennen, dan zou dat wel heel iets anders zijn. En ik geloof ook niet dat je ooit nog zo'n band kan hebben. Je hebt niet alles meegemaakt zo. En Bas zegt dat zelf ook. Hoh, zijn mama was dan eens bij iemand, euh, en hij kwam daar wel mee overeen, maar ja, je gaat nooit, hij ging niet dat gemak, allee, dat gemakkelijk gevoel gehad hebben. Waarom? Omdat hij die persoon niet van heel klein kende, allee, niet mee opgegroeid was. En euhm, toen zei hij zelf een keer tegen mij, zegt hij 'Ja, ik ga dat nooit hebben zoals ik dat heb met jou, omdat we elkaar al zo lang kennen'.

Een minderheid van de participanten uit onze sample hield er een andere visie op na. Voor Valerie bijvoorbeeld woog de factor tijd zwaarder door dan de factor bloedband, waardoor ze haar pluskind doorheen de jaren op dezelfde manier was gaan waarderen als haar eigen kind. Ze voelde nagenoeg geen verschil tussen beiden.

Valerie: Ik zou niet kunnen kiezen tussen die twee. Ze zouden moeten zeggen 'Je moet een keuze maken'. Ik zou misschien wel voor hem (haar biologische zoon) kiezen, maar het zou niet, euh... Ze betekent heel veel voor mij. Ik mis haar ook altijd enorm.

Valerie zei wel dat als ze gedwongen zou worden om te kiezen tussen haar pluskind en haar eigen kind dat ze wellicht voor haar eigen kind zou gaan, maar ze had het hier wel moeilijk mee. Ze zou het liefst nooit met die keuze geconfronteerd willen worden in haar leven. Ze werd ook emotioneel bij de gedachte alleen al, wat erop wees dat het voor haar een hartverscheurende keuze zou zijn. De meeste

andere plusmoeders uit onze sample zouden deze gedwongen keuze waarschijnlijk als minder problematisch ervaren. Hoewel ze ook aangaven een vrij goede tot zeer goede band te hebben met hun pluskind(eren) – vooral door ook veel geschiedenis met elkaar te delen –, leek de afwezigheid van de bloedband iets dat hen belette de relatie op dezelfde manier te waarderen als de relatie met de eigen kinderen. De bloedband zorgde dus in de meeste gevallen voor een *automatische* waardering van de relatie met het kind, terwijl de relatie met het pluskind eerder op een *geleidelijke* manier gewaardeerd werd.

Naast Valerie schatte ook Sabine de factor tijd hoog in. Sabine kende haar pluskinderen nog niet zo lang in vergelijking met Valerie, maar ze meende wel dat het goed mogelijk was dat het affectieve verschil dat ze nu wel nog voelde, in de toekomst zou verdwijnen. Ze stelde dat dat in ieder geval mogelijk zou *moeten* zijn. Dit impliceerde ook dat de factor tijd uiteindelijk de significantie van de bloedband zou kunnen overstijgen.

Interviewer: En denk je dat er gevoelsmatig ook een verschil is?

Sabine: Euh ja voorlopig wel nog, denk ik. Ik denk dat dat gewoon nog veel meer moet groeien die band ook met die meisjes (plusdochters). Ik kan dat nu nog niet... (...)

Interviewer: En denk je dat het mogelijk is dat het uiteindelijk ongeveer op hetzelfde niveau zal zijn zoals je band met Thibo (biologische zoon) of niet?

Sabine: Euh ik vind wel dat dat zou moeten, dat dat zou moeten kunnen, ja. Ik zou daar denk ik geen problemen mee hebben. (...) Dat is nu misschien iets stoms, maar toen Febe (plusdochter) haar eerste communie deed en als ze zo dingen moest doen – ik ben een vrij emotionele – dan krijg ik daar ook een krop van. Ten tijde van Thibo, als hij ook iets moest doen in school of zo, dan was ik altijd heel gevoelig en dat deed me altijd iets. En dat was dus ook zo bij Febe, ik voelde ook een krop in mijn keel. Zodus wil dat wel zeggen, allee, dat je al een gevoel hebt hé. Dus dat was ook wel zo.

De waardering van de relatie met pluskinderen hing aldus vast aan een specifiek en geleidelijk proces. Wanneer de plusmoeders verhaalden over de beginfase waarin ze hun nieuwe partner en pluskind(eren) leerden kennen, spraken ze veelal in termen van “het pluskind erbij nemen”.

Valerie: Je kiest voor een partner en dan moet je het kindje er wel bijnemen.

Anneleen: Dus euh, en ook, ik zeg het, als je verliefd bent op iemand, ja, ja dan neem je dat erbij.

Dergelijke uitspraken wezen er duidelijk op dat plusmoeders in eerste instantie een instrumentele relatie aangingen met hun pluskind(eren), omdat dit ten goede kwam voor hun romantische relatie met hun nieuwe partner. Hier was ook een element van keuze aan verbonden: de plusmoeders wisten dat hun partner een of meerdere kinderen had en ze kozen er bewust voor om “die erbij te nemen”. Als de relatie met het pluskind in de beginperiode al betekenis had voor de plusmoeders, dan werd die dus vooral op een instrumentele wijze gewaardeerd. Hierin kon verandering komen doorheen de jaren. We willen hier de nadruk leggen op het woord ‘kon’, aangezien niet alle plusmoeder-pluskindrelaties automatisch een dergelijk traject afleggen. Wat de participanten uit onze studie betreft, was er echter wel sprake van een positief groeiproces bij de overgrote meerderheid. Dit groeiproces uitte zich in een intieme betrokkenheid in het leven van het pluskind, alsook in een sterke emotionele connectie met het pluskind, dit als gevolg van een uitgebreide gedeelde geschiedenis.

Wanneer de connectie met het pluskind zeer solide van aard was geworden, verviel het element van keuze. Het pluskind ‘namen ze er niet zomaar meer bij’. Het pluskind was dan een vast onderdeel geworden in het leven van de plusmoeder. In die zin kunnen we spreken over een evolutie in de richting van een intrinsiek waardevolle relatie met het pluskind. Verschillende plusmoeders uit onze studie gaven reacties die op deze evolutie duiden.

Valerie: Euhm, ja, ik zie haar (haar pluskind) doodgraag hé. Ik heb ze van heel klein gekend, we hebben veel watertjes doorzwommen, zodat je er een band mee hebt, die sterk is, vind ik, door hetgeen dat we samen, door hetgeen ik heb meegemaakt met haar. Ik heb daar ook zodanig voor gevochten, en zodanig lang geduld mee gehad, met alles, met heel de situatie.

Astrid: Maar als er iets is met Stef (pluszoon), dan zit ik er ook mee in hé, dat is niet, dat is zoals mijn eigen kind dat ik zie en ik wil niet dat er hem iets ergs overkomt.

Wat we hier dus zagen, was dat een biologisch kind en een pluskind uiteindelijk quasi op dezelfde manier *konden* gewaardeerd worden. Wat echter wel verschilde, was de manier waarop die waardering tot stand kwam. Zoals reeds aangegeven, gebeurde de waardering van de relatie met een biologisch kind meestal automatisch, dankzij de bloedband. De factor tijd werkte hier trouwens ook versterkend, maar was niet allesbepalend, zoals wel het geval was bij de waardering van de relatie met een pluskind. Tijd kon een geleidelijke waardering van de relatie met het pluskind initiëren. In sommige gevallen bereikte die waardering een punt dat weinig tot niet verschilde van de waardering van de relatie met een biologisch kind. Dit punt werd zeker niet altijd bereikt, aangezien verschillende obstakels een groeiproces of meer gedeelde geschiedenis konden tegenwerken.

4.4.1 Subthema: De waardering van de relatie met het pluskind na het wegvalen van de initiële link

We zagen zonet dat het mogelijk was dat de plusmoeder de relatie met haar pluskind heel sterk waardeerde, op een manier die geleek op de waardering van de relatie met biologische kinderen. Omdat de pluskinderen dan een vast onderdeel uitmaakten van hun leven, stelden we dat de relatie intrinsieke waarde had gekregen. Dit zou ook moeten betekenen dat wanneer de persoon wegvalt die de band tussen plusmoeder en pluskind in eerste instantie heeft mogelijk gemaakt, de waardering van die band zou blijven, aangezien het niet langer op een instrumentele manier wordt gewaardeerd. Dit was natuurlijk een uitzonderlijke situatie waar nog niet veel plusmoeders mee geconfronteerd waren geweest. Een van onze participanten gaf wel aan dat ze al over zo'n scenario had nagedacht. Ze was van mening dat ze haar pluskind nog zou willen zien indien haar partner zou wegvallen uit het plaatje.

Astrid: Soms ben ik bang, stel dat Jasper (partner) er niet meer zou zijn, ga ik Stef (pluszoon) dan ook niet meer horen? Dat weet ik niet. Allee, en ik zou dat aan een kant wel jammer vinden, omdat ik hem ook mee opvoed. En ik zou dat dan gewoon wel tof vinden als hij dan bijvoorbeeld ook wel een keer, als hij dan al ouder is hé, maar dat hij dan nog eens langskomt, of dat hij... Maar dat weet ik niet. Allee, en soms vind ik dat wel moeilijk zo, van 'Hoe zal dat zijn in de toekomst?'. En ik ben daar wel veel mee bezig.

Astrid had aldus de wens om de relatie met haar pluskind te onderhouden, ook als de initiële link tussen beiden – namelijk de partner – zou vervallen. Hieruit kunnen we concluderen dat de relatie met haar pluskind waarde op zichzelf had gekregen. Die relatie was met andere woorden intrinsiek waardevol voor Astrid.

Bij Esther was de uitzonderlijke situatie waarbij de partner was weggevalen, jammer genoeg een realiteit. Haar partner overleed en zowel plusmoeder als pluskind kozen er resoluut voor om het contact tussen beiden te behouden. Het overlijden van haar partner oefende een significante invloed uit op de relatie die Esther had met haar pluskind. Die relatie was voordien al sterk, maar het wegvalen van de initiële link tussen beiden bracht hen nog dichter bij elkaar.

Esther: Hoh ja, en dan het moment zelf, euh, dat is zo... surreëel, onbestaand. Dan zijn wij in elkaar geplooid hé. Ik denk dat het eerste half jaar, hebben we met z'n twee hier op de grond geleefd aan het raam (lacht). Dus ja, sindsdien is dat gewoon nog hechter geworden hé, nog hechter. Dat is... ja, we zijn onafscheidelijk geworden, op vele vlakken.

Esther ervaarde de relatie met haar pluskind, zonder aarzeling, als intrinsiek waardevol. Meer zelfs, ze beschouwde haar pluskind als haar eigen kind, hoewel ze die vergelijking niet echt kon maken, aangezien ze zelf geen biologische kinderen heeft. Sommige andere plusmoeders uit onze sample gaven reacties die ook in die richting gingen. Ze gebruikten de woorden “zoals ik dat bij mijn eigen kind zou doen” of “alsof het mijn eigen kind zou geweest zijn”. Dergelijke uitspraken kwamen heel dicht in de buurt van het beschouwen van het pluskind als je eigen kind, maar ze weken toch nog af van de manier waarop Esther over haar pluskind sprak. In vergelijking met de andere plusmoeders, sprak Esther namelijk nog meer vastberaden over het ervaren van haar pluskind als haar eigen kind.

Interviewer: En in hoeverre heb jij het gevoel dat dat je eigen kind is?

Esther: Hoh (zucht), dat ik daar zelfs niet over nadenk, dat *is* gewoon de mijne.

Het wegvallen van haar partner en de zeer beperkte aanwezigheid van de andere niet-inwonende, biologische ouder maakte van Esther zo goed als de enige ouderlijke figuur in het leven van Leon. Die ouderlijke rol had zij bewust en met veel liefde op zich genomen. Het feit dat er geen genetische link bestaat tussen Esther en Leon deed er voor haar niet toe. De factor tijd woog dus zwaarder door dan de factor bloedband, zoals ook het geval was bij Valerie en Sabine. Terwijl Eva er nog op wees dat je jezelf meer herkent in een biologisch kind, meende Esther dat je jezelf evengoed kunt herkennen in je pluskind.

Esther: Oké ja, ik heb hem niet gebaard, dat is waar, maar nee... Nee, ja, je weet dat natuurlijk dat dat niet de uwe is, maar dat is helemaal een stuk van mij geworden, dus dat is helemaal ik.

Het wegvallen van de partner liet in Esthers situatie dus alleen maar een nog hechtere band met het pluskind toe en een nog sterkere waardering ervan.

4.5 De perceptie van plusmoeders op jongere halfbroers en halfzussen

Het effect dat jongere halfbroers en halfzussen uitoefenden of zouden kunnen uitoefenen op het NSG, kwam bij enkele participanten spontaan aan bod. Wat vooral opviel, was dat de meningen verdeeld waren. We zagen eigenlijk twee verschillende visies terugkeren die onderling zowat tegenover elkaar stonden. De eerste visie is hoofdzakelijk gebaseerd op ervaring. Twee plusmoeders uit onze sample hebben een biologisch kind met de vader van hun pluskind. Deze biologische kinderen zijn dus de jongere halfbroer of de halfzus van de plusmoeders pluskind. De visie was hier dat jongere halfbroers en halfzussen een meerwaarde vormden binnen het NSG. Ze oefenden een positief effect uit op het gezinsfunctioneren, omdat ze de cohesie versterkten binnen dat gezin.

Astrid: Ik heb wel het gevoel dat Stef (pluszoon) zich hier erg thuis voelt en dat hij iets meer een gezinssituatie ervaart dan aan de andere kant. Er zijn daar ook geen broers en zussen.

Jongere halfbroers of halfzussen waren dan personen die de situatie voor het pluskind verzachtten. Ze zorgden ervoor dat een NSG gemakkelijker en meer aanvoelde als een 'normaal' gezin. Belangrijk om hier aan te stippen, is dat het pluskind in beide gevallen voor de komst van de jongere halfbroer of halfzus enig kind was. Een jongere halfbroer of halfzus was hier dan een extra gezinslid tot wie het pluskind zich meestal vrij snel wendde, louter omdat dit een leeftijdsgenoot was. Of de redenering van deze plusmoeders ook zou standhouden indien het pluskind nog een andere volle broer of zus zou hebben, is onduidelijk. Geen enkele plusmoeder uit onze sample bevond zich dan ook in zo'n gezinssituatie.

Beide plusmoeders die er deze eerste visie op nahielden, lieten het concept 'broer of zus' ook quasi samenvallen met het concept 'halfbroer of halfzus'. Ze discrimineerden hier niet tussen en gebruikten de woorden uitwisselbaar. Dat wees erop dat ze weinig tot geen verschil zagen tussen de relatie die twee volle broers of zussen met elkaar hebben en de relatie die twee halfbroers of halfzussen hebben. Ook als de plusmoeder tegen de kinderen (biologische kinderen of pluskinderen) sprak, gebruikte ze steeds het woord 'broer' of 'zus'.

Astrid: Hij is helemaal weg van haar. Zijn zus is echt...

Valerie: Elias (biologische zoon) is niet jaloers ten opzichte van zijn zus. Er is geen jaloezie onderling. Hé, je bent niet jaloers hé van je zus of wel?

Een ander element dat deze plusmoeders aanhaalden, staat in verband met het feit dat jongere halfbroers of halfzussen ervoor zorgden dat alle gezinsleden aan elkaar verbonden waren. De halfbroer of halfzus in kwestie vormde dan de genetische schakel tussen alle leden van het NSG. De redenering was hier zowat dezelfde als die die in het vorige thema aan bod kwam: een bloedband zorgde voor een automatische waardering van de relatie met de persoon met wie je die bloedband had. Het maakte echter niet uit of kinderen nu 25% of 50% genetisch materiaal met elkaar deelden. Er *was* een bloedband en dat was genoeg om de relatie sowieso te waarderen. Daarom dacht Astrid ook dat pluskinderen de relatie met hun plusmoeder gemakkelijker konden appreciëren dankzij de aanwezigheid van jongere halfbroers of halfzussen.

Astrid: En ik denk soms dat Renée (biologische dochter) nog zou kunnen de bemiddelende factor zijn. Soms heb ik zo het gevoel dat Stef (pluszoon) zijn kleine zus zo... het is doordat zij er is dat er zo naar mij toe... Stef heeft ook een band hé met Renée, het is zijn halfzus.

Jongere halfbroers en halfzussen zouden misschien ook een extra reden kunnen vormen om de relatie tussen plusmoeder en pluskind te onderhouden, nadat de partner van de plusmoeder weggevallen is uit het gezin. De partner hadden we in het vorige thema omschreven als 'de initiële link tussen plusmoeder en pluskind', maar jongere halfbroers en halfzussen vormden een minstens even significante link volgens deze redenering. Daarom zou het een meerwaarde zijn om jongere halfbroers en halfzussen te hebben in een NSG.

Hier tegenover stond een heel andere perceptie op jongere halfbroers en halfzussen. De tweede visie is niet gestoeld op ervaring, maar is eerder het product van een hypothetisch redeneerproces. Dit keer waren het twee andere plusmoeders uit onze sample die er deze visie op nahielden. Beide plusmoeders hebben zelf geen biologische kinderen. Ze waren van mening dat het in het belang was van het pluskind dat er net *geen* jongere halfbroers of halfzussen in het NSG aanwezig waren. Jongere halfbroers of halfzussen zouden namelijk een negatief effect kunnen uitoefenen op het welbevinden van het pluskind. In die zin zouden ze een minwaarde betekenen voor pluskinderen. De redenering hing vast aan twee belangrijke elementen: ten eerste het waarborgen van rechtvaardigheid binnen het gezin; en ten tweede het aannemen van persoonlijke verantwoordelijkheid ten opzichte van het pluskind.

Pluskinderen moeten meestal tussen twee verschillende huishoudens heen en weer verhuizen. Indien het pluskind andere plusbroers of pluszussen heeft, bevinden zij zich allen in deze situatie. Jongere halfbroers of halfzussen daarentegen verblijven steeds in hetzelfde gezin. Zij hoeven niet te verhuizen. Het was net deze ongelijkheid die de plusmoeders wilden vermijden. Ze stelden dat verschillende verblijfsregelingen tussen de kinderen resulteerden in verschillen in de samen doorgebrachte tijd. Dit kon op zijn beurt verschillen in de hechtheid en waardering van een bepaalde (plus)ouder-(plus)kindrelatie veroorzaken, aangezien we reeds zagen dat de factor tijd hierbij vaak een cruciale rol speelde. Dit waren verschillen waar het pluskind helemaal niets aan kon doen en die duidelijk in zijn of haar nadeel speelden.

Eva: Ten opzichte van Victor (pluszoon) vond ik dat ook wel tof dat we niet nog, dat we niet samen nog een kind hebben, wat dat wel heel vaak gebeurt en dan vind ik dat zo jammer, zo van, allee, ja, voor dat kindje dat daar iedere week zijn valiesje moet pakken en dat andere kindje dat dan mag blijven of die andere kinderen die daar mogen blijven... Ja, ik weet het niet. Ik heb daar altijd moeite mee. Dat lijkt niet fair.

Eva's redenering hing samen met een bepaalde visie op distributieve rechtvaardigheid. Distributieve rechtvaardigheid handelt over de vraag hoe we bepaalde voordelen en lasten op een eerlijke manier kunnen verdelen tussen personen¹⁵⁴. Meestal wordt dit toegepast op maatschappelijk niveau, maar het kan evengoed toegepast worden binnen de context van het NSG, zoals bijvoorbeeld in onderzoek van Stambulich et al. uit 2012¹⁵⁵. Eva stelde hier eigenlijk dat de verschillende verblijfsregelingen tussen de halfbroers of halfzussen onrechtvaardig waren, omdat ze voor de een significant meer voordelen opleverden, terwijl ze voor de ander significant meer lasten bezorgden. Ze ging er bovendien van uit dat halfbroers en halfzussen goed met elkaar overeenkomen, wat ook bleek uit de ervaringen van Astrid en Valerie (zie hierboven). Wanneer het pluskind het NSG dan bijvoorbeeld weer voor een week zou moeten verlaten, zou het gemis van een jongere halfbroer of halfzus nog een extra verliesgevoel met zich meebrengen, bovenop het gemis van de ouder en misschien ook wel de plusmoeder. Door er bewust voor te kiezen om geen kinderen te krijgen met haar nieuwe partner, had Eva haar pluskind van dat extra verliesgevoel bespaard.

Ook Anneleen stapte mee in die redenering. Ze vermoedde dat ze zou worstelen met gevoelens van schuld en medelijden ten opzichte van haar pluskind, indien ze nog een biologisch kind zou hebben gehad met haar nieuwe partner. Door de doordachte keuze te maken dit niet te doen, vond ze dat ze haar verantwoordelijkheid opnam ten opzichte van haar pluskind. Ze zette diens belangen en behoeften op de eerste plaats en handelde hiernaar.

Anneleen: Maar euhm, maar aan de andere kant, euh, moest ik een eigen kind gehad hebben, ging ik me dan wel soms schuldig gevoeld hebben als dat kind hier was, het mijne, en hij (haar pluskind) niet.

Zowel Eva als Anneleen waren er dus van overtuigd dat het beter was voor het pluskind dat hij of zij geen jongere halfbroers of halfzussen had binnen hetzelfde NSG. Hun visie dat jongere halfbroers of halfzussen een minwaarde vormen voor het pluskind, is een ex ante beschouwing waarbij het welzijn

---

¹⁵⁴ Lamont and Favor, "Distributive Justice."

¹⁵⁵ Stambulich et al., "Some of My Children Are Worth More Than Others': Perceptions of Nonresidential Fathers with Second Families as to the Fairness of the Australian Child Support Agency's Handling of First Family Child Support Financial Arrangements."

van het pluskind centraal staat. Het lijkt ons niettemin nuttig om te vermelden dat beiden ook aangaven nooit echt een sterke kinderwens gehad te hebben. De visie van Astrid en Valerie stond nogal haaks op die van Eva en Anneleen. Astrid en Valerie vonden dan weer dat jongere halfbroers of halfzussen weldegelijk een meerwaarde vormen voor het pluskind. Die visie is eerder een ex post vaststelling. Hieruit volgt echter niet of het koppel had gereflecteerd over het welzijn van het pluskind, *voorafgaand* aan de keuze om voor een kind te gaan. Dat was een onderwerp waar niet expliciet op werd ingegaan tijdens de interviews met Astrid en Valerie.

4.6 De reconstructie van de plusmoederrol na een breukmoment

De meeste participanten uit onze studie vertelden over het algemeen een positief verhaal. Het was meestal wel een verhaal met een wisselvallige, soms zelfs zeer moeizame start, maar allen gaven blijk van een verhaal dat in stijgende lijn ging. “Het gaat steeds beter” en “het zal wellicht nog beter zijn in de toekomst” behoorden tot de uitspraken die we enkele keren hoorden terugkomen. Allen hielden er dan ook een optimistisch toekomstperspectief op na. De plusmoeders verwachtten dat de relatie met hun pluskind nog zou verbeteren of hetzelfde zou blijven, aangezien de relatie reeds heel goed was. In onze sample was er echter één verhaal dat hier duidelijk van afweek. Deze plusmoeder ervaarde een negatieve evolutie doorheen de tijd binnen haar NSG. De relatief goede start tussen plusmoeder en pluskind verwaterde al snel op het punt dat het allen duidelijk werd dat het nieuwe gezin een feit was en dat er samengeleefd zou moeten worden onder één dak.

Uit het relaas van deze plusmoeder hebben we vijf relevante elementen gevonden die de verstoring van de ontwikkeling richting een goede plusmoeder-pluskindrelatie kunnen helpen begrijpen. Allereerst sprak de plusmoeder over een immense kloof tussen het waarden- en normensysteem in de twee verschillende huishoudens waarin haar pluskind woonde. Dit resulteerde in geheel andere huishoudelijke afspraken en conventies die golden binnen de twee gezinnen. Deze lagen volgens de plusmoeder zodanig ver uit elkaar dat het wel heel moeilijk was om een compromis tussen de twee te vinden.

Miet: Dus Lotte (plusdochter) is gewoon van te eten in de zetel, terwijl ze naar TV kijkt. Toen heb ik ook gezegd ‘Ik versta dat wel dat dat bij je mama zo is, maar bij mij is dat niet zo; eten is bij mij aan tafel’.

Interviewer: Ja, het is een wereld van verschil dan eigenlijk?

Miet: Totaal! Een ongelooflijk verschil. Wat dat niet zo evident is natuurlijk. Ja, zeker op die leeftijd niet. Ik heb daar leren begrip voor opbrengen. Ik heb geleerd dat Lotte dat mogelijks niet ziet, die dingen waar ik me aan stoort. Ik heb dat geleerd, maar ik wil haar daarin helpen om het op mijn manier een

stukje te gaan doen en dat hoeft daarom niet 'mijn mijn manier' te zijn, maar een middelmaat daarin te vinden. Maar ja...

Het tweede element hangt vast aan dit verschillende waarden- en normensysteem dat van kracht was in het huishouden van de biologische moeder. De plusmoeder vond namelijk dat haar pluskind niet zo veel grenzen opgelegd kreeg in het andere huishouden, terwijl ze dit nochtans noodzakelijk achtte voor alle kinderen. Dit algemene gebrek aan begrenzing droeg volgens deze plusmoeder bij tot een moeilijke aanvaarding van regels die afweken van de voor haar pluskind bekende regels. Daar bovenop kwam dat de partner van Miet er ook bewust voor koos om zijn dochter weinig grenzen op te leggen, als reactie op de strenge opvoeding die hij zelf als kind had gekregen.

Miet: Gert (partner) komt vanuit een zeer strenge opvoeding en wou dus ook heel weinig beperkingen meegeven aan zijn dochter vanuit zijn strenge opvoeding, dat hij heel negatief ervaren heeft, wou die eigenlijk het omgekeerde doen.

Op dit punt verschilden de opvoedkundige waarden niet alleen tussen Miet en de biologische moeder, maar ook tussen Miet en haar partner. Dit gaf aanleiding tot een derde element dat de plusmoeder-pluskindrelatie negatief heeft beïnvloed: een tekort aan steun van de partner in de zoektocht naar een geschikte verhouding ten opzichte van het pluskind. Gert legde niet alleen weinig grenzen op aan zijn kind, maar ook ten opzichte van Miet. Hij gaf Miet veel vrijheid om de plusmoederrol en de bijhorende taken naar eigen behoefte in te vullen, maar dit had een averechts effect op haar. Voor Miet zat er te weinig harmonie in de manier van opvoeden die beide volwassenen erop nahielden. Het opvoedkundige proces moet, volgens Miet, ook in een NSG een gezamenlijke onderneming zijn. Het belang dat de plusmoeders uit onze sample hechtten aan het vormen van een front als koppel, kwam dus ook hier terug naar voren.

Ten vierde leek de persoonlijkheid van het pluskind ook een niet te onderschatten rol te spelen. De plusmoeder ervaarde het karakter van haar pluskind als moeilijk verenigbaar met dat van zichzelf. Ze vond weinig aansluiting bij haar pluskind en ze voelde dat dit wederzijds was. Ze stelde dat haar pluskind gewoon een moeilijke persoonlijkheid had, waardoor het lastig werd om met haar samen te leven. Miet zei ook dat andere mensen in haar omgeving dit bevestigden.

Miet: Want toen dat ik bij Gert kwam, vroegen veel mensen aan mij 'Hoe loopt het met Lotte? Is het niet moeilijk, want Lotte is een moeilijk kind'. En op het moment van het bezoeken had ik daar geen last van, maar dan natuurlijk op het moment dat er in een gezin moet worden geleefd, werd dat voor mij heel moeilijk.

Een laatste element dat een goede plusmoeder-pluskindrelatie hier leek tegen te werken, houdt verband met de negatieve impact die 'maternal gatekeeping' met zich kan meebrengen. De biologische moeder sprak immers vrij afbrekend over Miet en had geen intenties om een betere relatie met haar op te bouwen. Het beeld van Miet als 'slechte plusmoeder' had ongetwijfeld veel te maken met een ongemakkelijke scheiding, maar het werd eveneens gevoed door negatieve verhalen van het pluskind. Het was dan nog de keuze van de biologische moeder hoe ze met die verhalen wilde omgaan. In dit geval koos de moeder ervoor haar dochter te geloven, zonder de moeite te doen om een andere kant van het verhaal aan te horen. De negatieve impact van 'maternal gatekeeping' hing hier dus voornamelijk vast aan slechte communicatie tussen de twee huishoudens.

Miet: Dus normaal eet Lotte altijd bij oma. Op een bepaald moment komt zij thuis, 'Ja, ik ga ook nog eten'. En ik zeg daarop 'Lotte, dat is geen probleem, maar ik zou dat wel graag weten de volgende keer; moet ik eten voorzien of niet? Want anders heb ik hier lasagne die staat slecht te worden'. Lotte komt thuis en vertelt aan haar mama: 'Ik mag niet meer mee-eten'. Dus wordt dat daar helemaal opgeblazen, ben ik de slechte.

Al deze elementen hebben er samen toe bijgedragen dat de relatie tussen plusmoeder en pluskind steeds meer verslechterde. Plusmoeder en pluskind groeiden niet naar elkaar toe, maar er ontstond net een toenemende afstand tussen beiden. Deze situatie kon niet blijven duren, aangezien ze voor alle gezinsleden ondragelijk werd. Er vond een breukmoment plaats: het pluskind scheurde zich van het NSG af en ging permanent bij de biologische moeder gaan wonen. Deze breuk was niet absoluut van aard, aangezien het pluskind het contact met haar vader wel trachtte te onderhouden tijdens de vakantieperiodes. De breuk had niettemin een grote invloed op het beeld dat Miet van zichzelf had als plusmoeder. Ze reconstrueerde haar plusmoederrol dan ook volledig na dat breukmoment. Deze reconstructie uitte zich op verschillende manieren. Ten eerste probeerde de plusmoeder haar betrokkenheid tot het pluskind te minimaliseren. Om verdere conflicten te voorkomen, koos ze ervoor om contact te vermijden of te beperken tot het noodzakelijke.

Miet: En ik heb afgeleerd om iets te zeggen, wegens reactie, of er wordt toch niet naar geluisterd. Ik heb dan zoiets van, ja, luister, dat is mijn taak niet meer (zucht). Ze is hier een week en ik zie dat door de vingers.

Ze gunde haar partner natuurlijk wel het contact met zijn kind, maar ze wilde daar zelf nog slechts een geringe rol in spelen. Ze plaatste zichzelf dus bewust in een outsiderrol. Ten tweede zag Miet Lotte niet meer echt als haar pluskind, maar louter als “de dochter van haar partner”. Dat bracht ook met zich mee dat ze zichzelf niet langer als plusmoeder beschouwde. De hele idee van een complex NSG werd opgegeven, alsook de specifieke gezinsrelaties die daarbij hoorden. Het complexe NSG werd eigenlijk getransformeerd naar een simpel NSG, waarin enkel Miets kinderen nog een centrale plaats kregen binnen het gezin. De relatie die Gert had met zijn dochter stond dan los van dat gezin. Miet ervaarde haar pluskind niet langer als een gezinslid, maar eerder als een bezoeker. Lotte bezocht Miets gezin, maar maakte er verder geen deel van uit.

Miet: Lotte is heel welkom bij ons in het gezin, maar ik blijf bij mijn waarden en normen en zolang dit niet gerespecteerd wordt, kan ze niet echt deel uitmaken van het gezin. Ze is welkom als dochter van Gert, maar daar blijft het voor mij bij.

Ondanks deze negatieve evolutie binnen het NSG en de slechte plusmoeder-pluskindrelatie, geloofde Miet niet dat haar gezinssituatie onveranderlijk hoefde te zijn. Integendeel zelfs, ze had een optimistische toekomstvisie, net zoals alle andere plusmoeders uit onze sample. Ze hoopte dat haar pluskind doorheen de jaren inzichten zou verwerven die een positieve toenadering tot Miet en de andere gezinsleden zou toelaten. Het gunstige effect van tijd werd hier dus duidelijk benadrukt. Deze plusmoeder aanvaardde haar situatie zoals die was, maar vertrouwde terzelfdertijd dat het uiteindelijk wel goed zou komen.

5. Discussie

5.1 De constructie en evaluatie van de plusmoederrol

Wat de constructie van de plusmoederrol in onze studie betreft, zien we heel wat parallellen met de bestaande literatuur^{156, 157, 158, 159}: de algemene onzekerheid over de geschikte plaats binnen het NSG kwam meteen naar voren. We vonden dat de nadruk hierbij vooral komt te liggen op wat plusouderschap *niet* inhoudt. De neiging van de plusmoeders uit onze sample om dit steeds te herhalen, lijkt overeen te komen met de noodzaak om zich te verantwoorden tegenover zichzelf en tegenover de biologische ouders. Hieruit blijkt ook een groot respect van de plusmoeders ten opzichte van de bestaande ouderrollen. De plusmoederrol wordt dan daarrond geconstrueerd, als een aanvulling op of een ondersteuning van de andere ouderrollen. Deze bevinding zien we terugkeren bij het merendeel van de participanten uit het onderzoek van Gagné et al. uit 2015¹⁶⁰. De conclusie die we uit onze studie konden maken omtrent de constructie van de plusmoederrol, was dat deze rol een dynamisch construct is, waarbij de perspectieven van alle betrokken partijen (plusouder zelf, biologische ouders, kinderen) in rekening worden gebracht. Dit sluit perfect aan bij de resultaten van de studie van Weaver en Coleman uit 2005¹⁶¹. Wat we echter ook hebben gevonden, is dat de constructie van de plusmoederrol eigenlijk volgens een zeer complex proces verloopt, dat zeer moeilijk te vatten is in categorieën of in een typologie, zoals Weaver en Coleman en andere Amerikaanse sociologen trachtten te doen. We zagen dat de plusmoeders uit onze sample meestal moeten balanceren tussen verschillende subrollen, afhankelijk van de bredere context en/of de specifieke situatie die zich aandient: daarom zijn ze soms outsider, soms intermediair, soms een ouderlijk figuur, soms vriend, enz. Het is moeilijk om één typerende rol naar voren te schuiven, die de plusmoeders het meest of het vaakst zouden benaderen.

Plusmoeders reflecteren ook af en toe over zichzelf *als plusmoeder*. Zelfevaluatie was een aspect dat eveneens duidelijk belicht werd in het onderzoek van Weaver en Coleman. In die studie bleek dat de mate waarin hun zelfevaluatie positief is, afhangt van de gepercipieerde impact die de plusmoeders nalaten op het leven van hun pluskind¹⁶². Dit lijkt vooral een *indirecte* vorm van erkenning te

---

¹⁵⁶ Afifi, "‘Feeling Caught’ in Stepfamilies: Managing Boundary Turbulence through Appropriate Communication Privacy Rules."

¹⁵⁷ Braithwaite et al., "‘Becoming a Family’: Developmental Processes Represented in Blended Family Discourse."

¹⁵⁸ Weaver and Coleman, "A Mothering but Not a Mother Role: A Grounded Theory Study of the Nonresidential Stepmother Role."

¹⁵⁹ Whiting et al., "Overcoming the Cinderella Myth."

¹⁶⁰ Gagné et al., "Reflecting on the Co-Parenting Experience of Couples Living in Established Stepfamilies: A Phenomenological Inquiry."

¹⁶¹ Weaver and Coleman, "A Mothering but Not a Mother Role: A Grounded Theory Study of the Nonresidential Stepmother Role."

¹⁶² Weaver and Coleman, 493–94.

impliceren, waarbij de plusmoeders hun impact zelf afleiden uit het gedrag en de attitude van het pluskind. Uit onze studie bleek ook het belang van een *directe* vorm van interpersoonlijke erkenning. Het gaat in dit geval dan om de expliciet verbale bevestiging van de partner of het pluskind. De bevinding dat zelfevaluatie gekoppeld is aan de erkenning van nabije anderen, ligt trouwens in lijn met het sociologisch concept van de 'looking-glass-self' van C. H. Cooley. De 'looking-glass-self' werkt volgens drie opeenvolgende stappen: Eerst vormen we voor onszelf een idee van hoe we overkomen bij (nabije) anderen. Daarna interpreteren we de reacties die de anderen hebben, of althans de reacties waarvan we denken dat de anderen die hebben, om tot slot een zelfconcept te ontwikkelen op basis van die reacties en evaluaties van de anderen.¹⁶³ Op dezelfde manier zien we het zelfconcept van de plusmoeder *als plusmoeder* tot stand komen.

Eén specifiek resultaat uit onze studie wijkt af van wat Weaver en Coleman vonden inzake de verklaring die plusmoeders geven aan het ontstaan van een gebrekkige plusmoeder-pluskindrelatie. Weaver en Coleman vonden dat plusmoeders in hun verklaring hiervoor hun eigen schuld onderstrepen. Met andere woorden houden ze dus vooral zichzelf verantwoordelijk voor die gebrekkige relatie.¹⁶⁴ Elementen uit onze analyse nuanceren die visie. Uit Miets reflectie bleek dat er een heleboel factoren hebben bijgedragen aan de evolutie richting een slechte plusmoeder-pluskindrelatie. Sommige van die factoren hingen vast aan de plusmoeder zelf, waaronder het waarden- en normensysteem dat Miet erop nahoudt, maar heel wat factoren hadden ook betrekking op de andere partijen: het pluskind (bv. de persoonlijkheid), de partner (bv. weinig steun) en de niet-inwonende, biologische ouder (bv. ander waarden- en normensysteem, 'maternal gatekeeping'). Miet voelde zich daarom niet de enige verantwoordelijke voor de situatie zoals die gelopen was. De andere partijen hadden hier ook ieder op hun manier aan bijgedragen.

5.2 Bloedverwantschap en de morele implicaties hiervan

We zagen dat veel plusmoeders de bloedband tussen ouder en kind zeer belangrijk vinden. Het zorgt voor een automatische waardering van de relatie met dat kind. Dit aspect was ook duidelijk aanwezig in de studie van Van Parys et al. uit 2016. Volgens sommige participanten in deze studie is het de bloedband die de relatie met een biologisch kind hechter maakt dan de relatie met een pluskind¹⁶⁵. Die focus op bloedverwantschap zagen we ook in sprookjes. In Sneeuwwitje werd de oorspronkelijke

---

¹⁶³ Bracke, *Sociologie, een hedendaagse inleiding*, 98–99.

¹⁶⁴ Weaver and Coleman, "A Mothering but Not a Mother Role: A Grounded Theory Study of the Nonresidential Stepmother Role," 493–94.

¹⁶⁵ Van Parys et al., "Like a Parent and a Friend, but Not the Father: A Qualitative Study of Stepfathers' Experiences in the Stepfamily."

slechterik – Sneeuwwitjes biologische moeder – doorheen de jaren vervangen door een stiefmoeder, zodat moeders dit sprookje zouden willen voorlezen aan hun kinderen¹⁶⁶. Achter die aanpassing zit een zekere normatieve redenering: het is moreel verwerpelijker om verraden te worden door bloedverwanten dan door niet-bloedverwanten. Het belang van genen bleek naast de sprookjes ook in andere medische, juridische en maatschappelijke contexten verrat te zitten. In die zin sluit dit aan bij de ‘genetisering’ van de samenleving. Enkele vrienden van Esther (een plusmoeder die haar partner een paar jaar geleden heeft verloren) gaven ook de indruk dat het belang van genen niet over het hoofd mag worden gezien en benadrukten daarom dat Esther “máár plusmoeder is”. De vraag is echter of een plusmoeder die de volledige zorg voor een kind opneemt na het overlijden van haar partner en bij het uitblijven van contact met de niet-inwonende, biologische ouder, niet méér is dan plusmoeder, of nog iets anders is dan plusmoeder. We kunnen ons daarnaast afvragen in welke mate en voor wie het label (‘plusmoeder’ of ‘moeder’) van belang is.

Onderzoek van Provoost et al. uit 2017 ging dieper in op de vraag naar het belang van labels in gezinnen met donorkinderen. Een van de centrale onderzoeksvragen was hier welke functies gelinkt kunnen worden aan het gebruiken van een bepaald label voor de donor. De onderzoekers vonden er vier: een label kan gekozen worden om i) de positie van de donor te duiden ten opzichte van het eigen gezin, ii) de rol van de sociale ouder te beschermen, iii) de gezinsstructuur te verhelderen (in lesbische gezinnen), en om iv) een positief beeld van de donor te schetsen¹⁶⁷. Hieruit bleek dat de keuze voor een bepaald label wel van belang was, zowel voor de ouders als voor de kinderen. Een label stuurde dan in grote mate hoe de donor door de betrokken partijen werd gepercipieerd¹⁶⁸. Deze bevindingen hebben enige significantie voor het vraagstuk naar het belang van labels in de context van NSG’s. Ook hier denken wij dat de keuze voor een specifiek label de manier kan beïnvloeden waarop er in het NSG naar de plusouder en naar de relatie tussen plusouder en pluskind wordt gekeken. In NSG’s zijn er vier belangrijke partijen waarvoor het soort label dat gekozen wordt van belang kan zijn: voor de pluskinderen, de eigen kinderen (als die er zijn), de partner en de biologische, niet-inwonende ouder.

Een ander interessant vraagstuk in deze context handelt over de transfer van ouderlijke rechten en plichten. Vandaag de dag wordt een (tijdelijke) transfer van ouderlijke rechten en plichten in enkele bijzondere omstandigheden toegelaten, zoals bij adoptie, pleegzorg, eicel- en spermadonatie. We kunnen ons daarom afvragen of het ook aanvaardbaar is in de context van NSG’s en plusouderschap.

---

¹⁶⁶ Pairoux, “Blog | Stiefmoeder Of Plusmama.”

¹⁶⁷ Provoost et al., “‘No Daddy’, ‘A Kind of Daddy’: Words Used by Donor Conceived Children and (Aspiring) Parents to Refer to the Sperm Donor,” 10–12.

¹⁶⁸ Provoost et al., 15.

Aan welke condities zou er hier voldaan moeten worden? Mag een transfer enkel na het overlijden van de biologische, niet-inwonende ouder of mag het van zodra deze hier expliciet de toestemming voor geeft? Wat in het geval er geen expliciete toestemming is, maar de biologische ouder er bewust voor heeft gekozen om niet betrokken te zijn in het leven van zijn of haar pluskind? Kan die ouder een verzoek tot transfer van ouderlijke rechten en plichten naar de plusouder dan (blijven) weigeren? Deze vragen passen binnen de bredere, normatieve discussie over wat ouderschap zou moeten inhouden en hoe volwassenen dit zouden moeten kunnen verwerven.

Over het algemeen zijn wij van mening dat plusmoeders volwaardige ouderfiguren kunnen zijn. In lijn met het onderzoek van Ives et al. uit 2008 vinden wij dat ouderschap vooral bepaald wordt door wat iemand *doet* en niet door wat iemand *is*¹⁶⁹ of door hoe iemand in onze samenleving wordt benoemd (biologische ouder, adoptieouder, pleegouder, plusouder, enz.). Om over een hechte plusmoeder-pluskindrelatie te kunnen spreken, vinden we dat er op z'n minst aan drie voorwaarden moet voldaan worden. Ten eerste moet de plusmoeder-pluskindrelatie gekenmerkt worden door langdurigheid. Hier valt geen specifieke periode op te kleven, maar plusmoeder en pluskind moeten wel het gevoel hebben elkaar goed te kennen. Een vrij uitgebreide gedeelde geschiedenis is hierbij dan een vereiste. Ten tweede moet er een emotionele connectie zijn tussen beiden. De plusmoeder moet hierbij tijd en energie investeren in het opbouwen van zo'n connectie. Ten derde moet de plusmoeder bepaalde zorgtaken op zich nemen. Welke taken dit dan precies zijn, moet zij overeenkomen met haar partner. Veel plusmoeders uit onze studie gaven aan dat ze dezelfde soort zorgtaken op zich konden nemen als hun partner en dat ze dit als een voordeel ervaarden. De aanvaarding van de plusmoeders engagement door het pluskind lijkt ons hier een cruciale rol te spelen. Plusmoeders kunnen maar een volwaardig ouderfiguur zijn als ze de kans krijgen om specifieke ouderlijke rechten en verantwoordelijkheden op zich te nemen. Als de pluskinderen hierop afwijzend reageren, kan er geen wederzijds geapprecieerde band ontstaan.

We zagen in onze kwalitatieve studie dat de meeste plusmoeders geneigd zijn om zichzelf niet als 'moeder' te benoemen, zoals ook Weaver en Coleman hadden gevonden¹⁷⁰. Hetzelfde werd gevonden voor plusvaders in onderzoek van Van Parys et al.¹⁷¹ Toch zagen we dat veel plusmoeders uit onze studie wel hetzelfde *gedrag* stelden als dat van moeders. Aangezien onze conceptie van ouderschap

---

¹⁶⁹ Ives et al., "Becoming a Father/Refusing Fatherhood: An Empirical Bioethics Approach to Paternal Responsibilities and Rights."

¹⁷⁰ Weaver and Coleman, "A Mothering but Not a Mother Role: A Grounded Theory Study of the Nonresidential Stepmother Role."

¹⁷¹ Van Parys et al., "Like a Parent and a Friend, but Not the Father: A Qualitative Study of Stepfathers' Experiences in the Stepfamily."

gebaseerd is op wat iemand *doet* en niet op wat iemand *is*, stellen wij dat plusmoeders als volwaardige ouders kunnen worden beschouwd. We willen hierbij benadrukken dat ze volwaardige ouders *kunnen* zijn. In de praktijk zijn er namelijk heel wat factoren die dit kunnen beletten. Zo kunnen plusmoeders ervoor kiezen geen ouderlijk figuur voor hun pluskind te willen zijn en nemen ze vooral een outsiderrol op, de aanvaarding van de plusmoeder door het pluskind kan door ‘gatekeeping’ tegengewerkt worden, er kan weinig contact tussen plusmoeder en pluskind zijn als gevolg van een specifieke verblijfsregeling, enz.

De ‘genetisering’ van de samenleving kwam ook voor een stuk naar voren in de discussie over de rol van jongere halfbroers en halfzussen. In een eerste perspectief in die discussie werden jongere halfbroers en halfzussen als een meerwaarde beschouwd binnen het NSG, omdat ze de samenhang versterken binnen dat gezin. Dit sluit aan bij de bevinding van Ganong et al. uit een onderzoek van 2011 dat sommige pluskinderen de aanwezigheid van jongere halfbroers of -zussen waarderen en dat dit bijdraagt tot de positieve evaluatie van plusouders¹⁷². De jongere halfbroers of -zussen worden dan gezien als een belangrijke connectie tussen alle leden van het NSG. Ganong et al. vonden echter dat dit vooral een positieve invloed had op de plusouder-pluskindrelatie en niet per se op de relatie tussen de verschillende niet-verwante pluskinderen onderling¹⁷³. Net zoals in NSG’s met jongere halfbroers en/of halfzussen, blijkt de sterke waardering van een genetische link tussen de kinderen ook in andere contexten. Somers et al. wijzen in hun studie uit 2015 op de voorkeur van koppels om dezelfde spermadonor te gebruiken bij het verwekken van een nieuw kind. Op die manier kunnen ze zichzelf verzekeren van een volledige genetische band tussen hun kinderen.¹⁷⁴

In een tweede perspectief in de discussie zagen we dat enkele plusmoeders jongere halfbroers en halfzussen als een minwaarde beschouwden binnen het NSG. Hun redenering was duidelijk verbonden aan een conceptie van rechtvaardigheid. De plusmoeders stelden dat jongere halfbroers en halfzussen een situatie bewerkstelligen waarbij het pluskind minder tijd samen doorbrengt met de volwassenen in het NSG in vergelijking met zijn of haar halfbroer of halfzus. Dit zou in hun ogen een negatief effect kunnen uitoefenen op het welbevinden van het pluskind en dit wilden zij het liefst vermijden. Het tweede perspectief in de discussie over de rol van jongere halfbroers en halfzussen in NSG’s lijkt een nieuwe bevinding te zijn.

---

¹⁷² Ganong, Coleman, and Jamison, “Patterns of Stepchild–Stepparent Relationship Development.”

¹⁷³ Ganong, Coleman, and Jamison.

¹⁷⁴ Somers et al., *Using the Same Sperm Donor for Siblings: What It Means to Parents*.

5.3 De rol van gender in het debat over plusouderschap

Wat uit de literatuurstudie bleek, is dat er over het algemeen sterkere stereotypen bestaan tegenover plusmoeders dan tegenover plusvaders¹⁷⁵. Dit zou waarschijnlijk vooral te maken hebben met andere stereotypen met betrekking tot moederschap. De participanten uit het onderzoek van Ives et al. uit 2008 (mannen met verschillende vaderschapservaringen) vonden dat een vader niet gedwongen kan worden om een kind graag te zien en dus ook niet moreel verplicht is daartoe¹⁷⁶. Dit komt overeen met het principe 'ought implies can'. We vroegen ons vervolgens af of dit principe ook geldt met betrekking tot moederschap. In de literatuurstudie zagen we reeds enkele redenen waarom dit wellicht niet het geval is. Ten eerste zijn er bijkomende biologische feiten, zoals de zwangerschap, die ervoor zorgen dat de vrouw 'dichter' staat ten opzichte van het kind dan de man. Die 'dichtheid' creëert vaak al een innige band tussen moeder en kind nog voor het kind ter wereld is gekomen¹⁷⁷. Ten tweede bestaan er specifieke stereotypen waarbij moeders meer verwacht worden hun kind automatisch graag te zien in vergelijking met vaders¹⁷⁸. We besloten daarom dat 'ought implies can' geen aannemelijke, ethische formule lijkt te zijn voor moeders in onze samenleving, dit in tegenstelling tot vaders.

Dit lijkt, volgens ons, een grotere last op de schouders van plusmoeders te leggen, in die zin dat we wellicht hogere verwachtingen hebben ten opzichte van vrouwelijke ouderfiguren dan van mannelijke ouderfiguren. Terzelfdertijd heersen er ook andere soorten verwachtingen ten opzichte van plusouders in het algemeen, namelijk dat ze minder betrokken moeten zijn in de zorg voor de kinderen in vergelijking met de biologische ouders¹⁷⁹. Deze verschillende verwachtingspatronen maken van de plusmoederrol bijna een tegenstrijdig concept. Onderzoek van Irene Levin uit 1997 suggereert trouwens dat de vaderrol en de plusvaderrol dichter bij elkaar liggen dan de moederrol en de plusmoederrol¹⁸⁰. Volgens Levin zou de reden hiervoor kunnen zijn dat de vaderrol en de plusvaderrol met soortgelijke, maatschappelijke verwachtingen gepaard gaan: ze worden minder geacht (dan vrouwelijke ouderfiguren) om de zorg voor de kinderen en het leeuwendeel van de huishoudelijke taken op zich te nemen.

---

¹⁷⁵ Fine, "Perceptions of Stepparents: Variation in Stereotypes as a Function of Current Family Structure."

¹⁷⁶ Ives et al., "Becoming a Father/Refusing Fatherhood: An Empirical Bioethics Approach to Paternal Responsibilities and Rights."

¹⁷⁷ Sorgen, "Bonding With Baby Before Birth."

¹⁷⁸ Ashurst and Hall, *Understanding Women in Distress*, 46.

¹⁷⁹ Weaver and Coleman, "A Mothering but Not a Mother Role: A Grounded Theory Study of the Nonresidential Stepmother Role."

¹⁸⁰ Levin, "The Stepparent Role from a Gender Perspective."

Vaderrollen en moederrollen hebben de dag van vandaag vrij duidelijk afgebakende grenzen, we weten relatief goed wat hier al dan niet onder valt. De grenzen van de plusouderrol, daarentegen, zijn vaag en dynamisch, zoals we in de eigen kwalitatieve studie zagen. Die grotere ambiguïteit bij plusmoeders dan bij plusvaders zou bovendien kunnen bijdragen aan de verklaring voor de belangrijkste bevinding in de studie van Kirsten van Houdt et al. uit 2019¹⁸¹. Op basis van hun survey-onderzoek bij volwassen pluskinderen vonden ze dat plusmoeders minder vormen van ondersteuning boden aan hun pluskind(eren) dan biologische moeders, terwijl plusvaders meer ondersteuning boden aan hun pluskind(eren) dan biologische vaders. De aanwezigheid van ‘gatekeeping’ of poortwachtergedrag speelt hier ongetwijfeld ook een belangrijke rol. De biologische ouder gaat dan de ouderlijke rol van anderen (de andere biologische ouder en/of de plusouder) ten opzichte van de kinderen beperken¹⁸². Hoewel poortwachtergedrag door zowel moeders als vaders kan worden gesteld, suggereert onderzoek van Allen en Hawkins uit 1999 dat ‘gatekeeping’ vooral door moeders wordt ondernomen¹⁸³. Dit draagt bij tot het bemoeilijken van de constructie van een gepaste plusmoederrol.

5.4 Beperkingen van de studie en suggesties voor verder onderzoek

Tot slot geven we nog enkele relevante beperkingen mee van onze kwalitatieve studie. Een daarvan is dat er slechts één participant over het algemeen een negatief verhaal bracht. De andere acht participanten gaven blijk van voornamelijk positieve ervaringen als plusmoeder. Dit geeft de indruk dat plusmoederschap meestal een fijne ervaring is, en dat Miet hier eigenlijk de uitzondering op de regel vormt. Maar dit is in realiteit hoogstwaarschijnlijk niet het geval. De nadruk op positieve ervaringen is wellicht een gevolg van de rekrutering van participanten voor onze studie: plusmoeders met negatieve ervaringen zijn minder snel geneigd om deel te nemen aan dergelijk onderzoek. Een andere relevante beperking is dat het steeds mogelijk is dat de participanten, al dan niet onbewust, sociaal wenselijke antwoorden gaven. Bij twee participanten was hun (plus)kind in de buurt tijdens de afname van het interview. Hoewel deze kinderen niet aandachtig gericht waren op hetgeen verteld werd, kan hun aanwezigheid niettemin een invloed hebben gehad op de antwoorden van de plusmoeders.

---

¹⁸¹ van Houdt, Kalmijn, and Ivanova, “Stepparental Support to Adult Children: The Diverging Roles of Stepmothers and Stepfathers.”

¹⁸² Maene and Van de Putte, “Moeders over stiefmoederschap: de mythe voorbij? : Een kwalitatieve studie over het traject van maternal gatekeeping tegenover de stiefmoeder.”

¹⁸³ Allen and Hawkins, “Maternal Gatekeeping: Mothers’ Beliefs and Behaviors That Inhibit Greater Father Involvement in Family Work.”

Daarnaast zijn we ook op bepaalde onderwerpen bewust niet dieper ingegaan, terwijl ze wel interessante inzichten opgeleverd konden hebben. De reden waarom we dit toch niet gedaan hebben, is om de interviews niet te lang te maken, zodat de participanten nog voldoende geconcentreerd waren om een paar van de resterende vragen te beantwoorden. Een voorbeeld van zo'n onderbelicht onderwerp haalden we reeds aan in onze analyse: het redeneerproces van de plusmoeder dat voorafgaat aan de keuze om voor een kind te gaan met de vader van haar pluskind. Ook kan de afbakening van onze onderzoeksgroep, namelijk plusmoeders, als een beperking worden gezien. De individuele ervaringen en het moreel redeneren van plusvaders lijken ons zeker ook onderzoekswaardig, maar hebben wij niet in onze studie opgenomen, omwille van praktische overwegingen. Dit zou een grotere sample gevraagd hebben, wat zou leiden tot meer data om te verwerken. Hiervoor was er simpelweg niet genoeg tijd.

Onderzoek naar de individuele ervaringen en het moreel redeneren van plusvaders vormt daarom meteen onze eerste suggestie voor verder onderzoek. Bovendien is onderzoek dat zich focust op negatieve ervaringen en/of negatieve evoluties doorheen de tijd, zoals bij Miet het geval was, wenselijk. Hierbij kan er onderzocht worden welke aspecten er voornamelijk aan een negatieve plusouder-pluskindrelatie bijdragen en in hoeverre die onoverkomelijk zijn. Een laatste suggestie voor verder onderzoek volgt niet onmiddellijk uit de eigen kwalitatieve studie, maar uit de literatuurstudie en meer bepaald uit een gevonden hiaat in de literatuur. Wanneer we de visies van biologische ouders op plusouders wilden nagaan, vonden we namelijk alleen enkele mogelijke perspectieven van biologische moeders terug. Mogelijke visies van biologische vaders konden we bijgevolg niet rapporteren. Daarom zou het interessant zijn om na te gaan via kwalitatief onderzoek of er ook zoiets bestaat als 'paternal gatekeeping' ten opzichte van de plusvader van de eigen kinderen, en zo ja, hoe dit dan precies tot uiting komt. Met welke ervaringen en morele redeneringen zou dit dan kunnen samengaan?

Conclusie

In deze masterproef hebben we allereerst een antwoord proberen te vinden op de vraag hoe plusouders het samenwonen in een nieuw samengesteld gezin beleven. Op deze vraag vonden we al enkele mogelijke antwoorden in de literatuurstudie terug. Deze antwoorden werden voornamelijk gepresenteerd in de vorm van een typologie. Gangbare categorieën waren hierbij de ondersteunende plusouderrol en de moederlijke of vaderlijke plusouderrol, die gedeeltelijk overlapt met de moeder- of vaderrol, maar er zeker niet mee samenvalt. Het positief of negatief ervaren van de plusouderrol hing voor veel plusouders vast aan de mate van betrokkenheid in het leven van hun pluskind(eren).

In onze kwalitatieve studie vonden we mogelijke antwoorden terug op beide vragen die centraal staan in deze masterproef. Zowel de individuele ervaringen als het moreel redeneren van plusmoeders kwamen duidelijk aan bod. Wat bleek, is dat er geen precies afgebakende antwoorden op die vragen gegeven kunnen worden. Individuele ervaringen en normatieve visies liepen hier door elkaar. Zo zagen we eerst dat plusmoeders ervoeren dat hun rol door verschillende partijen vorm kreeg. Ze lieten dit gebeuren, aangezien de meeste plusmoeders vonden dat ze die rol niet alleen mochten bepalen. De stem van de pluskinderen werd hier gehoord. In lijn met de bevindingen uit de literatuurstudie vonden we bovendien dat de plusmoederrol deels afwijkt van de moederrol. Dit ervoeren de plusmoeders niet per se als negatief. Integendeel zelfs, enkele van onze participanten benadrukten dat er ook voordelen verbonden kunnen zijn aan plusmoeder-zijn (objectievere kijk op de zaken, meer relativiseren, enz.). De ondervinding dat de plusmoederrol niet helemaal overeenkomt met de moederrol, bracht echter ook moeilijkheden met zich mee voor veel van onze participanten. De plusmoederrol leek vooral een ambigue rol te zijn, bestaande uit subrollen (waaronder outsider, intermediair, vriend, ouderlijke figuur), waarbij het voor elke subrol onduidelijk kon zijn in hoeverre de plusmoeder die kon of mocht benaderen.

Hoewel de meerderheid van onze participanten op een verschil in waardering wezen tussen biologische kinderen en pluskinderen, gold dit niet voor alle plusmoeders uit onze sample. Sommigen gaven aan dat het mogelijk is om de relatie met een pluskind op dezelfde manier te waarderen als de relatie met een biologisch kind. Daarnaast zagen we in onze studie dat de plusmoeder-pluskindrelatie op een geleidelijke manier gewaardeerd kon worden. De factor tijd was van groot belang in deze redenering. In die context zagen we ook dat de plusmoeder-pluskindrelatie na het wegvallen van de initiële link tussen beiden (nog) intenser gewaardeerd kan worden. De unieke situatie van deze participant bracht nieuwe vragen met zich mee over de betekenis van plusmoederschap na het overlijden van de biologische ouder(s).

Vervolgens merkten we twee tegengestelde normatieve redeneringen op in de discussie omtrent de min- of meerwaarde van jongere halfbroers en halfzussen in het nieuw samengesteld gezin. Aan de ene kant waren er plusmoeders die jongere halfbroers en halfzussen positief waardeerden, omdat ze vonden dat hun aanwezigheid de cohesie tussen alle gezinsleden versterkte. Aan de andere kant argumenteerden enkele plusmoeders dat de aanwezigheid van jongere halfbroers en halfzussen in het nieuw samengesteld gezin een oneerlijke situatie voor de pluskinderen genereert. We sloten onze kwalitatieve studie af met een thema dat aantoonde dat plusmoederschap niet altijd een succesverhaal is. De ontwikkeling van een gebrekkige plusmoeder-pluskindrelatie leek vooral het resultaat te zijn van de inbreng (of het gebrek aan inbreng) van verschillende partijen. Het gevolg van deze ontwikkeling was een reconstructie van de plusmoederrol, en daarbij aansluitend van de verhouding tot het pluskind.

De bevindingen van onze kwalitatieve studie dragen bij aan de kennis over de individuele ervaringen en normatieve visies van plusmoeders in het nieuw samengesteld gezin. Voor de praktijk kunnen deze bevindingen ook waardevol blijken. Veel participanten uit onze studie gaven aan dat het onderwerp van plusouderschap hen boeide en dat ze het graag eens zouden bespreken met andere plusouders. De uitwisseling van ervaringen en visies zou voor hen persoonlijk verrijkend kunnen zijn. Die uitwisseling hebben wij op een theoretische manier mogelijk gemaakt, door de verhalen van negen plusmoeders in onze analyse samen te brengen.

Bibliografie

- Afifi, Tamara. "‘Feeling Caught’ in Stepfamilies: Managing Boundary Turbulence through Appropriate Communication Privacy Rules." *Journal of Social and Personal Relationships - J SOC PERSON RELAT* 20 (December 1, 2003): 729–55. <https://doi.org/10.1177/0265407503206002>.
- Allen, Sarah, and Alan Hawkins. "Maternal Gatekeeping: Mothers’ Beliefs and Behaviors That Inhibit Greater Father Involvement in Family Work." *Journal of Marriage and the Family* 61 (February 1, 1999): 199. <https://doi.org/10.2307/353894>.
- Ashurst, Pamela, and Zaida Hall. *Understanding Women in Distress*. London ; New York: Tavistock/Routledge, 1989.
- Bayne, Tim, and Avery Kolers. "Toward a Pluralist Account of Parenthood." *Bioethics* 17 (July 1, 2003): 221–42. <https://doi.org/10.1111/1467-8519.00338>.
- "Begrippen Ivm Verblijfs- En Omgangsregeling." Accessed October 27, 2019. <https://www.houvast.be/tekst112.shtml>.
- Beloy, Tatyana, Erik Franck, and Elien Geboers. *Nooit meer stiefmoeder*. Gent: Borgerhoff & Lamberigts, 2019.
- "Betekenis ‘Stiefmoederlijk.’" In *Van Dale*, n.d. <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/stiefmoederlijk#.Xawg7i2iEzU>.
- Bettelheim, Bruno, and Titia Jelgersma. *Het nut van sprookjes*. Cothen: Servire, 1993.
- Bracke, Piet. *Sociologie, een hedendaagse inleiding*. Gent: Academia Press, 2013.
- Braithwaite, Dawn, Loreen Olson, Tamara Afifi, Charles Soukup, and Paul Turman. "‘Becoming a Family’: Developmental Processes Represented in Blended Family Discourse." *Journal of Applied Communication Research* 29 (August 1, 2001): 221–47. <https://doi.org/10.1080/00909880128112>.
- Braun, Virginia, and Victoria Clarke. "Using Thematic Analysis in Psychology." *Qualitative Research in Psychology* 3 (January 1, 2006). <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>.
- Bray, and Kelly. *Stiefouders en stiefkinderen: de valkuilen en de oplossingen*. Amsterdam: De Boekerij, 1999.
- Bryan, Linda R., Marilyn Coleman, Lawrence H. Ganong, and S. Hugh Bryan. "Person Perception: Family Structure as a Cue for Stereotyping." *Journal of Marriage and Family* 48, no. 1 (1986): 169–74. <https://doi.org/10.2307/352241>.
- Coleman, Marilyn, Mark Fine, Lawrence Ganong, Kimberly Keller, and NICOLE PAUK. "When You’re Not the Brady Bunch: Identifying Perceived Conflicts and Resolution Strategies in Stepfamilies." *Personal Relationships* 8 (May 20, 2005): 55–73. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2001.tb00028.x>.
- Crohn, Helen. "Five Styles of Positive Stepmothering from the Perspective of Young Adult Stepdaughters." *Journal of Divorce & Remarriage* 46 (August 31, 2006): 119–34. https://doi.org/10.1300/J087v46n01_07.

“Erkenning Nederlands Woordenboek - Woorden.Org.” Accessed April 11, 2020. <https://www.woorden.org/woord/erkenning>.

Fine, Mark A. “Perceptions of Stepparents: Variation in Stereotypes as a Function of Current Family Structure.” *Journal of Marriage and Family* 48, no. 3 (1986): 537–43. <https://doi.org/10.2307/352039>.

Flannery, Michael T. “Is ‘Bird Nesting’ in the Best Interest of Children?” *SMU Law Review* Volume 57 (2004): 295–352.

Fuscaldo, Giuliana. “Genetic Ties: Are They Morally Binding?” *Bioethics* 20 (May 1, 2006): 64–76. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8519.2006.00478.x>.

Gagné, Annie, Sophie-Claire Valiquette-Tessier, Marie-Pier Vandette, and Julie Gosselin. “Reflecting on the Co-Parenting Experience of Couples Living in Established Stepfamilies: A Phenomenological Inquiry.” *Reflexionen Über Die Co-Elternschafts-Erfahrungen von Paaren, Die in Gefestigten Stieffamilien Leben - Eine Phänomenologische Untersuchung*. 27 (January 2, 2015): 101–22.

Ganong, Lawrence, Marilyn Coleman, Mark Fine, and Patricia Martin. “Stepparents’ Affinity-Seeking and Affinity-Maintaining Strategies With Stepchildren.” *Journal of Family Issues* 20, no. 3 (May 1, 1999): 299–327. <https://doi.org/10.1177/019251399020003001>.

Ganong, Lawrence H., Marilyn Coleman, and Tyler Jamison. “Patterns of Stepchild–Stepparent Relationship Development.” *Journal of Marriage and Family* 73, no. 2 (April 1, 2011): 396–413. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00814.x>.

Heireman, and Lemmens. “Nieuw Samengestelde Gezinnen.” In *Kinderen En Adolescenten : Problemen En Risicosituaties : Gezi*, 172–90. Bohn Stafleu van Loghum, 2010.

Houdt, Kirsten van, Matthijs Kalmijn, and Katya Ivanova. “Stepparental Support to Adult Children: The Diverging Roles of Stepmothers and Stepfathers.” *Journal of Marriage and Family* 82 (August 19, 2019). <https://doi.org/10.1111/jomf.12599>.

Howard, Judith A., and Jocelyn A. Hollander. *Gendered Situations, Gendered Selves: A Gender Lens on Social Psychology*. Gender Lens, v. 2. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications, 1997.

Ives, Jonathan, Heather Draper, Helen Pattison, and Clare Williams. “Becoming a Father/Refusing Fatherhood: An Empirical Bioethics Approach to Paternal Responsibilities and Rights.” *Clinical Ethics* 3, no. 2 (June 1, 2008): 75–84. <https://doi.org/10.1258/ce.2008.008008>.

Kinniburgh-White, Ruth, Claire Cartwright, and Fred Seymour. “Young Adults’ Narratives of Relational Development with Stepfathers.” *Journal of Social and Personal Relationships* 27, no. 7 (September 14, 2010): 890–907. <https://doi.org/10.1177/0265407510376252>.

Lamont, Julian, and Christi Favor. “Distributive Justice.” In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, edited by Edward N. Zalta, Winter 2017. Metaphysics Research Lab, Stanford University, 2017. <https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/justice-distributive/>.

Larousse, Éditions. “Définitions : marâtre - Dictionnaire de français Larousse.” Accessed October 27, 2019. <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/mar%C3%A2tre/49346>.

Levin, Irene. “The Stepparent Role from a Gender Perspective.” *Marriage and Family Review - MARRIAGE FAM REV* 26 (December 9, 1997): 177–90. https://doi.org/10.1300/J002v26n01_11.

List, Dennis. "Maximum Variation Sampling for Surveys and Consensus Groups," September 12, 2004. <http://www.audiencedialogue.net/maxvar.html>.

Lodewijckx, Edith. "Kinderen en de gezinsvorm waarin ze opgroeien : een schets van de veranderingen tussen 1990 en 2008." Studiedienst van de Vlaamse Regering, September 2010. <https://www.vlaanderen.be/publicaties/kinderen-en-de-gezinsvorm-waar-in-ze-opgroeien-een-schets-van-de-veranderingen-tussen-1990-en-2008>.

Lutz, Patricia. "The Stepfamily: An Adolescent Perspective." *Family Relations* 32 (July 1, 1983). <https://doi.org/10.2307/584614>.

Maene, Charlotte, and Bart promotor (viaf)6815706 Van de Putte. "Moeders over stiefmoederschap: de mythe voorbij? : Een kwalitatieve studie over het traject van maternal gatekeeping tegenover de stiefmoeder," 2016. <http://lib.ugent.be/catalog/rug01:002275478>.

Magill v Magill, No. M152/2005 (High Court of Australia November 9, 2006).

Marsiglio, William, and Ramon Hinojosa. "Managing the Multifather Family: Stepfathers as Father Allies." *Journal of Marriage and Family* 69, no. 3 (August 1, 2007): 845–62. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2007.00409.x>.

Mccarthy, Jane, Rosalind Edwards, and Val Gillies. "Moral Tales of the Child and the Adult: Narratives of Contemporary Family Lives under Changing Circumstances." *Sociology* 34 (November 1, 2000). <https://doi.org/10.1177/S003803850000047X>.

Miller, Ashley. *Stepparenting: The Expert Advice You Need to Succeed*. Smashwords Edition, 2014. <https://books.google.be/books?id=TA5GBAAAQBAJ>.

Mortelmans, Dimitri, ed. *Scheiding in Vlaanderen*. Leuven: Acco, 2011.

Pairoux, Anja. "Blog | Stiefmoeder Of Plusmama," October 4, 2019. <https://www.apluscoaching.be/stiefmoeder-of-plusmama/>.

Papernow, Patricia. "Thickening the 'Middle Ground': Dilemmas and Vulnerabilities of Remarried Couples." *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training* 24 (January 1, 1987): 630–39. <https://doi.org/10.1037/h0085761>.

Pennings, Guido. "Incest, Gamete Donation by Siblings and the Importance of the Genetic Link." *Reproductive Biomedicine Online* 4 (December 31, 2002): 13–15. [https://doi.org/10.1016/S1472-6483\(10\)61908-6](https://doi.org/10.1016/S1472-6483(10)61908-6).

Planitz, Judith M, and Judith A Feeney. "Are Stepsiblings Bad, Stepmothers Wicked, and Stepfathers Evil? An Assessment of Australian Stepfamily Stereotypes." *Journal of Family Studies* 15, no. 1 (April 1, 2009): 82–97. <https://doi.org/10.5172/jfs.327.15.1.82>.

"Plusouder - ANW (Algemeen Nederlands Woordenboek)." Accessed October 27, 2019. <http://anw.inl.nl/article/plusouder>.

Provoost, Veerle, Jodie Bernaerdts, Hanna Parys, Ann Buysse, Petra De Sutter, and Guido Pennings. "'No Daddy', 'A Kind of Daddy' : Words Used by Donor Conceived Children and (Aspiring) Parents to Refer to the Sperm Donor." *Culture, Health & Sexuality* 20 (July 24, 2017): 1–16. <https://doi.org/10.1080/13691058.2017.1349180>.

Plyser, Charlotte, Jan Mol, Tom Loeys, and Ann Buysse. "Father Reflections on Doing Family in Stepfamilies." *Family Relations*, July 1, 2019. <https://doi.org/10.1111/fare.12377>.

Roest, Barbara Debusschere en Meike de. "Een op tien gezinnen met kinderen is nieuw samengesteld." *De Morgen*, May 7, 2018. <https://www.demorgen.be/gs-bf7b2ba7>.

Rosenman, Andrew S. "Babies Jessica, Richard, and Emily: The Need for Legislative Reform of Adoption Laws" 70 (n.d.): 47.

Silverman, Rachel, and Michelle Higgins. "When the Kids Get The House in a Divorce --- To Ease Disruption of Splits, Children Live in Family Home While Parents Alternate Stays." September 17, 2003.

Smith, Jonathan A. *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods*, 2007.

Somers, Sara, An Ravelingien, Veerle Provoost, I. Raes, Hanna Parys, Elia Wyverkens, Isabelle Stuyver, Ann Buysse, Guido Pennings, and Petra De Sutter. *Using the Same Sperm Donor for Siblings: What It Means to Parents*, 2015.

Sorgen, Carol. "Bonding With Baby Before Birth." WebMD. Accessed May 11, 2020. <https://www.webmd.com/baby/features/bonding-with-baby-before-birth>.

Stalpers, Joost. "Elicitatietechnieken in kwalitatief onderzoek," May 18, 2016. https://www.tijdschriftkwalon.nl/inhoud/tijdschrift_artikel/KW-12-1-7/Elicitatietechnieken-in-kwalitatief-onderzoek.

Stambulich, Donna, Julie Pooley, Natalie Gately, and Myra Taylor. "'Some of My Children Are Worth More Than Others': Perceptions of Nonresidential Fathers with Second Families as to the Fairness of the Australian Child Support Agency's Handling of First Family Child Support Financial Arrangements." *Marriage & Family Review* 48 (December 1, 2012): 769–91. <https://doi.org/10.1080/01494929.2012.714721>.

"Step- | Origin and Meaning of Prefix Step- by Online Etymology Dictionary." Accessed October 25, 2019. <https://www.etymonline.com/word/step->.

"'Stief-' in 'stiefmoeder', 'stiefvader', enz. (herkomst)," January 4, 2017. <https://onzetaal.nl/taaladvies/stief-in-stiefmoeder-stiefvader-enz/>.

Stone. "The Transformations of Snow White." University of Illinois Press, 1988. <https://www.crsd.org/cms/lib/PA01000188/Centricity/Domain/667/English/Fairy%20Tales/Transformations%20of%20Snow%20White.pdf>.

"Typologie - de Betekenis Volgens Redactie Ensie." Accessed March 14, 2020. <https://www.ensie.nl/redactie-ensie/typologie>.

Van Parys, Hanna, Lies Blyaert, Jan De Mol, and Ann Buysse. "Like a Parent and a Friend, but Not the Father: A Qualitative Study of Stepfathers' Experiences in the Stepfamily," 2016.

Vandenbroeck, Michel. *Het Gezin Is Dood, Leve Het Gezin: Van Verdeelde Naar Gedeelde Opvoedingsverantwoordelijkheid*. Oud Turnhout: Gompel & Svacina, 2020.

Weaver, Shannon E., and Marilyn Coleman. "A Mothering but Not a Mother Role: A Grounded Theory Study of the Nonresidential Stepmother Role." *Journal of Social and Personal Relationships* 22, no. 4 (August 1, 2005): 477–97. <https://doi.org/10.1177/0265407505054519>.

Weinberg, Rivka. *The Risk of a Lifetime: How, When, and Why Procreation May Be Permissible*. New York: Oxford University Press, 2016.

Whiting, Jason, Donna PhD, Tammy MS, and Erika Graftsky. "Overcoming the Cinderella Myth." *Journal of Divorce & Remarriage* 47 (May 18, 2007): 95–109. https://doi.org/10.1300/J087v47n01_06.

Williams, Christy. "Who's Wicked Now?: The Stepmother as Fairy-Tale Heroine." *Marvels & Tales* 24 (January 1, 2010): 255–71. <https://doi.org/10.1353/mat.2010.0001>.

Bijlagen

Bijlage 1: Interviewguide

Opening

- Eerst en vooral **bedankt** voor je bereidheid om deel te nemen aan dit onderzoek over ervaringen rond plusmoederschap.
- In dit interview zou ik graag ingaan op jouw **ervaringen** rond en jouw **opvattingen** over plusmoederschap.
- Je mag spreken zolang je dat zelf zou willen maar om je een idee te geven: de duur van het interview ligt meestal **tussen 1 uur en anderhalf uur**.
- Vooraleer we starten, is het belangrijk dat we de informatie die je vooraf kreeg nog even doornemen en het **formulier** voor de geïnformeerde toestemming overlopen [formulier overlopen en handtekenen].
- Is er iets dat je mij zou willen **vragen** of is er iets dat je nog graag zou **weten** over het onderzoek vooraleer we met het interview starten? Geef me gerust een seintje wanneer je even wil **pauzeren** of wanneer je zou willen **stoppen**. Dat is steeds mogelijk.

Inleiding

1. Om te beginnen, kan je me eens in jouw eigen woorden vertellen hoe jij een plusmama bent geworden?
2. Hoe ziet je huidige gezinssamenstelling er precies uit? Kun je mij dit verduidelijken door een stamboom samen met mij te maken?
3. Hoe spreken de pluskinderen/sprekt jouw pluskind jou aan?
  - 3.1 Wie is daarmee begonnen? (Indien van toepassing)
  - 3.2 Heb je hier met je partner over gesproken?
  - 3.3 Wat vind je daarvan?

Omgang met de pluskinderen

4. Hoe ervaarde je de band met het pluskind/de pluskinderen tijdens het begin van je relatie met je huidige partner?
5. Hoe is die band met je pluskind/pluskinderen nu?
  - 5.1 Hoe verloopt de communicatie tussen jou en het pluskind/de pluskinderen?
    - 5.1.1 Op welke vlakken verloopt de communicatie vlot?
    - 5.1.2 Op welke vlakken verloopt de communicatie stroef?
  - 5.2 Welke rol speelt je partner in de relatie die je hebt met het pluskind/de pluskinderen?
  - 5.3 Verschilt deze relatie met de relatie die je hebt met je biologisch kind/biologische kinderen? (Indien van toepassing)
    - 5.3.1 Indien 'ja': Op welke manier verschilt deze relatie?
    - 5.3.2 Indien 'nee': Wat maakt deze twee relaties gelijkaardig?

6. Hoe ga je om met conflicten binnen het gezin? (Naar voorbeelden polsen)
- 6.1 Conflicten tussen de kinderen onderling
  - 6.2 Conflicten tussen de kinderen en je partner
  - 6.3 Conflicten tussen de kinderen en jezelf
7. In welke mate heb je contact met de moeder van je pluskind/pluskinderen?
- 7.1 Hoe verloopt dit contact? Kun je hier meer over vertellen?
  - 7.2 Heb je al eens meegemaakt dat je pluskinderen een vergelijking maakten tussen jezelf en hun moeder?
    - 7.2.1 Indien 'ja': Hoe ga je hier mee om?
  - 7.3 Heb je al eens meegemaakt dat je pluskinderen een vergelijking maakten tussen jezelf en hun vader?
    - 7.3.1 Indien 'ja': Hoe ga je hier mee om?
8. Hoe denk je dat je band met het pluskind/de pluskinderen er zal uitzien in de toekomst?

Zeggenschap en verantwoordelijkheid
----

9. Vervolgens zou ik graag op een andere manier willen vragen stellen als dat voor jou oké is. We zouden werken aan de hand van kaartjes waarop stellingen staan die ik verzameld heb. De stellingen komen niet overeen met mijn eigen mening, ze zijn tot stand gekomen op basis van wat ik gelezen heb in ander onderzoek. Het kan zijn dat je over deze stellingen nog nooit echt hebt nagedacht, maar dat is helemaal niet erg. Het is de bedoeling dat je de kaartjes een voor een luidop voorleest. Bij elke stelling zou ik je vragen om aan te geven in welke mate je hiermee akkoord gaat. Ik zou hierbij ook graag weten waarom je al dan niet akkoord gaat met de stelling. Je mag dus alles vertellen wat bij je opkomt. Er zijn zeker geen juiste of foute antwoorden. Het is voor mij vooral belangrijk dat ik jouw eigen visie in rekening kan brengen.

Een plusmama mag beslissen over het kapsel van haar pluskind	Een plusmama die welvarender is dan haar partner moet meebetalen voor haar pluskind	Het is de taak van een plusmama om de schoolresultaten van haar pluskind mee op te volgen	Een plusmama mag niet zelf beslissen om met haar pluskind bij de dokter langs te gaan
Een plusmama heeft het recht niet om zich te mengen in discussies tussen haar pluskind en haar partner, ze moet zich hier buiten houden	Een plusmama dient vaak de behoeften van haar pluskind boven haar eigen behoeften plaatsen, zoals ze dat ook bij haar eigen kinderen moet doen	Als de biologische mama een keuze maakt omtrent de opvoeding waarmee de plusmama niet akkoord gaat, heeft de plusmama het recht om hier tegenin te gaan	Als haar partner een keuze maakt omtrent de opvoeding waarmee de plusmama niet akkoord gaat, heeft de plusmama het recht om hier tegenin te gaan
Een plusmama mag haar pluskind niet op dezelfde manier straffen als haar eigen kinderen			

Persoonlijke en algemene morele evaluatie

10. Wat is volgens jou “een goede plusmama”? Hoe zou jij dat omschrijven?

11. Je hebt me nu net verteld wat volgens jou een goede plusmama is. In realiteit zijn er wellicht soms bepaalde obstakels waardoor het moeilijk is om altijd aan dit beeld te voldoen. Ondanks deze mogelijke obstakels die je ervaart, in hoeverre vind je dat je dit beeld van een goede plusmama zelf benadert?

12. Stel dat een van je beste vriendinnen naar jou toekomt met het nieuws dat zij binnenkort ook een nieuw samengesteld gezin zal hebben. Welk advies zou je haar dan willen meegeven?

Afsluiten

Zo, dat waren al mijn vragen. **Hoe** was het voor jou om deel te nemen aan dit onderzoek? Is er iets dat je nog zou willen **toevoegen** aan het interview? Of is er nog iets waarvan je had **verwacht** dat ik het zou vragen maar dat nog niet aan bod kwam?

- Mocht je nog **vragen** hebben over het onderzoek, kan je mij contacteren [verwijzen naar het GSM-nummer en e-mailadres die op het informatieformulier staan].
- Mocht dit je interesseren, dan kan ik jou een **samenvatting** van deze studie toesturen na het afronden van mijn masterproef. [Indien interesse, hoe wens je daarvoor gecontacteerd te worden?].

Hartelijk dank voor je tijd.

Bijlage 2: Formulier voor de geïnformeerde toestemming

Vooraleer we aan het gesprek beginnen, is het belangrijk om op de hoogte te zijn van volgende zaken:

- Om het gesprek vlot te laten verlopen zal het interview opgenomen worden. Alleen de onderzoeker zelf zal deze opname beluisteren. Na de transcriptie van het interview wordt de opname verwijderd, zodat niemand er nog toegang toe heeft.
- U mag op eender welk moment het gesprek pauzeren of beëindigen, u hoeft daarvoor geen reden te geven. Ook mag u beslissen om een bepaalde vraag over te slaan.
- Alleen de onderzoeker en diens begeleidende promotor krijgen inzicht in de data.
- De data en de resultaten van het onderzoek worden zo veel mogelijk geanonimiseerd. Omdat u zal vertellen over uw unieke levenssituatie is het onmogelijk om volledige anonimiteit te garanderen. Wel zal de onderzoeker in de verwerking van de gegevens maximaal pseudonimiseren (bv. namen, woonplaats...) en details die direct of indirect tot de identificatie kunnen leiden zullen zoveel mogelijk worden weggelaten.

Door dit document te ondertekenen verklaart u dat u deze informatie gelezen hebt en er mee instemt.

Datum van het gesprek:

Handtekening deelnemer:

Bijlage 3: Informatiebrief

Beste

Mijn naam is Kato Verghote en ik zit momenteel in mijn laatste jaar Moraalwetenschappen aan de Universiteit Gent. Voor mijn masterproef wil ik onderzoek doen naar de ervaringen en attitudes van plusmama's. Dit zou ik doen aan de hand van interviews. Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te krijgen in het functioneren van nieuw samengestelde gezinnen en hoe dit precies beleefd wordt door plusmama's. Hiervoor ben ik op zoek naar vrouwen die op dit moment een plusmama zijn en die bereid zijn om in een vertrouwelijk gesprek over hun ervaringen te vertellen.

Concreet zou het gaan om een interview dat zou plaatsvinden in de periode van 27 januari tot 1 maart, op een datum, tijdstip en plaats naar uw keuze. Aangezien het om een diepte-interview gaat, neem ik graag mijn tijd voor het gesprek, zodat we het onderwerp grondig kunnen bespreken. Meestal duurt het interview ongeveer tussen 1 uur en anderhalf uur.

Tijdens het interview zal u op elk moment en zonder reden mogen beslissen om het interview te onderbreken of stop te zetten, indien u dat wenst. Ook mag u beslissen om een bepaalde vraag over te slaan. Er zal vertrouwelijk omgegaan worden met de informatie die u zou willen vertellen tijdens het interview. In de verwerking van de gegevens zal ik maximaal pseudoniemen gebruiken en laat ik details weg die tot uw identificatie kunnen leiden. Het interview zal – indien u daar toestemming voor geeft – opgenomen worden en zal alleen door mezelf beluisterd worden. De opname wordt na het afronden van mijn masterproef verwijderd.

Indien u geïnteresseerd bent om hieraan mee te werken of indien u nog verdere vragen hebt over het verloop van het onderzoek, kunt u me steeds bereiken via e-mail of via mijn GSM-nummer:

- Kato.Verghote@UGent.be

- 0499 60 26 55

Alvast bedankt voor uw interesse!

Met vriendelijke groeten Kato Verghote

uw kenmerk

ons kenmerk datum

25-11-2019

contactpersoon

e-mail Guido.Pennings@UGent.be

tel. en fax

T +32 9 264 39 70

F +32 9 264 41 87

Ethics Commission Faculty of Arts and Philosophy

Advice of the Commission

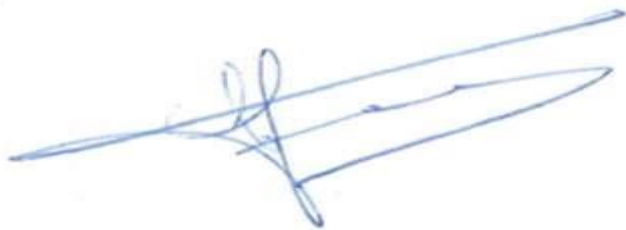
Request for advice of 24 October 2019 by K. Verghote (researcher) and V. Provoost (promotor)

Decision of 25 November 2019

- Title of the project: De ervaringen en het morele redeneren van plusmama's in het nieuw samengestelde gezin: een kwalitatief onderzoek.

The Commission approves the project without modifications. Encryption of the data is recommended.

Best wishes,

Guido Pennings
Professor of Ethics and Bioethics
Chair of the Ethics Committee of the Faculty of Arts and Philosophy
Bioethics Institute Ghent (BIG)
Ghent University
Department of Philosophy and Moral Science
Blandijnberg 2
B-9000 Gent
Belgium